

**NATIONAL ASSEMBLY OF
SEYCHELLES**

Tuesday 21st July, 2020

The Assembly met at 9am

National Anthem

Moment of Reflection

Mr Speaker in the Chair

MR SPEAKER

Bonzour tou Manm Onorab, e bonzour tou dimoun ki a lekout ki pe swiv travay Lasanble Nasyonal.

Mon pou zis pas en pti moman vitman lo *Order Paper* ki nou annan pou sa 2 zour. Nou pou annan plizyer papye dokiman ki pou ganny *lay on the Table*, sa pou swiv par 2 rapor e i annan rapor pou *Women's Parliamentary Caucus* ki pou ganny *laid on the Table*. E nou annan en pti bref lo rapor *Komite Response to COVID-19*.

Aprè sa nou pou pran bann kestyon pou *Oral Answer* nou annan kestyon pou Vis-Prezidan;- 2 kestyon pou Vis-Prezidan. Nou annan plizyer kestyon pou Minis Dezinyen aprè pou termin *Question Time*, nou pou annan en kestyon e i pou premye fwa dan nou Lasanble kot en Manm pou poz

kestyon lo en lot Manm lo travay en Komite Lasanble Nasyonal. E aprè sa nou ava swiv avek kontinyasyon deba lo *Bills Mental Health Bill*, aprè nou annan en nouvo *Bill*. E aprè nou annan Mosyon ki pou nou termin avek. Mon ava toudswit donn laparol Deputy Clerk ki i ava lir bann Papye ki nou pe prezante bomaten. Madanm Deputy Clerk.

MADAM DEPUTY CLERK

Mersi Mr Speaker. Bonzour Mr Speaker, bonzour tou bann Manm e tou dimoun ki a lekout. Bann papye ki pe ganny prezante *comme swivan*;

S.I. 77 of 2020 Companies (Amendment of Seventh Schedule) Order, 2020,

S.I. 78 of 2020 Companies (Prescribed Forms) Regulations, 2020,

S.I. 79 of 2020 Maritime Zones (Extended Continental Shelf in the Northern Plateau Region) Order, 2020,

S.I. 80 of 2020 Excise Tax (Amendment of Schedule 1) (No.2) Regulations, 2020,

S.I. 81 of 2020 Environment Protection (Environment Levies on PET, Plastic and Glass Bottles and Cans) Regulations, 2020,

S.I. 82 of 2020 Delegation of Statutory Functions (Revenue Administration Act) Order, 2020,

S.I. 83 of 2020 Delegation of Statutory Functions (Revenue Administration Act) (No.2) Order, 2020,

S.I. 84 of 2020 Immovable Property Tax (Amendment of Schedule 1) Regulations, 2020,

S.I. 85 of 2020 Companies (Amendment of Seventh Schedule) Order (No.2), 2020, The Public Service Appeal Board – Report for Year ended 31st December 2020,

Committee of Government Response to COVID-19 Pandemic Meeting held with Stakeholders on Food Security. And the last one, Women’s Parliamentary Caucus – Annual report 2019. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Madanm Deputy Clerk. Bon mon ava envit *Chair Committee* lo *Response to COVID-19* Onorab Ferrari pou fer son *brief presentation of the Report*. Onorab Ferrari.

HON JEAN-FRANCOIS FERRARI

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker aktyelman sa dokiman pe ganny sirkile so son dokiman final pe ganny sirkile e mon ava demann ou permisyon pou

mwan pran sa konman nou rebran sesyon 10er - 11er silvouple. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Dakor Onorab Ferrari. Bon nou ava kontinyen avek nou travay lo *Order Paper*. Mon ava demann *parliamentary reporter* pou apel Vis-Prezidan avek son delegasyon. Yes Onorab Ramkalawan.

HON WAVEL RAMKALAWAN

Bonzour Mr Speaker. Bonzour tou bann koleg Onorab e tou dimoun ki a lekout.

Mr Speaker mon pe zis anvi regarde si i annan en size ki’n leve dan en fason irzan plizyer zenn ki’n kontakte mon an relasyon avek *scholarship*, e zot in fer li apre - si zot ti’n fer li pli boner mon ti ava’n lev sa konman en *PNQ*.

Mon pe zis regarde si ou ti ava donn mon permisyon pou mon anvoy en *PNQ* ki nou kapab pran li demen bomaten. Si i posib pou Minister Ledikasyon avek *ANHRD* spesifikman lo sa size *scholarship*, parski i en gran konsern. E yer swar *am sure* ou’n osi antann bann zenn ki pe eksprim konsern bann paran tou pe eksprim konsern. So mon *beg for your indulgence*. Mersi bokou.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Ramkalawan. Bon ou kapab anvoy ou *PNQ* e nou a fer le nesese nou ava notifie Minis e si tou keksoz i *ok we will take the PNQ tomorrow morning ok? Thank you.*

Bon mon ti a kontan dir bonzour e *welcome* Vis-Prezidan Mr Vincent Meriton, Minis responsab pou Zafer Etranzer, Lekonomi Ble, Lenformasyon, Teknolozi e Lendistri e *Entrepreneurship Development.*

Vis-Prezidan i akonpanyen par Kenneth Racombo ki Sekreter Prensipal dan pou Departman Lekonomi Ble, Mr Philippe Michaud ki *Special Advisor* pou Departman Lekonomi Ble e Ms Angelique Antat ki Sekreter Prensipal pou *Department of Industry and Entrepreneurship Development.*

Vis-Prezidan avek ou delegasyon bonzour e *welcome* dan Lasanble Nasyonal. Nou ava al toudswit lo kestyon e mon ava *call on* Onorab Gervais Henrie pou poz son kestyon pou Vis-Prezidan. Onorab Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun. Premye kestyon lo lalis i lir koumsa;- Depi kreasyon en Departman

Lekonomi Ble Sesel an 2000, eski Minis responsab pour sa sekter i kapab donn en kontrandi Lasanble Nasyonal lo sa bann pwen swivan:

Ki kantite nouvo lenvestisman sa sekter in anmennen e zot reprezant ki valer monneter?

Ki kantite nouvo karyer profesyonnel sa sekter in kree, e lekel bann lezot nouvo loportinite in anmennen dan pei? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Henrie. Vis-Prezidan.

THE VICE-PRESIDENT MR VINCENT MERITON

Bonzour Mr Speaker. Mr Speaker ou tann mwan?

MR SPEAKER

Mon krwar Vis-Prezidan mon krwar ou kapab retir ou *mask* ler ou pe adres *the House.*

THE VICE-PRESIDENT MR VINCENT MERITON

Mersi, problenm sa *COVID* en. Mersi Mr Speaker, bonzour Mr Speaker, bonzour tou Manm Onorab e tou dimoun ki a lekout.

Mr Speaker, Departman Lekonomi Ble ti ganny kree an Fevriye 2015. Sa term

Lekonomi Ble ti ofisyelman konmans servi an 2012 pandan konferans Nasyon Zini lo devlopman soutenab osi konn li konman *Euro Plus 20*.

Pou Sesel Lekonomi Ble i en konsepsyon ki dan en fason senp i anglob bann aktivite swa ki deroul dan nou lespas maren, swa akòz nou lespas maren, oubyen ki servi bann resous dan nou lespas maren. I enkorpor bann servis ki relye avek sa bann aktivite. I osi met lanfaz ki sa bann aktivite i ganny pratike dan en fason soutenab pou ki zenerasyon lavenir i kapab osi benefisyè. I osi enplik ki annan en balans ant devlopman avek konservasyon.

Aprè ki sa departman ti'n ganny etabli bokou lanplè e zefor ti ganny mete lo devlopman bann Polisi e lezot lankadreman pou ranforsi kapasite e abilite sa departman pou akonpli son lobzektif. Savedir gid pei ver bann direksyon stratejik e anmenn kordinasyon dan lenplimantasyon Lekonomi Ble. Lekonomi Ble i konman en kontinyasyon nou zefor pou devlop nou pei dan en fason soutenab.

Sesel ti ganny lasistans avek *Commonwealth* pou devlop en *road map* pou son Lekonomi

Ble. I enportan pou fer mansyon ki sa departman i annan pli zou mwèn en rol kordinasyon e fasilite.

An se ki konsèrn nouvo lenvestisman ki Lekonomi Ble i anmennen, dabor i enportan pou fer sorti ki Lekonomi Ble i annan en lanplè *multisectoriel*, e ki enkli tou lede sektè tradisyonnèl e nouvo sektè.

Kot i konsèrn bann sektè tradisyonnèl en bon pe aktivite i ganny pratike pou plizyè lannen. Me kwa ki fer li ganny konsidere konman Lekonomi Ble? Se sa nouvo lanfaz ki nou pe mete, pou fer sir ki tou keksoz i ganny fer dan en fason soutenab. Kot i konsèrn nouvo lenvestisman dan bann sektè tradisyonnèl nou fer referans avek bann zefor ki ganny mete pou ranforsi, elarzi e diversifye bann aktivite ki ti deza pe ganny pratike.

Bann legzanp ki nou kapab pran kont se, bann lenvestisman pou ranforsi valè azoutè lo bann prodwir parey pwason dan Sektè Lapes, Departman Lekonomi Ble in travay an kolaborasyon avek Sektè Lapes pou ankouraz plis biznes e nouvo prodwir valè azoutè. Pou realiz sa Gouvernman in met a dispozisyon piblik en fasilite finansyer konn li konman *Blue*

Bond, pou lavalè \$15 milyon dan laform *loan* avèk *Grant*. *Grant* lavalè \$3 milyon i ganny zere par *SeyCCAT* e *loan* lavalè \$12 milyon i ganny zere par *DBS*.

Bann devlopman biznes parey *shipyard* ki departman pe kontinyelman met plis met plis lanfaz lo la pou fer agrandi. En lot legzanp se proze devlopman pou agrandi nou Por e osi fer li vin pli efektiv e soutenab.

En lot legzanp se \$1.5 milyon ki *SeyCCAT* pe zere anba *debt swap*. An tou *SeyCCAT* i annan 34 proze ki'n ganny finanse par *debt swap* avèk *Blue Bond*.

Bann linisyativ en lot legzanp dan lendistri tourizm i promouvwar konservasyon atraver *coral farming*, restorasyon bann mangliye par egzantp Ile Du Nord, Fregate, Cousin, *Fisherman's Cove* avèk lezot ankor.

Mr Speaker i annan bann lenvestisman ki ganny klasifye konman antyerman nouvo parey *aquaculture* kot nou vwar devlopman fasilite *broodstock* e striktir eksperimantal ki pe ganny met an plas.

Pou devlop sektè *aquaculture*, Sesel in depans \$5.5 milyon ziska prezan nou espekte ganny en reveni \$2.5 milyon par an zis avèk nou

License, laplikasyon ek *levy* i reste nou pou fer lenvestisman \$4.4 milyon pou nou konplet proze *aquaculture*.

Dan domenn lenerzi renouvlab i annan proze fotovoltaiik flotan pou 4 mega wat elektrisite. Sa in ganny i annan en *joint venture Mauricien/ Seselwa Quadrant* ki'n ganny Kontra zot pe mobiliz zot pe mobilize e finaliz negosyasyon avèk *PUC e Energy Commission* lo bann detay teknik. Departman in ganny en don \$800,000 avèk Labank Devlopman *Africain* pou devlop Sektè Bioteknolozi.

Mr Speaker si ou permet mon elabor lo sa proze. Son bi se pou idantifye bann potansyel sa sektè i osi target pou *train* en *minimum* 100 antreprenè e in ganny klerman spesifye ki fodre partisipasyon madanm ek zenn i signifikan.

Bann proze lekstasyon nou plato kontinantal, parey sa plan zesyon konzwent pou nou plato *Mascarene JMA* ki nou annan avèk *Maurice*, i osi benefisyè avèk let *GF* i en lot konponan.

I annan osi bann proze resers parey lekspedisyon *Bridget Benson* avèk *Nekton* pou ed nou konnen kwa ki i annan dan nou lespas maren e kwa ki nou kapab servi pou

anmenn e devlop plis lenvestisman dan nou pei.

Sa de lekspedisyon i anrasi kapasite resers e syantifik Sesel partikilyerman nou bann zenn Seselwa. Konsernan valer monneter sa bann nouvo lenvestisman, dabor i enportan pou fer resorti ankor enn fwa ki Lekonomi Ble i annan en dimansyon *multisectoriel*, ki enkli prensipalman bann aktivite dan sekter tradisyonel ki'n fini ganny etabli parey lapes, tourizm, transpor maritim, konservasyon e osi i enkli bann nouvo ki pe ankor ganny etabli;- parey lenerzi renouvlab bio teknolozi, resers avek *aquaculture*.

Alors lamazorite kontribisyon Lekonomi Ble ki nou gannyen avek sa bann nouvo lenvestisman i la, kantmenm pa toultan ki i sitan vizib. I ganny liste e reflekte anba lezot sekter.

I ganny liste reflekte anba lezot sekter vi ki Lekonomi Ble napa en kont statistik spesifik pou li menm. Nou pe aktivman devlop en sistenm kot sa i ganny adrese. Sa lannen avek lasistans Linyon Eropeen nou'n reisi konfirm larzan, drafte en term referans e fini idantifye en konsiltan Seselwa pou fer sa louvraz;- savedir pou devlop en metodoloji e evantyelman kalkil

sif ki reprezant kontribisyon monneter Lekonomi Ble dan nou kont Nasyonal. Baze lo bann sif e lenformasyon ki nou'n gannyen sorti *SIB*, i annan diferan proze ki dan diferan staz lenplimantasyon. E zot bann sonm larzan global i ganny marke pou ganny lenvestisman i *comme swivan*;-

An 2019 en sonm R467, 734, 90milyon ti ganny marke. Bann lenvestisman ti enkli plonze, *dredger*, transformasyon pwason, *hire craft* e devlopman lasose.

An 2018 ti annan en sonm R464, 781, 812milyon pou transformasyon pwason, *hire craft* ek plonze.

An 2017 ti annan en sonm R81,433 milyon pou envestisman enkli lasose avek *hire craft*. Parey mon'n refer sorti oparavan Mr Speaker Lekonomi Ble i enkorpor plizyer sekter e istorikman nou ti'n deza annan plizyer karyer formel e enformel dan sa domenn e kekfwa okenn karyer ki kapab ganny klasifye konman en nouvote depi sa departman i ganny kree, i kapab vin dan konteks spesyalizasyon.

Par egzanp en veteriner ki spesyaliz dan pwason. Ou en dimoun legal ki spesyaliz dan Lalwa Maritim. I osi enportan

pou fer sorti ki pa'n zanmen annan letid detaye ki'n ganny fer pou konkretman etabli lakantite oubyen pou group bann karyer profesyonnel ki swa nouvo dan konteks spesyalizasyon, ou otreman ki tonm anba parasol Lekonomi Ble.

Vi ki sa sekter pe ganny kontinyelman sifizaman lanplur, e osi Gouvernman pe met lanfaz lo nesessite travay avek lenformasyon nimerik nou'n vwar ki i annan en bezwen pou nou byento konmans en legzersis pou efektifman adres sa. Dan labsans en sif aktyel nou'n kapab servi bann lenformasyon ki nou'n gannyen e avek ledikasyon lo kantite karyer profesyonnel anba sa sekter.

Mr Speaker mon'n konmans avek bann ki direktman enplike dan gouvernans sa sekter. Nou annan sa departman, avek en group zenn profesyonnel ki annan divers spesyalizasyon e zot responsab pou devlop Polisi program e pou mobiliz bann resours. Nou osi annan dan Sesel profesyonnel e spesyalize dan sekirite maritim Lalwa Maritim, *eco* tourizm, konservasyon, lendistri lekstrasyon, lenerzi renouvlab, lasyans maritim, lasyans

biolozis, lasyans spasyal, enzenyer maritim, navigasyon, plonzer, biolozis maren, losean neografis, *shipping*, *cargo handling*, lidrografi, *sales* ek *marketing*, ek lozistik e osi teknolozi nimerik.

Pandan bann diskisyon ki nou'n gannyen avek ANHRD, i remarkab ki lentere parmi bann zenn pou al aprofondi letid dan sa bann domenn, i de pli anpli ogmante. Mon krwar yer swar dan *interview* sa 4 zenn in montre zot lentere, pou pran en spesyalizasyon dan domenn Lekonomi Ble.

Si nou get sif kalifikasyon lo nivo iniversiter, sa sekter depi 2015 ziska la, lenformasyon ki in antre kot ANHRD, i montre ki i annan 94 etidyan ki'n ganny labours ek Gouvernman Sesel pou al fer zot letid dan en domenn ki relye avek Lekonomi Ble e sa i enkli Premye Degre 68, *Masters* 24, *Internship* 1 e Doktora 1.

I enportan pou fer resorti ki sa sif i enkli bann dimoun ki deza ti dan lanplwa e bann dimoun ki pa ti ankor anploye. Savedir *pre-service* avek *in-service*.

Enn de legzanp bann kour ki zot in pran i dan Teknolozi lekoloji maren, Lasyans Lanvironnman, Bioloji maren,

Losean neografi e Devlopman soutenab.

I osi enportan pou fer mansyon ki Liniversite Sesel sa lannen pe al entrodwir en nouvo *Masters* dan Lasyans maren e Sanzman klimatik.

I bon osi note e ranforsi ki sa bann sif ki *ANHRD* in donn nou, pa reflekte realite antyerman, akoz par egzantp i pa reflekte bann etidyan ki'n ganny labours ek lezot lenstitisyon non-gouvernmental e bann dimoun ki'n finans zot letid zot menm.

Osi i kapab annan dimoun ki pa'n etidye spesifikman dan en domenn Lekonomi Ble e apre sanz son parkour pou al travay dan son domenn. Par egzantp i kapab annan en dimoun ki'n fer son letid dan enzenyer an zeneral me apre en serten letan i deside pou al fer enzenyer lo bato.

Mon osi anvi fer sorti ki nou annan bann lekol teknik ki osi kontribye ver resours imen pou sa sekter. Par egzantp Lekol Maritim 721 etidyan in *graduate* depi 2015. Ler nou get sa bann legzanp, i klerman montre ki i annan en nesesite pou etabli en mekanizm pou pran sa bann keksoz an kont, pou nou ganny en portre kler e aktyel lo sa size, parey nou'n sizere kot i konsern valer

monneter, pou Lekonomi Ble dan kont Nasyonal.

Permet mwan Mr Speaker, pou azoute ki nou'n prevwar ki de pli an pli pou annan en ogmantasyon karyer dan Lekonomi Ble. Sa i pou vin atraver bann proze ki pe ganny enplimante;, par egzantp lagrandisman Por avek son bann fasilite *aquaculture*, bio teknolozi, finalizasyon demarkasyon nou lespas maren, negosyasyon avek e gouvernans nou teritwar maritim, linisyativ pou annan an plas ant en plan zesyon pou nou lespas maren *MSP* e osi nou plan zesyon konzwent *Joint Management Area* pou plato *Mascarene* ki nou annan avek *Maurice*.

E tousala pou anmenn plis loportinite pou devlopman karyer nou pep. I dan nou program pou formaliz ranforsi e re defini lasyans losean dan ledikasyon lasyans, pou fer sir ki bann zenerasyon ki pe vini zot pli azour ek sa sekter.

Son bi i osi pou ede devlop bann zenn ki annan pasyon pou losean, pou annan konfidans e garanti ki zot kapab ganny e devlop en karyer dan sa sekter dan le fitir.

Parey mon'n fini parey nou'n fini etabli Mr Speaker, i annan bokou loportinite dan

Lekonomi Ble. Premyerman loportinite i vin dan laspe diplomatik kot Lekonomi Ble in permet Sesel etabli e aprofondi son relasyon avek lezot pei e *partenaire*. Sa i permet devlopman plizyer proze ki'n benefisyè Sesel atraver swa lekspertiz teknik, swa en sous monneter dedye a promosyon en laspe spesifik Lekonomi Ble.

Ou menm en platform pou negosye proteksyon pou nou bann resours lamarin. Permet mwan nonm 3 legzanp bann tel korporasyon.

Premyerman Labank Mondyal in ed Sesel avek finansman pou fasilite en proses finansman inovativ.

Dezyenmman Linyon Eropen pe ed Sesel pou eksplor ki mannyer Sekter Lekonomi Ble i kapab benefisyè plis par lakor partenarya ekonomi ki Sesel i annan avek Linyon Eropen.

Trwazyenmman *Commonwealth* pe ed Sesel dan son delimitasyon son teritwar maritim. Deplis ozordi Sesel menm si en pti pei i annan en lavwa for lo lasenn enternasyonal gras a lanfaz ki nou'n mete lo sa sekter. Linyon *Africain* in pronons Sesel konman sanpyon pou devlopman Lekonomi Ble pou *L'Afrique*. E sa in kree en

platform pou donn plis vizibilite Sesel konman en pti pei ki pe kontinyelman met zefor pou devlope dan en fason soutenab e ki kapab vin en legzanp e motivasyon pou lezot.

I enportan pou fer sorti a plizyer repriz, nou'n ganny demande pou koz lo lekonomi dan plizyer rankont diplomatik e enternasyonal.

Alors zot pou dakor avek nou ki kreasyon nou ki kreasyon plis vizibilite, in ouver laport pou anmenn plis loportinite e benefis pou Sesel.

Lo laspe diplomatik i bon konklir ki sa korporasyon ki nou annan avek preski tou bann pei e bann *partenaire* i annan en konponan Lekonomi Ble ladan.

Dezyenmman nouvo loportinite i ganny kree atraver sansibilizasyon ki sa departman pe kontinyelman fer lo en nivo enternasyonal osi ki Nasyonal.

Si nou konmans lo sa kote enternasyonal i vre ki nou'n servi diferan platform pou fer en bon pe promosyon lo lenportans e met lanfaz lo nesosite pou tranzisyonn ver Lekonomi Ble.

E sa i enkli proteksyon nou bann resours lamarin, e i enportan pou fer mansyonn ki laplipar bann lorganizasyon. E endividi ki dan ki donn

finansman pou proze Lekonomi Ble i bann *philanthropist* Lanvironnman, e bann lasosyasyon sivil ki annan gran lentere dan proteksyon lanvironnman.

I nesese pou mansyonnen ki lanplè ki nou Lekonomi Ble in ganyen in atrakte en bon pe dimoun e lasosyasyon ver Sesel. In annan zot ki'n nou *debt swap* nou *Blue Bond* e menm sa lekspedisyon *Nekton* ki pe fer dan nou lanmer i kapab tonm, dan sa kategori.

Lo nivo Nasyonal atraver sansibilizasyon e plis ledikasyon lo konseps Lekonomi Ble kantmenm nou bann zefor pa ankor ariv lo sa lanplè ki nou anvizaze, nou realiz lenportans pou fer nou pep realiz potansyel sa sèkter, akòz sete avek zot ki sipòr avek zot sipòr ki nou pou kapab devlop li lo en pli o nivo. Avek plis ledikasyon nou pou ganny plis lenvestisman lo sa laspe lokal. Lenvestisman dan lesans ki dimoun pou kapab devlop plis nide inovativ e fason ki zot kapab devlop plis biznes dan sa sèkter.

Zot pou osi pli konsyan lo nesese protez nou lanvironnman e nou bann resòrs lamarin pou lefitir. Set atraver valorizasyon bann tel

prensip ki nou pou kapab diversifye nou lekonomi e ki nou pou kapab al ver devlopman model bann model biznes ki pli efikas, ki annan mwens gaspiyaz ki redwir lakantite salte ki nou fer, e menm fer larzan avek sa ki nou konsider konman salte oubyen restan ozordi.

Trwazyenmman nouvo loportinite i ganny kree atraver linisyativ sekirite maritim ki viz ver proteksyon nou teritwar. Par egzanp ler nou'n adopte sa konseps Lekonomi Ble, nou'n permet plis lanfaz pou devlop bann linisyativ pou protez nou lespas maritim kont swa bann aktivite ilegal, ou kont bann aktivite eksplwatasyon deskriptif.

Lo sa kote nou'n ganny swa lasistans ou swa aproz avek propozisyon lasistans avek en bon pe lorganizasyon enternasyonal pei e endividi pou ed nou dan sa domenn.

E pou ed nou devlop kapasite mendev ek lekspertiz pou protez nou lespas lamarin. I osi enportan pou fer mansyon ki nou'n zwenn e menm parfw gid bann linisyativ ki sipòrt bann zefor, tel ki *EITI Extractive Industries Transparency Initiative*, pou promouvwar la transparans lo sèkter delwil ekstraktiv e *FITI Fisheries*

Initiative Transparency International ki promouvwar la transparans dan Sekter Lapes.

E katriyenman nouvo loportinite in vin atraver lanfaz Lekonomi Ble ki'n mete pou nou pa zis fini delimit nou teritwar me osi a grandi lespas pou nou kapab fer bann aktivite ekonomik lanvironnman e sosyal atraver bann plato kontinantal.

Par egzanp nou'n ganny en plato kontinantal ki pe preski menm grander Lalman ki nou partaze an mwaye savedir egalman avek *Maurice*. Nou osi annan en plato kontinantal dan *northern* plato ki zis pou nou.

Sa bann lespas i prezant en ta loportinite ki nou kapab eksplore dan plizyer dimansyon, pou anmenn plis rannman pou pei, depandan lo ki kantite resours ki kalite resours ki resers i pli apofondi i prouve ki nou annan dan nou lespas. Par egzanp si resers i dir nou ki i annan plis posibilite pou lekstrasyon ou plis loportinite pou konservasyon, la nou pou konnen ki lendistri ki nou pou devlope.

Finalman nouvo loportinite i vin atraver nouvo sekter ki Lekonomi Ble pe kontinyen met zefor lo la, tel ki bioteknolozi, *acqua* kiltir e

menm resers dan lesans resers ki siport devlopman.

I enportan pou mansyonnen ki bann loportinite finansyer dan sa bann sekter pa pou ganny trouve la konmela, akoz nou ankor pe etabli fondasyon.

Mon krwar ki nou isi nou apresye lenportans fer en bon fondasyon. Me selman ler sa bann sekter pou konmans antre dan staz operasyonnel loportinite karyer, lenvestisman e finansman pou imans. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Onorab Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Mersi Vis-Prezidan pou en larepons byen long.

Mon premye kestyon, Minis in dir ek nou, ki Sesel i en sanpyon Lekonomi Ble pou Lafrik. Solman dan son menm larepons i dir, nou pa ankor ariv lo lanpler ki nou anvizaze. Mon vwar en kontradiksyon dan sa 2 *statement*.

Alor mon oule demann Minis, sa bann kestyon swivan;-

Premyerman si i kapab dir nou diferans dan fonksyon, ant Departman Lekonomi Ble,

Minister ki Responsab pou Lapes avek SFA.

Pou la senp rezon, ki sikse Minister Finans avek SFA pa ganny pran par Departman Lekonomi Ble.

E 2, *failure*, Lekonomi Ble pa pas lo Minister Lapes avek SFA. So lekel ki dwatet fer lekel?

Dezyenm kestyon, pou nou vwar sikse sa sekter, i enportan ki la baz i la. Sirtou dan Sekter Tradisyonnèl, parey Minis in dir, avan ki nou entrodwir menm bann nouvo eleman, fodre i la.

E letan nou get otour nou, pou en distrik parey Baie Lazare ki pe rod en bazar pou sepaman konbyen letan. Anse Boileau pe rod en bwe pou sepaman konbyen letan.

Anse Etoile pe rod en panton pou sepaman konbyen letan. Pwason koman valer azoute, pa pe ariv dan kominote. Sa i bann labaz. Alor, i responsabilite, ouswa kwa ki Minister i merit pe fer an plis. Departman Lekonomi Ble i merit pe fer an plis. Pou ki nou annan la baz pou nou kapab *take off*. Sa i mon dezyenm kestyon.

E trwazyenm, nou vwar poudir Tourism koman en pilye lekonomi, vitman si nou fer en pti resers nou kapab vwar

poudir Tourism i kontribye 15 poursan lanplwa dan pei.

E apre i annan bann lezot sekter ki zot *provide* lanplwa direk pou zot. Ouswa zot pe kontribye apepre 67poursan dan GDP pei.

Alor, eski mon kestyon, eski nou annan en mank kapasite a sa staz, pou nou kapab vreman *pinpoint* lo vre valer sa Sekter Lekonomi Ble dan pei?

Parski dan son larepons wi, Minis in donn nou bokou bann sif, e in donn nou legzanp bann let kot nou pou gannyen. Me eski a sa staz ler nou pe koze. Nou annan en mank kapasite dan pei, pou vreman kapab fer sa legzersis.

Pou donn nou sa kontribisyon dan GDP, pou sa poursantaz lanplwa ki sa sekter pe kontribye. Sa i mon 3 kestyon. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Vis-Prezidan.

THE VICE-PRESIDENT MR VINCENT MERITON

Ok, mersi Mr Speaker. Mersi Onorab pou ou kestyon. Parey mon'n fer sorti Mr Speaker, Lekonomi Ble, Departman Lekonomi Ble i annan en rol kordinasyon.

E Lekonomi Ble i annan en rol *multisectoriel*. Nou'n kordinen, nou'n fer en kantite *advocacy* lo nivo, parey mon'n dir, enternasyonal avek Nasyonal.

Pou fer sir ki lanmen gos i konnen ki lanmen drwat pe fer. Nou rankontre lo konsey Lekonomi Ble, kot reprezantan tou bann Minister Konsernen lo nivo Minis, Sekreter Prensipal avek Sek Egzekitif i zwenn, pou adres bann diferan size ki i annan pou fer avek promosyon Lekonomi Ble.

E les mwan fer sorti ki en pwen santral, en pwen nikleer dan konsep Lekonomi Ble, se fer keksoz dan en fason soutenab. Onorab, kolaborasyon ant Departman Lekonomi Ble avek *SFA*, i mars etrwatman, e i pe mars byen.

I annan en kolaborasyon etrwat ki pran plas ant departman avek *SFA*, avek Minister Lagrikiltir atraver partisipasyon lo Konsey Ekonomi Ble. E osi lo Komi Lenvestisman e Komite Teknik ki ankor anmenn sa kolaborasyon lo nivo teknik pou adres bann size spesifik ki afekte devlopman Lekonomi Ble.

Par egzanp serten lenvestisman, bann baryer ki petet par ler i arive avek bann

defi ki nou pe fer fas. Kot i konsern later, bann defi met bann regilasyon akse avek finansman. So i annan sa kolaborasyon ki pran plas.

E nou tou nou ansanm Onorab. Ler nou reisi nou tou nou reisi. Ler i annan en defayans nou tou gete kisisa ki nou kapab fer, pou nou kapab adres sa bann defayans. E mwens montre ledwa lo kanmarad. Akoz pli nou kordin byen, pli i dan nou lenter.

Dezyenm kestyon Onorab ou'n nonm serten lenfrastruktir ki konsekan avek devlopman ki ou pe dir. Nou dakor avek ou. Zwazo pa batir son nik dan 1 zour. E nou pe prioritize bann priyorite, tout an prenon kont resours ki pei i annan.

E tout an prenon kont ki lapas i en sekter ki nou vwar avek *COVID* la. I pe ganny plis lenportans kot i konser, pa zis kreasyon lanplwa. Me osi sours nitrisyon. E osi en sours valer azoute e leksportasyon pou nou pei, pou nou kapab eksport plis an bazan lo sa konponan valer azoute.

I annan en kantite bann operater lokal ki pe trimouse pou zot kapab fer marse zot lizin. Par egzanp, pou transform bann prodwir pwason ki an gran demann dan la rezyon e dayer.

So, bazar ou'n dir, i annan en program kreasyon oubyen konstriksyon bann bazar atraver pei, ki Minister Lagrikiltir avek Minister Devlopman Lokal i travay avek pou enplimante.

Ensi ki bann, par egzanp panton. Nou pa devret bliye osi, ki dan en sityasyon ki nou ladan. E osi an zeneral i Polisi Gouvernman pou kapab annan en partenarya prive, piblik pou kapab devlop bann lenfrastruktir.

E pou kapab permet ki plis operater dan sekter prive i vin zwiy bann fasilite, bann resours ki i annan dan nou lespas la marin si nou pe koz dan Sekter Lapes.

Pwason i arive dan kominote Onorab. Ozordi pwason i met dan *pickup* e i fer letour tou distrik ziske anler o Kanbar avek lansiv. Ki dimoun i konnen ler pwason i vini pou vin vann. Wi i annan en nesosite ki nou amelyor nou bann landrwa kot nou vann nou bann pwason. Me selman pwason ni arive. E mon krwar Lekonomi Ble i la pou gete ki manyer nou kapab batir e amelyor bann lenfrastruktir ki pou deservi nou bann operater e osi nou bann konsonmater.

Wi mon dakor, parey mon'n dir dan mon

lentrodiksyon, i mank nou kapasite pou kapab met en valer monneter pli spesifik e egzakt avek Lekonomi Ble. Akoz parey mon'n dir, i tale atraver bann sekter. E sa i pa zis pou Lekonomi Ble, i annan en travay ki nou pe fer an zeneral ek Departman, avek Minister Finans.

Pou nou kapab determin kontribisyon bann sekter dan *GDP*. Anver kreasyon lanplwa dan en fason plis spesifik.

Akoz par ler ou konnen, lenformasyon ou bezwen sey *disaggregate* li. E i pran en kantite letan. So ler nou devlop avek kapasite mende, sipor teknik an servan teknolozi enformatik modern, i a permet nou kapab adres sa size. Mersi Onorab. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Onorab Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Minis in dir avek nou ki, i annan en konsey Lekonomi Ble. E ki in dir nou pe mars byen. E sa bann dimoun i asiz lo tour en latab pou adres bann size teknik, bann keksoz spesifik ki pe kree en baryer.

Me letan nou regard bann sityasyon, zisteman Minis in nonm, kot sa bann *plant* Providence. Kot in annan en pe difikilte pou serten investiser komanse. Akoz *PUC* i pa'n osi vitman. Pou *commission*, bann servis ki i dwatet gannyen. Ouswa la resaman nou'n tann en zafer kot *STC* in oule pran.

Be mon prezimen ki sa i ti merit bann size ki sa Konsey ti merit pe adrese. E letan mon regard legzizans departman ki in annan 4an, vreman in annan en dele preski dir, in akseptab pou bann keksoz debaz ki mon'n demande avan vreman demare.

So i enportan la Minis i dir ek nou vreman kote sa blokaz pe vini. Ki alor ki pei i ava vreman kapab benefisyé avek benefis ou lavantaz ki sa sekter i merit pe anmennen. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Vis-Prezidan.

THE VICE-PRESIDENT MR VINCENT MERITON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker Lekonomi Ble i an menm tan en destinasyon e an menm tan en voyaz. I en platform e i en rezilta ki nou gannyen pou permet bann dimoun dan sekter prive, se ki Gouvernman kapab rod fri dan

bann loportinite ekonomik ki sa sekter i donnen.

Wi Onorab i annan bann defayans. Be defayans i kapab finaliz bann *lease* ki nou pe met lanmen. I en kestyon Minister Responsab pour Later. Diskisyon avek *SFA*. An diskisyon avek Biro Prokirer Zeneral. Be sa i preski deryer nou pou kapab adres sa. Akoz ou bezwen *lease* ler ou pou al kot Labank pou ou kapab *mortgage* en propriyete pou ganny larzan. Ou dakor ek mwan?

Dezyenmman, ler nou ti ganny sa *Blue Bond*, \$12 milyon dan sa \$15 milyon i al dan *Blue Investment Fund*. E kondisyon ki *World Bank* ti mete, vreman ti o. E prezan nou'n bezwen negosye zot, akoz bann investiser ki ti vin devan pou fer laplikasyon pa ti kapab neserman zwenn sa bann barenm.

Par egzanp kontribisyon personnel, nou pe negosye sorti 20poursan pou li desann konsiderableman. Osi serten posibilite pou kapab servi larzan pou *working capital*. E lezot keksoz ki nou santi i a ede pou larg lanmen sa investiser.

Akoz nou ki nou bezwen, en dimoun ki annan sa kapasite teknik. Ki annan sa *drive* avek li. I annan sa pasyon pou li al

dan lapès. Apre i konnen ki i pe fer, e i bezwen sipor pou li prepar en model. I al kot *Blue Grant*. I kapab ganny en larzan pou li prepar en model. Apre i al kot *Blue Investment Fund*.

Be nou santi ki sa bann, ki bann nivo ki Labank ti'n mete, i ti en pe o. Osi kekyon later, i enportan. Sa kekyon later i enportan note. Ki later i en resours ki toultan an demann. E dan Lekonomi Ble la, partikilyerman dan Sekter Lapès, i pa en leksepsyon. Se pou sa rezon ki *SFA*, pe fer en lodit. Lo tou bann bout later ki annan Providence avek *Zone 14*, Ile Du Port.

Pou nou gete, (1) bann bout later ki i annan, son *land use*, litilite ki sa bann bout later in ganny demarke. E la demander ki i annan deor. Marye sa 2 ansanm, e gete kisisa ki reste.

Eski i annan plis demann ki reste pou later oubyen i annan plis later ki reste pou demann bann envestiser vin fer? So Mr Speaker la, la konmsi, ki mannyer nou adres sa bann size.

E i ganny mete lo Konsey, i ganny mete lo sa Komite Teknik. Apre sa Minister spesifik i anmenn kot Gouvernman pou ganny

konsidere pou trouv en solisyon. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Onorab Waven William.

HON WAVEN WILLIAM

Mersi Mr Speaker. Bonzour tou dimoun ki a lekout. Bonzour Vis- Prezidan avek ou lekip.

Mr Speaker mon bann kekyon i *comme* swivan;- Minis, lefe ki ou'n koz li ki zot annan en Komite, en Konsey.

E par lefe osi ki ou'n dir, ki sa sekter i *multisectoriel*, mon anvi demann avek ou, ki zefor an plis, par lefe ki ozordi nou'n vwar nou ki nou premye lekonomi, pilye lekonomi. Ki tourizm pe ganny afekte avek sa pandemik *COVID*, ki zefor an plis ki zot pe mete anver sa sekter pou lavenir devlopman ekonomik nou pei?

E dezyenmman, lefe ki nou en pei ki i annan bokou bann zil. Ki vremen zefor pe ganny fer? Akoz letan nou pe regarde, nou annan bokou bann zil. Me nou pa vwar vremen zefor ki pe ganny fer pou kapab amenn, desantraliz sa Sekter Lekonomi Ble lo nou bann zil.

E ou'n koz lo ki nou bezwen, bann mendev kalifye.

Me ki zefor an plis pe ganny fer pou nou kapab *train* nou bann zenn depi o komansman lekòl primer. Pou kapab pran sa bann karyer dan lavenir, par egzanp bann syantis, enzenyer, dan sa sekter.

E finalman Mr Speaker, par lefe ki nou pe koz latransparans. Minis Lasanble fek ratifye en Lagreman Lapes. E pou donn sa latransparans an plis lo sa Sekter Lekonomi Ble.

Ki lartik 12 ki koz lo kreasyon en *joint*, en Komite Konzwent par Linyon Eropen avek Sesel.

Mon a demann ou si ou Gouvernman a konsidere pou enkli 2 Manm Lasanble lo sa Komite Konzwent.

Akoz dan sa Lagreman i pa spesifye. Me pou nenport pei i annan sa posibilite si nou anvi vremen donn sa latransparans ki Lasanble Nasyonal i kapab osi partisipe koman e obzervater. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Vis-Prezidan.

THE VICE-PRESIDENT MR VINCENT MERITON

Mersi Mr Speaker. En ta kestyon siplemanter. Mr Speaker, Onorab, nou pe, ki

zefor an pli ski ou pe dir ki nou pe fer.

I responsabilite Gouvernman pou asire e dayer lo komansman devlopman konsep Lekonomi Ble, nou ti'n dir, i en fason pou diversifye lekonomi pou pa met tou nou dizef dan en sel pannyen. Mon krwar se zisteman ki nou pe fer. Atraver bann zefor ki tous diferan sekter.

Mr Speaker *aquaculture* i enn ki viz ver permet nou bann stok natirel, dan nou lanmer, dan nou losean ganny sans *replenish*. Akoz ozordi i annan en tandans ki nou bann lespes natirel, pe, i an menas disparisyon.

Si lontan ou ti pran en pti bato, ou ti al lapas la deryer Saint Anne, ou ti ganny ou en bon pe pwason, ozordi ou bezwen al 2 fwa pli lwen pou ganny menm kantite pwason.

So i montre ki i annan en nesesite konserv sa ki nou apel nou *wild stock*. Me an menm tan pa depriv dimoun avek sa delikates ki i annan lo nou bann pwason.

Se pou sa rezon ki proze *aqua culture*, pe ganny devlope pou nou pran li dousman, dousman, pas a pas pou gete ki mannyer nou kapab idantifye serten lespes ki an gran demann par nou popilasyon. E

osi pou marse eksteryer pou nou kapab devlope, an swivan bann bon leson. E evit bann move pratik ki lezot pei in fer, ki i annan leksperyans avan nou.

Pou nou kapab permet ki Sekter Prive, i pran sa lide e sa loportinite biznes i tay avek.

Deza i annan bann dimoun dan Sekter Prive ki'n vin devan al kot Seksyon *Aquaculture* kot *SFA*. E zot in demande plis lenformasyon. Akoz zot oule kree en model biznes, zot annan sa lanvi parey mon'n dir, zot oule kree sa model biznes. E zot in ganny dirize pou al kot *SeyCCAT*, pou kapab ganny en lasistans finansyel pou prepar en model biznes ki soutenab e fyab.

E apre pou vin devan pou soumet zot proze pou ganny konsiderasyon. Nou pe osi diskrit avek *World Bank* lo posibilite ganny plis resours finansye pou nou enzekte dan nou Sekter Lapes e lezot sekter swivan latak ki *COVID* i annan lo nou.

Annou pa bliye osi ki *IDC* ti anons son plan devlopman bann zil. Ki dan tou son lanvergir, i a tous Lekonomi Ble plennman. E deza semenn pase ti annan en Konferans Depres kot *CEO* in koz lo devlopman Coetivy depi lo nivo lagrikiltir e osi kot i konsern *aqua* kiltir.

Mr Speaker ki nou pe fer an plis, i annan, nou pe travay avek lekol, ek Minister Ledikasyon, pou devlop *curriculum* pou met sa lanvi Lekonomi Ble, sa laswaf Lekonomi Ble dan nou bann manrmay, pou ki zot kapab grandi e swazir en karyer en spesyalizasyon ki annan pou fer avek Lekonomi Ble.

Pa bezwen bliye, ki nou osi nou annan en ta bann zenn, ki atraver zot bann lorganizasyon non gouvènmantal, zot pe promouvwar Lekonomi Ble. Sa pou mwan i en gran lespwar. Ler ou get Alvania Lowen lo televizyon, in koze, in koz kler ki i anvi. E ler i mont lo *stage New York* atraver partisipasyon dan delegasyon Sesel an 2017, i montre ki zenn i konekte avek Lekonomi Ble.

E ki zot santi defi ki nou annan. E si ou get *top ocean project, the ocean project* (pardon), 'top.' I ti ansanm avek *IDC* e ansanm avek *SIF* osi, pe travay pou elimin bann salte e elimin polisyon lo nou bann zil.

Ou war tou le wikenn ki mannyer ou annan bann diferan group, *the Wise ocean project*, ou annan *Blue Economy Internship program*. Ou annan osi, *SIDS YOUTH AIMS HUB (SYAH)*.

Tou sa bann lorganizasyon ki ganny dirize par zenn ek manm ki zenn, i travay pou sansibiliz zot per lezot zenn lo bann loportinite e bann defi ki Lekonomi Ble i fer fas avek.

E gete ki mannyer nou kapab vir sa bann defi e bann loportinite pou nou pei. Onorab mon a pran ou konsiderasyon o sa propozisyon ki ou'n fer, ki anba lartik 12 sa lamannman, e mon a met li avek Minister konsernen pou ganny konsidere. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Onorab William.

HON WAVEN WILLIAM

Mersi Mr Speaker. Mr speaker mon anvi demann avek Vis-Prezidan. Si a son lavi, aköz mon mazin, listwar depi dezyenm, apre miltiparti dezyenm Lasanble. Nou'n koz lo etabli bann baz lapes lo bann zil. So mon anvi demann avek Vis-Prezidan, si ozordi kot nou'n arive i satisfè poudir, lo bann zil ozordi si nou pa ti devret pli lwen ki sa avek bann bon baz.

Kot nouvo devlopman avek nouvo teknolozi, avek bann sant resers ti kapab ganny met an aplikasyon pou

kapab ed nouvo zenerasyon kapab pli enterese avek sa sekte. Eski i santi poudir i satisfè avek progre ki nou'n fer? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Vis-Prezidan.

THE VICE-PRESIDENT MR VINCENT MERITON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker i annan lespas pou amelyore kot i konsern bann baz lapes lo bann zil. E ozordi, sa kestyon i bezwen ganny gete atraver *lands* soustenabilite, parey mon'n dir oparavan.

E osi atraver *lands* plan konpreansiv lapes. E sa en travay ki pe ganny fer ant *IDC* avek *SFA* e Minister Lagrikiltir avek Lapes. Aköz nou bezwen pran konsiderasyon ki wi, resours i annan. Nou devret servi li. Me servi li soutenab. Dan en fason soutenab. Ki parey nou'n dir, ki zenerasyon a vini, i kapab osi annan sa resours pou zot kapab eksplote e eksplwate.

Nou bezwen osi mazin Mr Speaker, ki i annan en program Nasyonal ki Sesel in ganny rekonnet lo nivo enternasyonal. Kot i konsern nou plan spasyal marin. Kot bann diferan blok in ganny delimité kot 30poursan nou

zone Eksklizif Ekonomik in ganny dedye pou sa bann lespas konservasyon.

E la dan lanmwatye i bann *zone* ki ou pa kapab fer nanryen. E lanmwatye i bann *zone* ki ou kapab fer keksoz avek kontrol avek moderasyon. So Mr Speaker nou get tou sa bann defi, tou sa bann proze ki lo en kote, parey mon'n dir taler, lo nesesite devlopman. Pou (1) donn manze, met manze lo lasyet Seselwa.

E devlopman eksport nou prodwir ki vreman an gran demann aletranze. Avek lo kote, konservasyon nou lanvironnman. E la nou pe koz lanvironnman lamarin. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Onorab Jean-Francois Ferrari.

HON JEAN-FRANCOIS FERRARI

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker granmersi mon'n ne an Fevriye, mon en pwason. Mon konn byen naze, si non mon ti pou'n noye ler mon'n ekout Vis-Prezidan. Akoz in dir bokou keksoz.

Me selman, malerezman mon pa war bann laplikasyon konkret. Mon premye kestyon alors, Vis-Prezidan, ou'n koz lo

enn bann lobzektif primordyal travay Departman Lekonomi Ble, se pou rod bann valer, bann sekter ki kapab anmenn valer azoute kot nou ranforsi valer azoute. Alors mon ti a kontan demann ou. Dan bann *Blue Bonds* ki zot in met an plas, konbyen proze ki'n ganny aprouve? E konbyen proze ki anmars?

Mon konnen poudir *SeyCCAT*, *SeyCCAT* sa en lot zafer sa. Mon pa pe demann ou nanryen lo *SeyCCAT*. Mon pe demann ou lo *Blue Bonds*, kot ou'n dir nou i annan \$13 milyon, \$12 milyon. So dir nou konbyen proze ki'n ganny konkretman aprouve dan sa, anba sa laliny kredi?

Dezyennman, Mr Speaker, Minis or Vis-Prezidan, nou dan en sityasyon kot pe fer pou le moman, sa ki pli enportan pou li se pou li kapab vann son pwason, stok son pwason. Eksport son pwason, transform son pwason.

Dir nou atraver programm Gouvernman pou Lekonomi Ble, ki zot pe fer pou zot kapab finalman met an mars sa bann fasilite ki Providence avek Bel Ombre, ki en ta larzan in ganny mete ladan.

Ki bann louvraz *very shoddy* in ganny fer, ki pa kapab ganny servi e ki nou pa

kapab, nou napa fasilite pou nou transformen e donn valer azoute dan sa sekter. Sa i mon dezyenm kestyon.

Mon trwazyenm kestyon Minis, i lo *aqua* kiltir. Mwan mon ti a kontan demande, akoz mannyer mon tande, i annan en group Sidafriken ki'n monopoliz sa sekter depi plizyer lannen. E ki plis ki \$4.5 milyon in ganny depanse pou nou fer 1 basen ant Providence avek Ile Au Cerf.

E la ou'n dir nou ki annan ankor, preski 4 milyon, oubyen \$3 milyon ki pou al depanse. Mwan mon anvi konnen ki progre ou pe fer dan sa domenn. Akoz *aqua* kiltir nou pe koze depi plizyer lannen. E nou pa ankor war okenn laplikasyon pratik, efektiv, ki pe anmenn sa benefis.

Akoz, mon pa krwar Minis ki nou pe re-entrant *aqua* kiltir. *Aqua* kiltir i ganny fer partou dan lemonn. E mon mazine poudir i pa kapab ban nou pe fer *experiment* e zis larzan pe ale, pe ale, dan pos en gro konsiltan Sidafriken! So sa i mon trwazyenm kestyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Vis-Prezidan.

THE VICE-PRESIDENT MR VINCENT MERITON

Mersi Mr Speaker Mr Speaker kot i konsern sa \$4 milyon nou ava rod lenformasyon detaye, lo kwa, ki mannyer in ganny depanse. Nou a fer Lasanble gannyen atraver Lofis Mr Speaker. Me selman les mon a reasir ou Onorab, ki Sidafriken pa'n monopoliz sa landrwa.

Ti annan en program *consultancy* ki ti ganny aprouve en pe letan pase, pou komans travay avek en *consultancy* Sidafriken ki pe travay avek SFA e Minister Lapes, pou kapab met sa proze lo son lipye. CEO, par enterim SFA in travay avek sa bann konsiltan e in komans revwar bann konponan sa *consultancy*.

Pou gete ki mannyer nou kapab redwir sa *consultancy*. Redwi kou, me en keksoz ki'n ganny agree, in ganny agree. Me selman sa ki dan nou faver se ki sa *consultancy* pe terminen an Oktob. E permet nou kapab evalye. Kisisa ki reste pou fer. Eski nou pou bezwen zot lekspertiz? E ki lekspertiz ki nou pou bezwen?

E petet i a permet nou al lo marse enternasyonal e konnen sa lekspertiz i ler ou fer en *tender* ou *scout* partou kote. Ou gete ki valer ki ou kapab gannyen pou en tel servis. I a permet nou ganny plis valer

pou larzan, pou nou kapab gete kot nou bouze.

Wi, mon dakor avek ou, *aqua culture* i pa en keksoz ki nou pe envante. Me i annan bokou pei ki'n fer, ki'n fer bann fo pa. Zot in inyor bann lareg e bann leksperyans lezot pei avan. E in kree maladi pou bann lespes, in kree problem dan delo e nou oule evit sa.

Se pou sa rezon i pe pran nou letan. Nou pe fer li *pas a pas*. Me selman pa vedir ki napa en serye kot i konsern sa travay ki nou pe fer. Mon oule, nou ava fer prepar en rapor detaye lo bann depans ki'n ganny fer. E les Lasanble konnen.

Nou napa nanryen pou kasyet. Nou menm nou santi ki sa sonm larzan i egzorbitan. Be selman en lagreman ki'n ganny sinyen. Nou bezwen gete ki mannyer nou fer bon sa ki nou'n tonm dakor.

Mon oule fer resorti ki *SFA* avek son Sef Egzekitiv par enterim i pe travay an etrwat kolaborasyon avek tou bann groupman. Depi bann peser, bann dimoun ki pou transform pwason, pou gete ki mannyer nou kapab adres sa ban defi ki ou pe fer. E in annan en amelyorasyon formidab dan enn sa relasyon travay ant *SFA* avek bann peser lezot partner.

E osi kot i konsern bann servis ki bann peser i annan. E ki zot pe servi, e konmsi ki'n abouti pou byen. Mon krwar lontan koman ou ti ganny en *interview* avek en peser lo medya, ou trouve ki mannyer ti zis konplet.

Ozordi keksoz in pran en diferan tournir. Pa vedir ki keksoz i perfe. Me keksoz in ganny fer. Annou konsantre lo nou ver ki lanmwatye plen. Olye zis nou ver lanmwatye vid.

I annan ankor keksoz pou fer. Sanmenm ki mon'n dir taler. I pran nou letan pou nou kapab get nou bann lorganizasyon, pou nou get nou bann kapasite e gete ki mannyer nou kapab amelyor keksoz.

E mon pran ou pwen kot i konsern, ki mannyer nou kapab kontinyelman plis ankor amelyor lavant, stokaz e leksportasyon bann resours.

An prenon kont bann defi ki nou'n gannyen dan lepase. E ou'n fer mansyon avek sa bann *unit Providence*, ki i malere, nou annan defayans ki'n arive ek sa bann *unit*. E nou bezwen kapab aranz sa pou bouz devan.

Be selman nou oule bouz devan, nou oule li sa vin en legzanp. Pou nou kapab en

leson plito ki nou kapab fer sir ki sa pa ganny repete dan lefitir.

Onorab ou pwason dan delo akoz ou bann kestyon i a pwen. So mon war ou konfortab avek sa. E annou kontinyen travay pou gete ki mannyer nou kapab anmenn valer azoute plis dan nou lekonomi e sirtou dan Sekter Lapes.

Kot i konsern *Blue Bond*. Ou pa oule koz lo *SeyCCAT* ou lo *Blue Grant*. Me mon a vin lo la, akoz mon annan laparol e osi mon eksplik ou ki mannye i vini. Akoz ler ou, ou al kot *Blue Grant*, ou kapab annan sa lide, e i ankadre ou byen pou demen pa gat ou larzan, p agat ou lenerzi, pa gat letan bann servis pou fer ne keksoz ki byen.

E wi, nou'n annan 4 laplikasyon. Mon a gete, 1, 2, 3, 4 laplikasyon ki ti ganny soumet pou en lasistans finansye anba *Blue Investment Fund* ki ganny zere kot *DBF*.

Me parey mon'n dir taler, defi ki zot annan se bann barenm o, ki *World Bank* in mete avek nou.

I annan kestyon lease ki mon'n dir ou taler. I annan kestyon *working capital* ki pa ti permet. So i annan tousala ki la in amelyore pou kapab permet ki sa dimoun i annan sa

lide, i kapab vin devan e *sort out*.

I annan en aplikan ki zot in soumet zot aplikasyon. Me bann partner pe diskite antre zot. So zot in tenir zot laplikasyon. *Once* zot fini diskite, avek sa nouvo laranzman ki nou'n gannyen la, i a pli fasil pou zot kapab ganny zot lasistans.

I annan en dezyenm aplikan, li, vre in pas atraver bann difikilte, bann prosedir. Be in sot deryer baryer. E la *DBS* in dir mwan, *DC* dan en pe letan i kapab ganny son loan ganny aprouve. E i kapab ganny *disburse*.

I annan en lot ki fek antre semenn pase. En laplikasyon ki'n soumet. E son *case* ti a pas atraver sistenm, i a ganny konsidere. Apre i annan en lot aplikan li, ki vre i ti pe ganny defi. Me selman anba gidans Sef Egzekitiv par enterim kot *SFA*, nou'n divert li anba *Fund EU*.

E in ganny lasistans pou li kapab met son proze. So dan sa 4 proze depi ler nou ti ouver, Oktob 2019, i annan enn ki pe al ganny donnen. I annan enn ki'n ganny atraver en lot fon. I annan enn ki son proze zot pe diskite pou gete ki zot pou fer. Apre i annan en lot la ki son

larzan pe al ganny *disburse*.
Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Onorab
Ferrari.

**HON JEAN-FRANCOIS
FERRARI**

Wi, mersi Vis-Prezidan.
Donk si mon'n byen konpran,
lakantite proze ki'n fini, ki'n
ganny finanse i zero. Akoz i
annan 4 ki dan *pipeline*, 4 ki lo
petet. Son net se zero proze ki
pe ganny pe finansye atraver
Blue Bond. Mersi Mr Speaker!

Mon kestyon
siplemanter se sa enn la. I
konsern Later e Lenfrastriktir,
Minis, dir nou, konbyen lannen
ki zot pou kontinyen dir nou ki
zot pe fer en resansman later lo
bann *zone* endistriyel e
komersyal Providence e Ile Du
Port. Kot i annan dimoun ki
ganny later ki pa pe servi sa
bann later!

Mon pa anvi nonm non
dan sa Lasanble, akoz i annan
dimoun la ki dan Lasanble, ki'n
ganny later, ki pa pe servi later!
Ki bann dimoun ki anvi fer
transformasyon, ki anvi travay
dan Lekonomi Ble, ki pe rod
later, *on shore facilities*. Pa pe
gannyen, akoz nou annan bann
dimoun ki'n, ki pe zis asiz lo
later, espere pou zot revann,

pou zot fer milyon lo la. Kan
eski sa pou ganny rezourd?

E ler ou reponn sa Vis-
Prezidan, ou ti a kapab dir
mwan, kan osi eski zot pou met
presyon lo *PUC*, pou fer sir ki i
annan lo sa bann later, fasilite
pou tir *sewage* e fasilite
elektrisite.

Akoz dimoun i anvi
invest dan Lekonomi Ble. *PUC* i
dir li i napa kouran. I pa kapab
supply li ek kouran. *PUC* i dir
avek li i pa kapab tir son bann
delo sal. I annan en proze i apel
OPS. Fek anmas son tant, fer
tou son bann keksoz, kit Sesel
pe ale. Proze lokal koman proze
etranze pa pe ganny fer Minis.
Akoz napa lenfrastriktir ki an
plas.

Ki Departman Lekonomi
Ble, ki *multisectoriel*, ki kalite
presyon zot pe mete lo
Gouvernman, pou fer bann
fasilite ki pou permet sa bann
devlopman? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Vis-Prezidan.

**THE VICE-PRESIDENT MR
VINCENT MERITON**

Mersi Mr Speaker. Mersi
Onorab. Onorab premye,
mon'n eksplik ou sa 4,
statistikman ou oule dir zero.
Be mwan mon pou dir enn in
aprouve anba en lot fon, lot pe

al ganny *disburse* sa semenn i a fer nou 2. E apre lot i dan prosedir. Byen koze i fer byen konpran. Konmsi, mesaz ki nou sorti, se ki enn in aprouve, lot pe al ganny aprouve. Larestan pe al ganny bouze. Konmsi annou get nou ver plen sir.

Dezyenmman Mr Speaker, lenfrastriktir;- premye faz lenfrastriktir Ile Du Port in fini. Semen, koltar in ganny mete, bann rigol pou *duct* in fini fer, elektrisite in ganny anmennen. Me selman i annan dezyenm faz ki bezwen fer. Mon dakor sa, i annan travay ankor pou ganny fer.

Apre mon dakor ek ou. Annefe lo Konsey avek lo Komite Envestisman, sa *fish sewage treatment plan* i en keksoz ki kle pou - Akoz i parey en pes bib li. Toultour li i pou annan bann diferan keksoz ki pou, ki pou depan lo li.

E wi nou'n tonm dakor, ki SSI pe antreprann sa proze. I pe travay lo sours finansman pou kapab met sa an aplikasyon finalman. Pou permit lezot konpanyen, lezot antrepriz ki a kapab bouze.

Wi sa legzersis en fwa pou tou i ava dir nou sa bann later lo *fishing* Port Providence avek Ile Du Port, i a dir nou,

nou a konnen lekel ki'n ganny later '2000 konbyen.'

Lekel ki pa'n fer en sou devlopman. Konmsi okenn proze pa'n ganny soumet. Prezan nou a pran aksyon apropiye. E dayer fodre dir, dan bann nouvo Lagreman, bann nouvo *covenant* ki ganny fer, i annan en serten letan, ki si ou pa devlop sa propriyete Gouvernman i annan tou drwa kapab rebran.

So annou gete ki mannyer nou kapab fer li marse. Mon'n vin isi pou mwan donn zot lenformasyon. E mon'n vin vre, mon vin onnet avek sa size. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Onorab Audrey Vidot.

HON AUDREY VIDOT

Mersi pou laparol Mr Speaker. Mr Speaker, Minis avek ou delegasyon, tou Manm Onorab e tou dimoun ki a lekout bonzour.

Vis-Prezidan, malgre bann defi, nou konnen Sesel in akonpli bokou parey ou'n dir. E Gouvernman in montre serten langazman anver devouman dan Lekonomi Ble.

E byensir vwar poudir sa sekter i pli gran frontyer pou devlopman ekonomik Sesel.

Alors mon oule konplimant kestyon pli boner par Onorab William. An referans ki Gouvernman pe fer an plis.

Byensir pou nou kapab anmenn nou zenn dan sa sekter. Mon oule tous lo Gouvernman ki, eski i pe servi byen bann teknolozi byensir, pou *market* en pe sikse sa sekter kot Gouvernman in arive.

Avek bi byensir pou nou kapab tous nou bann zenn dan lekòl Segonder osi byen ki pos-segonder. Pou ankouraz zot pou konsider en karyer dan Lekonomi Ble.

E dezyenman, Minis nou konnen poudir bokou *challenge* ki vini, se ki letan nou bann zenn, zot anvi antre dan bann tel lenvestisman, zot ganny problem akse resours pou zot kapab gannyen, pou zot kapab enplimant zot vizyon, zot rev dan sa sekter.

Alors, eski Gouvernman pe travay, pe vwar fason ki mannyer nou kapab pli byen senplifye akse resours pou sa bann zenn kapab ganny akse avek sa bann finansyel? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Vis-Prezidan.

THE VICE-PRESIDENT MR VINCENT MERITON

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Onorab zis pou dir ou, an servan, an apresyan rol teknolozi ek lenformasyon ozordi, e sirtou pandan peryod *COVID*. Nou annan nou paz lo sit web Lekonomi Ble. Nou ti servi le 17 Zilyet, zour lazournen Lekonomi Ble.

Nou ti lans nou logo e nou ti fer en konversasyon, en *talk shop* avek bann diferan partisipan lo rol Lekonomi Ble. E ki mannyer zenn i annan en rol pou li zve dan devlopman sa platform, sa konsepsyon.

Pa bliye ki *ADB* in aprouv en don \$800mil, kot nou bezwen *train* 100 dimoun. E ladan nou'n dir, fodre ki lanmwaye i zenn e lanmwaye i madanm.

Ankor pe met lanfaz lo lazennes ki nou kapab batir zot, ranforsi zot kapasite pou apresye ki savedir Lekonomi Ble. E servi bann loportinite ki annan dan sa sekter pou zot devlopman.

Parey mon'n dir, nou pe travay avek ledikasyon pou enkorpor ledikasyon Lekonomi Ble dan *curriculum*. Kas li lo nivo ki pli senp, depandan lo grad e laklas. Pou ki bann zenn i kapab asimile, apre devlop sa lentere zot menm.

I annan bann lorganizasyon non-

gouvernmental ki mon dir ou i milit pou proteksyon nou lanvironnman. E i milit kont bann polisyon nou lanvironnman. E zot kontan nou lanmer, kontan nou delo sale.

E osi zot vreman deplor bann salte ki nou kit deryer ler nou al fer parti lo lans. Me nou pe dekouver deplizanpli, ki ler ou anler se ou. E kot ou reste o bor larivyer, malerezman i annan bann pratik ki nou zet nou bann bwat salte, plastik ek feray dan delo. E i vin tonm kot lans.

Ou a dir mon ki anler lo oter i annan pou fer avek Lekonomi Ble. Be Lekonomi Ble, baze lo sa ki nou sanpyon Lekonomi Ble pou Lafrik, nou Prezidan ti dir ler i ti adres en *forum* Lekonomi Ble Afriken, ki Lekonomi Ble i pa zis pou bann pei kotyer. Me i osi pou bann pei *landlocked* nou kontinan.

Akoz nou ganny konekte par nou bann sistenm delo. E nou sistenm delo i konmans dan montanny i fini bor lanmer. So vwala kot zenn i enplike dan proteksyon nou lanvironnman.

Ki manner nou devret sansibiliz zot pou devlop lanmour en pasyon, en pasyon pou sa sekter. E gete ki manner, o tan ki nou kapab, tou bann sekter, tou bann

Minister, zot enkorpor sa ledikasyon Lekonomi Ble dan zot enteraksyon avek zenn e osi avek bann madanm. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Onorab Vidot.

HON AUDREY VIDOT

Mersi Mr Speaker. *VP* mersi pou ou larepons. *VP*, ler mon pe dir, petet servi byen ankor teknolozi, mon santi poudir i annan bann pti lezot keksoz ase vreman senp. Ki petet Gouvernman ti kapab pran. Par egzanp, ozordi nou bann zenn ek problem *COVID*, byensir i pou limit zot bann ki pe al Pos Segonder.

I pou annan serten bann vizit ki zot bezwen fer atraver bann lekol. E byensir i pou market en pti pe bann loportinite lanplwa ki zot annan letan zot al lo bann lenstitisyon.

Alors, aköz zot pa pe konsider fer bann *videos*, ki byensir zot anmenn sa atraver lekol. Petet dan bann laklas *career choice*, i ganny montre pou edik nou bann zenn.

Montre zot bann opsyon, loportinite ki i annan dan sa sekter. Osi byen, ozordi nou bann zenn i servi pli telefonn avek zot bann pti lezot *gadgets*.

Anvoye, sirkil en pe sa bann promosyon an term kwa ki Gouvernman pe fer. E koumsa nou pa toultan demann tour lizye, pou dir be Gouvernman pa pe fer nanryen.

Annou montre nou bann zenn, kwa ki Gouvernman i annan pou ofer zot. E kwa ki zot kapab sezi sa bann loportinite atraver, pa zis kote kot Lekonomi Ble, *VP*.

I annan lezot ankor ki nou kapab montre, me nou pa pe fer li. Annou fer li silvouple. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Vis-Prezidan.

THE VICE-PRESIDENT MR VINCENT MERITON

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Zisteman, nou annan, petet par azar, par kwensidans, *PS* Departman Lendistri avek Devlopman Lantreprenarya an kolaborasyon avek Departman Lekonomi Ble, i zisteman pe travay pou sansibiliz e anmenn mesaz Lekonomi Ble partou atraver nou popilasyon, partikilyerman nou bann zenn, an servan bann mwayen teknolozi. Nou annan en paz lo *Facebook* ensi ki lo *twitter*. Onorab, vizit dan lekol, nou fer li 1 fwa par mwan.

Me annou gete si avek ledikasyon i annan posibilite ki

nou kapab ogmant sa. Me osi an servan parey ou dir, prodiksyon. Nou annan en *unit* kominikasyon kot nou ki pe travay lo serten prodiksyon. I annan serten prodiksyon.

Me i annan neseseite ranforsi, fer plis e propaz li ki pou nanryen. Atraver nou bann *gadget* ou *iPad*, ou mobile. Pou fer sir ki dimoun i azour e i vin *the buzz word*. En kantite i ganny fer. Be parey mon'n dir taler, i pa toultan ki i sitan vizib. E nou defi se rann li vizib pou dimoun koz lo la toulezour. E pratik li kot i posibil, atraver lo lespas e lo loportinite ki i annan.

Be selman fodre dir, ki *SeyCCAT* atraver son program li in annan 41 dimoun ki in *sponsor* pou kapab fer bann, servi bann loportinite pou al dan biznes atraver resers, atraver fer en model biznes. Oubyen atraver lezot aktivite ansanm avek Departman Lekonomi Ble. Oubyen en biznes ki'n deza byen fonde. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Onorab Ramkalawan.

HON WAVEL RAMKALAWAN

Mersi bokou Mr Speaker. Bonzour Vis-Prezidan avek ou delegasyon.

Mr Speaker mwan mon anvi vin en pe plis lo sa kote pratik ki mon pe war ozordi. *Of course*, mon *believe* dan sa konsep Lekonomi Ble. E mon krwar ki poudir Sesel nou bezwen kapab pe pous sa konsep e transform li pou vin, petet nou pilye limero 1.

Parske tou keksoz i lye avek li. Me avek sa Mr Speaker, mon ti ava kontan vin lo 3 pwen pratik e senp. Eski Minis i kapab dir nou, si petet dan sa devlopman Lekonomi Ble, spesyalman kot konservasyon i konsernen, nou pa pe les nou Seselwa, nou bann zenn Seselwa kalifye en pe lo kote, pou les bann etranze pran plas?

Ki mon oule dir par sa, keksoz direk Mr Speaker. Kot par egzantp nou war serten nou bann Seselwa ki kalifye. Me zot, zot pa pe gannyen sa plas travay dan konservasyon.

Me nou pe plito war bann etranze ki pe vin isi, ki pe servi lekspertiz, petet nou bann lezot Seselwa, pou zot fer zot *masters*, pou zot fer zot *PHD*. E nou, nou Seselwa nou ganny kit deryer.

E menm serten Seselwa i ganny dir, letan zot al fer laplikasyon, ki poudir non, nou

pa pe, napa vreman sa plas la. Me nou pe plito *advertise* sa, apre pou nou, i annan en etranze la, nou anvi *renew* son *GOP*. Ki sa i vin en dekourazman, sa i mon premye pwen. Mon dezyenm pwen.

Mr Speaker Minis in nonm *Maurice* atraver sa proze fotovoltaiik e Sid Lafrik atraver *aqua culture*. Eski Minis i kapab eksplik nou, letan zot pe swazir sa bann dimoun sorti dan sa bann pei, ki kalite vre analiz ki zot fer?

Akoz mon pe dir sa? Mr Speaker *Maurice* napa en proze fotovoltaiik dan lanmer, napa. E ni dan okenn lagon, ni dan okenn lak.

Pourtan zot annan bann, *I mean Mare aux Vacoas* i enorm ou krwar ou dan delo sale. Gran basen i gran, ou a krwar ou dan delo sale. Tou sa bann landrwa. E zot annan bann lagon.

Zot napa leksperyans fotovoltaiik dan lanmer. Selman nou rod Morisyen pou vini.

Sidafriken zot leksperyans *mari culture* i lye zis avek, zis avek bann diferan (lever), bann diferan kourpa ki pous dan delo sale, *oysters*, *mussels*, *seaweed*, se sa zot *aquaculture*. Me selman nou rod zot pou zot vin isi, pou zot konmsi donn nou.

E letan ou regarde i dir avek ou “*the industry in South Africa is in its infancy with production volumes being very low.*”

E pourtan Lezip, *Nigeria* tousala se bann pei ki i annan sa leksperyans. Nou selman nou al rod sa bann ki napa leksperyans.

Mr Speaker eski Minis i kapab, par egzanp letan Onorab Ferrari in koz lo bann peser ensidswit, Mr Speaker ou konn sa tre byen.

Bel Ombre par egzanp. E la mon bezwen dir, mon admir travay ki Mr Cyril Bonnelame pe fer. Parske se Mr Cyril Bonnelame ki a pe vreman degaz lasasen an term, an relasyon ek bann peser.

Be letan ou koz ke bann peser Bel Ombre, sel keksoz ki zot pe rode, se pou retir disab ki la dan Por, dan zot pti Por. Zot pe rod en bato ki annan plis ki 3an, 4an ki’n koule la.

Ki ziska apre zot pa ankor kapab, Gouvernman pa ankor kapab tire. Zot pe rod en pti *extension* avek zot lasose. Zot pe rod detrwa panton pou zot kapab fer mouyaz e apre en pti landrwa kot zot ava annan en distraksyon.

Be ou a krwar tou sa bann keksoz i pran leternite! E pou, vi ki Minis bomaten pe servi

bann mo Laten. Mon osi mon ava servi enn. Ki pe pran *vitam aeternam!* Pou nobou fer sa pti bout. E alor, ki posibilite pou nou *focus* lo sa bann ptipti keksoz?

E apre Mr Speaker, Minis fek dir ki sa ki pase dan montanny, bann land *lock countries* i annan lenpak lo *Blue Economy*.

Akoz, be nou Mr Speaker, eski Minis i kapab dir avek nou, kisisa ki pe anpes nou? Ki pe anpes nou koman en pei pou nou annan bann sistenm, ki bann Lalwa, oubyen bann mezir, ki ava edik nou pep. Bann zafer salte lo bor lans ensidswit. Pou ki nou pa ava bezwen zis bann zenn, bann zenn ki pou al anmas salte Anse Royale, lo tou sa bann lans.

Konmsi, *ok* nou konpran Aldabra;- Aldabra nou konpran. Sa bann savat pa Seselwa ki’n mete sa bann savat ki soz. E mon letan mon regard mon garson ki’n partisip dan sa, konmsi mon dir avek li, ”Boy, sa kantite savat ki ou’n anmase, konmsi ou kouler ki ou’n vini letan ou’n sorti Aldabra, mon kontan ou’n partisip dan en program pou ou pei ensidswit.

Me selman, annou bliy Aldabra, annou bliy bann zil laba. Me annou regard lo Mahe, Praslin, La Digue.

Be ki nou fer pou nou kapab dire k bann dimoun, be get sa, be letan ou fini, ou fini lo en lans, anmas ou bann salte.

Alor, eksplik nou en pe Minis. Parske mwan mon anvi, lo sa bann keksoz senp, pratik ki pou ed nou pou nou avans devan. Mersi bokou.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. *VP*.

THE VICE-PRESIDENT MR VINCENT MERITON

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Wi Onorab. Konmsi, annou fer en pti revi. Mon krwar Lekonomi Ble enn son bann pwen enportan, son pwen kardinal se diversifikasyon lekonomi. Se sekirite alimanter, se proteksyon lespas lamarin, se konservasyon.

Konmsi i enportan sa, e tou i marye ansanm parey kederonn. E konservasyon Mr Speaker i an pli gran parti par bann lorganizasyon non gouvènmantal.

Ou apresye sa. E i annan bann group zenn Seselwa ki al partisipe lo bann baz volonter. Be ki nou pe koz lo la, koman en lorganizasyon non gouvènmantal ki pe anploy en dimoun pou fer en travay spesifik.

I en pwen ki nou note. Vre dan tou, lo televizyon par ler dimoun i vini, ler i pe koz Kreol, ou santi i annan en aksan.

Me selman i annan osi bann lorganizasyon non gouvènmantal ki i annan Seselwa ki pe dirize. So i annan en balans, me solman wi, i annan en posibilite ki nou anploy plis Seselwa.

Me i byen ler bannla pe servi legzanp Sesel pou li fer son tez. Akoz en kopi i bezwen retourn kot nou sa.

Anba Lalwa *Archives*. Okenn ki fer lo Sesel, dan Sesel, i bezwen *at least* 3 kopi ki depoze.

Prezan gete si sa vreman i arive. Petet, mon krwar ki nou pe koze la ozordi, ki nou kapab sansibiliz nou bann zenn. Pou zot osi aprofondi e servi menm loportinite, menm platform ki sa bann etranze pe vini, pe fer letid, pe dokimante toulezour.

Pou kapab ariv a en serten konklizyon ki siport zot lipotez. I kapab defann zot bann tez pou vin en *master* oubyen en doktora kot i konsern lanvironnman.

Akoz i annan en kantite lespes isi ki inik dan lemonn. I annan ki nou pa ankor menm dekouver, petet ti ava fer nou fyer, pou nou kapab ganny en Seselwa ki pe fer sa. Lepas

pou amelyor sa size lo sa domenn mon dakor, 100 poursan i annan.

Me selman Onorab, i annan en nesosite pou fer sorti en pwen, bann proze ler i al lo *tender*, i swiv sa prosesis *tender*.

Dan sa enn spesifik ki ou'n nonmen, pas kot *Seychelles Energy Commission*, apre i al kot *POU*. *Now* ki barenm, ki bann kriter, ki bann kalifikasyon ki sa Lazans teknik i met devan *POU*?

Ki kalite evalyasyon ki donnen? Pa zis kou, me osi bann detay teknik ki baze lo bann bon pratik atraver lemonn. Ki permet ki en konpanyen oubyen en lot i gannyen.

Be sa en keksoz ki petet nou devret vwar ler Lalwa *POU* i vin devan Lasanble dan sa revi konsiderab e sibstansyel ki pe vin fer.

E pa bliye, nou annan osi Seselwa ki, mon'n oubliye tous lo la avan. I annan osi Seselwa ki partisip lo ekspedisyon *Bridget Benson* avek *Nekton*.

E sa parey mon'n dir, i batir kapasite, i amelyor kapasite Seselwa dan lasyans e dan resers. Ki nou devret petet donn plis *prominence* sa bann Seselwa dan sa bann domenn. Ou'n koz lo Sid Lafrik.

Wi i kapab zot pe *focus* lo *oyster*, lo *seaweed*. Me selman sa ki mwan mon dir, ki sa bann dimoun i kalifye.

Zot annan bann Doktora, zot in pas atraver *the miles* avek dimoun, avan ler ou ganny en premye Degre, ou ganny en *Masters*, ou ganny en, i Doktora.

I bann tonton ki annan labarb blan, ki baze lo leksperyans, pa zis Sid Lafrik, me lezot pei, zot kapab donn nou serten gidans.

Pa ki nou bann dimoun isi ou ganny, nou zenn spesyalis ki travay kot *aqua culture* kot *SFA*. Li osi i pe fer serten letid. Me ki i demande, ki nou pran sa ki zot donn nou konpar ek sa ki nou bezwen, ek sa ki nou, nou konnen.

E apre ganny keksoz ki dan lentere Seselwa. Kot i konsern sa ki *CEO* pa enterim *SFA*.

En dimoun ki mon'n lekol avek, en dimoun aksyon, konmsi i trous son lanmans semiz e azir. Mon garanti ou ki sa bato ki'n koule la, pe al tire dan 2 semenn, mon pa isi ankor.

Trwazyenmman, dezyenmman, sa bann zafer tir disab i pa en keksoz. Mon krwar *Deputy*, *CEO* pa enterim pou dil avek sa. Sa kestyon

bato nou'n zwenn semenn pase, in donn mon garanti i pe al tire, so i pe al tire.

Lasirans, Mr Speaker mezir pou edik nou pep. Onorab mon pa kapab pli dakor avek ou.

E Lasanble i anvoy en mesaz for ler nou dir ki fodre nou sitwayen anmize lo lans, lans i la pou nou anmize.

Sanmenm nou dir, akse lo lans, pa devret ganny bloke. En etranze i kapab vin aste propriyete Sesel, me selman akse lo lans nou bezwen donner. Be selman ler ou'n fini fer ou lazournen ou'n anmize, annan dignite. Anmas ou boutey, pa ekspekte dimoun vin netway deryer ou. Akoz konmsi pa lo la sa.

Se ou, ou fer koumsa? Konmsi i sa kestyon *enforcement* ki nou bezwen mete. E la Lanvironnman i annan en latas, ki i bezwen fer, mon pa konnen si Lasanble pou donn li pli resours dan sityasyon kot nou ete, pou fer sir ki nou bann lans i annan *enforcement*. Akoz dimoun petet ou koze, i antre dan en kote i sorti dan lot kote.

E kot nou, nou kit prop, me selman kot lo lans nou kit sal. Kot Onorab Ferrari, mon'n al fer enn de pti marsayman.

Ou trouve serten kwen, ki o bor semen i annan zis vye televizyon. Mon pa pe dir o bor *dustbin* mwan, dan ranpar.

I annan tou kalite sak plastik. Be i pa kapab sa. Akoz touris ozordi, i pou komans mars dan montanny. Nou pa anvi ler i al mars dan montanny i war sa bann salte, i enpitwayab, i pa byen pou nou.

I pa reflekte sa kalite vantar ki nou vantar, sa sanpyon ki nou sanpyon vizavi lanvironnman. So annou fer sorti en mesaz kler. Ki nou bezwen pran ka ek nou zanviron. E landrwa kot nou pe viv ladan, pa zis nou se nou.

Me osi arete sa koutim zet salte ou balans sak plastik deor. E par ler, mon asire sakenn de zot in deza kapab temwannyan-en, en loto devan ou, ou war en sopin *Cola* i anvole, *vroop* deor! I demann ou konmsi en lakoler i pas ek ou, zot konnen zot menm.

So Mr Speaker, vwala, mon krwar lapros ki nou pe pran, nou devret pran en lapros travay ansanm. E dayer se sa ki nou pe koz lo la. Annou koste pou nou kapab adres sa kestyon lanvironnman, konservasyon, proteksyon lanvironnman.

Nenport Gouvernman ki pou vini, i pou bezwen asire.

Akoz nou'n met li dan nou Konstitisyon an '93. Sa lanvironnman i sakre sa. I formosi en parti sakre nou Lekonomi Ble pou nou kapab fer sir ki nou zenn nou bann zenerasyon lavenir, i protez li, i zwiy li. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Onorab Ramkalawan.

HON WAVEL RAMKALAWAN

Yes, mersi Mr Speaker e mersi Minis. Mon krwar ki lo sa kote la nou lo menm *wavelength*. So Mr Speaker i annan en keksoz ki Minis in dir, ki mon pa tro, mon'n tro sezi li byen, si i kapab eksplik ankor.

Akoz in dir ki, par egzanzp konsernan bato Bel Ombre, dan 2 semenn pou'n fini tire. E ki si sa pa arive, in dir en keksoz. Akoz, mon bezwen fer atansyon. Akoz Minis Loustau-Lalanne ti dir, in ganny premye *warning*, dezyenm *warning*, *exit!*

E la prezan olye *exit* mon war li konmsi in pran en pozisyon pli o ki -. Konmsi eksplik nou en pti gin egzaktaman ki i pou arive si i pa tire sa bato e sa disab pa ganny tire? Ki i pou arive avek li? Mersi bokou Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi. Vis-Prezidan.

HON WAVEL RAMKALAWAN

Mr Speaker, mon pa ti konnen ki poudir kestyon i pou Onorab Pillay mwan!

MR SPEAKER

Vis-Prezidan.

THE VICE-PRESIDENT MR VINCENT MERITON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon pe evite fer komanter lo bann karikatir. Wikenn kantite in pase, me selman ki ou a fer? Wi dan domenn piblik ou ekspekte bannla i fer bann *joke*. Mon krwar nou abilite se fer lo *joke* lo nou menm, riy lo nou menm.

Mon krwar sa i *ok*, i ed nou tir sa stres, pou nou pa vin mantal, byento nou pou pran mantal apre midi. Mr Speaker, wi sa disab pou tire, sa bato pou leve. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Onorab Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Mon kestyon pou *VP*. Dabor, konsernan *Blue Bond*, mon en pe konsernen. Akoz vites ki nou pe al avek, par lefe ki i ti ganny konsevwar ouswa lanse

an 2018, Oktob, 2018. Mon anvi konnen si ti napa bann travay preparatwar ki ti'n fer avan. Pou ki koman i lanse vreman, bann investiser i ganny akse avek. Ki prezan ler lemonn ti ava pe sant nou laglwar, vreman ti ava annan en legzanp tanzib pou zot vwar.

Pou dir lala kot sa larzan in ganny prete, e lala ki'n ganny fer. Parski i pe la lo 2an la. Sa i mon premye. E dezyenm, mon krwar Lekonomi Ble konmsi i en kestyon tro bokou kwizinyen dan lakwizin.

E mon a dir ou aköz. VP i Minis ki Responsab pou Lekonomi Ble. Apre, i annan *Blue Economy Council*. E taler mon'n sey demann Minis mwan. Konmsi kote ki bann blokaz pe arive? Lo sa *Council*, i annan 6 Minis.

Minis Bastienne, Minis Dogley, Minis Cosgrow, Minis Loustau-Lalanne, Minis Simeon, Minis Charlette.

E zot bann Minis ki annan bann responsabilite pou deblok bann keksoz. Me i annan blokaz. Apre anba sa *Council*, i annan en *Blue Economy Multi Stakeholders Forum*. Bann manm Gouvernman i lo la.

NGO, Civil Society, Private Sector, Lasanble i an deor, les li.

Apre dan Lekonomi Ble, ou a *still* ganny Departman Lekonomi Ble. Ou a ganny Minister Lapes, *SFA, Port Authority, SMSA*.

Tou sa Lasosyasyon Peser dan bann distrik ki souvandfwa i annan divizyon, Lasosyasyon Propriyeter Bato. Konmsi i annan tro bokou, tro bokou kwizinyen! Sakenn pe met en pe disel, pe met en keksoz dan sa bouyon. Me i pou gate.

Konmsi, donn nou en, *the way forward* ki mannyer nou kapab *stream down* bann desizyon ki, vreman ler nou ti pe al met sa bwe Anse Boileau, Minister Lagrikiltir pe pas avek *SFA, SFA* pe pas avek *SMSA*, konmsi nou met en bwe. En dimoun i responsab pou met en bwe. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Vis-Prezidan.

THE VICE-PRESIDENT ME VINCENT MERITON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker wi i annan en nesesite, e nou'n fer li pou kapab reget sa kestyon preparasyon. Ler nou ti ouver sa fasilite an Oktob 2019, pa ankor ganny 1an.

E mon krwar enn bann defi prensipal se sa nivo kontribisyon ki'n mete, ki *World Bank* in mete.

Nou'n koz ke zot atraver lofis ki nou annan isi. E finalman zot in apresye difikilte, apre ki bann dimoun in vin devan. E nou'n war poudir zot pa pou kapab zwenn sa kriter, sanmenm nou pou bezwen fer desann sa tou kontribisyon.

Dezyenmman mon dakor ek ou Onorab, i annan sa kestyon later, ki mon pe dir ou la, i preski deryer nou pou adrese. Me selman nou oule servi sa leksperyans pou nou kapab bouz devan.

E mon dakor ek ou, in ler pou nou sant sa sanson, avek en ka spesifik, kot nou a montre, lala, en legzanp *innovating financing*, ki mannyer i ganny servi. Ki mannyer i pa kapab pe kontribye pou anrissi e lekonomi. E tir depandans ki nou annan lo tourizm. E met dan en sekter ki nou konnen. Akoz manze toultan pou bezwen. Ki an mezir ki nou fer li soutenab, nou osi nou pou kapab anmenn pli valer azoute ladan.

Dezyenmman Onorab, la nou pe al, nou'n dir nou pe al ouver le premye Out. E si dizon bann gran lotel i pou ouver, ou pou bezwen ou ta kwizinyen lakwizin. Me sa ki enportan, ki sak kwizinyen i konnen ki son rol.

Sak asistan *chef* i konnen ki son rol. Ki i byen kondannen. E se pou sa rezon ki lo *BE Council*, wi nou'n liste sa bann defi, apre i ganny pase avek sa lazans spesifik pou li dil avek. E nou servi Konsey pou kapab met presyon lo sa, pou sa, lo sa lorganizasyon pou li anmenn rezilta.

E kot i pa kapab anmenn rezilta, dir nou akoz, kot nou sa, se i debloke. I annan nesesite ki nou amelyor ladan, fason. En legzanp tipik, se sa *fish sewage treatment plant*. Ki nou'n dir in la pou en bon pe letan avek nou. Apre nou'n kapab met diskrit sa lo nivo konsey, avek lo nivo Komite Lenvestisman.

Ki nou'n kapab *enlist* sipor *SSI*. Ki prezan i pe al met lanmen lo la. So i pa en keksoz parey mon'n dir taler, ki i ariv dizour, lannmen. I en destinasyon, me an menm tan i rezilta ki ou pe demande, ki nou pe demande, ki nou pe espekte. E ki nou egzize i arive pou nou kapab ensit lezot dimoun pou antre ladan.

Akoz, zot ava konnen poudir, ler ou investir ladan, i annan rezilta ki sorti. Sa i bann keksoz ki i osi nou konsern. Me selman nou pe batir lo sa fondasyon, batir lo bann bon zistwar, bon pratik. Pou nou

kapab vann li pli byen, lo nivo lokal e enternasyonal. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Bon nou ava pran en *break*, e nou ava retournen 11.15 pou nou pran prosen kestryon.

(BREAK)

MR SPEAKER

Bon nou ava kontinyen nou travay e nou ava al lo kestryon limero 2. Mon ava donn laparol Onorab Wavel Woodcock.

HON WAVEL WOODCOCK

Mersi Mr Speaker. Bonzour Vis Prezidan, tou Manm e tou dimoun a lekout. Mon kestryon i comme swivan;-

Eski Minis pou lendistri avek Devlopman Lantreprenarya i kapab dir sa Lasanble, akoz ki 2 Manm *Board*, enkli *Chairperson ESA*, *Enterprise Seychelles Agency* on demisyonnen?

Ki lenplikasyon ki sa i pou annan lo travay sa lazans, sirtou lo bann *MSMEs*? (B), Akoz ki *Board* ti fer rekomandasyon pou transfer *CEO* dan en lot lorganizasyon? Eski in ganny, eski in annan labi par *CEO* lo bann travayer *ESA*?

E (d), eski Departman Lendistri ek Devlopman Lantreprenarya in *reinstate CEO* ki al kont rekomandasyon *Board ESA*? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Vis-Prezidan.

THE VICE-PRESIDENT MR VINCENT MERITON

Mersi Mr Speaker. Mersi Onorab. Mr Speaker 2 Manm *Board ESA*, enkli *Chairperson* ti soumet zot demisyon le 21 e le 22 Me, swivan en desizyon ki ti ganny fer par Komisyon Servis Piblik, ouswa *PSC*, le 20 Me, pou fer *CEO ESA* retourn travay. Pou met zot dan konteks sa sityasyon, en lenvestigasyon ti ganny fer par *Board ESA*, swivan konplent par 2 Manm *staff* ki ti fer resorti ki zot ti pe ganny viktimize par *CEO*.

Premye konplent ti relye avek lafason ki *CEO* ti pe tret en travayer madanm. E dezyenm konplent ti relye avek en let disiplinen ki *CEO* ti'n donn en travayer msye.

Adisyonnelman sa travayer msye ti met devan *Board* son bann konsern ki i ti annan pou fer avek sa ki ti ansarz Resours Imen.

Sa bann konplent ki ti ganny soumet kot *Board*, e

Board ti fer bann prosedir pou apel *CEO* avek lezot *staff* pou ganny kestyonnen, pou ki zot kapab pran en desizyon lo sa size. Pandan ki *Board* ti pe fer zot lenvestigasyon, en ka adisyonnèl ti vin devan *Board*.

Kot *CEO* ti'n les son partner ki ti travay kot *ESA*, fer en *video* pou *ESA*.

Aprè ki *Board* ti'n fini deliber lo sa bann ka, zot ti vwar *CEO*, e met bann pwèn devan li. E finalman pran en desizyon pou met li lo en *Leave of Absence*, pou li al se li. Savedir en labsans, en konze labsans.

Dan zot diskisyon, i enportan note ki *Board* ti deliber li 2 rekomandasyon. Premye opsyon, donn *CEO* en sans kontinyen travay e evalye li aprè en dele letan. Baze lo serten kondisyon. E dezyenm opsyon pou termin son apwentman dan lentere piblik.

Aprè ki zot ti'n diskite sa 2 opsyon, *Board* ti fer prosedir pou soumet rekomandasyon avek *PSC*, pou adopte dezyenm opsyon.

Savedir termin lapwentman *CEO* dan lentere piblik. Pandan son labsans dan travay, *CEO* ti fer rapel kont sa desizyon *Board* avek *PSC*. I ti fer sorti ki i annan rezon valab deryer son bann reaksyon.

Selon *CEO*, premyerman, sa madanm travayer ti annan problemn performans.

CEO lo son kote in admet petet ki in reazir dan lakoler dan son reaksyon verbal anver sa madanm.

Dezyenmman, sa travayer msye ki ti'n konplent ek *Board*, ti'n pran konze, me i pa ti'n deklare ki i ti pe al aletranze. *CEO* ti santi ki en kosyon ti en aksyon apropiye anba *PSO*.

Trwazyenmman, konsernan son partner, i ti fer sorti ki, vi ki resours i limite, i ti demann li pou fer sa travay, me gratwitman, an vi ki i ti deza en travayer *ESA* sa letan.

A sa pwèn, *CEO* in fer konpran ki sa travayer ti deza dan lanplwa avek *ESA*, menm avan son prop lapwentman.

Katriyenmman, i ti enform *PSC*, ki sa ki ti ansarz Resours Imen kot *ESA*, avek sa travayer *ESA* ki ti met konplent kot *Board*, pa tonm dakor avek kanmarad.

Menm si li *CEO* in sey met lape. Anba *manual Public Service Order* paragraf 71(2), i dir ki terminasyon dan lentere piblik i ganny determinen dan ka kot lentere prive i ganny konsidere par Gouvernman, pou et an konfli avek travay ofisyel sa endividi.

Alors, *PSC* apre son deliberasyon, ti pran en desizyon pou pa termin lapwentman *CEO* dan lentere piblik.

Me plito les *Board* pran aksyon disiplin en dan laform en *warning* avek li. Pandan letan ki *CEO* ti lo konze labsans, sa travayer ki ti partner *CEO* ti met son demisyon.

Avek son depar sa eleman konfli lentere i tonbe. Sa zofisyè Resours Imen ki ti an konfli avek sa travayer msye ki ti konplent ek *Board*, ti osi, in osi ganny transfer.

Mr Speaker, *CEO* i en zenn, e *Board*, atraver zot rapor, in menm eksprim zot satisfaksyon avek son performans teknik, son travay dir, e anver son kalite travay.

Zot in osi apresye son lonnekte. E dan sa loptik ki *PSC* in adopte en lapros pardonab plito ki pinitiv e ekspekte ki *Board* i kapab travay ek *CEO* pou ed li dan son devlopman.

Lo sa not, mon ti a kontan mansyonnen, ki *Board* pa ti fer rekomandasyon pou transfer *CEO* dan en lot lorganizasyon parey keston i demande.

Me plito termin son lapwentman dan lentere piblik. *PSC*, in reazir lo sa enn rekomandasyon ki *Board* ti met

devan zot. E zot in osi pran konsiderasyon lot opsyon ki *Board* ti deliber lo la.

Zot ava rapel ki opsyon limero 1, parey mon ti dir, e *Board* ti deliber lo la. Ti donn li en sans kontinyen travay avek *ESA*. E evalye li apre en dele letan baze lo serten kondisyon. Mon oule enform Lasanble lo bann entervansyon ki mwan koman Minis Responsab dan labsans, dan sa lazans, mon'n fer swivan retour *CEO*. Pa pou enterfer dan travay *Board*, oubyen dan zesyon *Board*. Me pou gard *ESA* ansanm dan sa moman pandemik.

Premyerman, le premye Zen mon ti fer en *tête-à-tête* avek tou travayer *ESA*. Sakenn ti ganny sans eksprim zot santiman endividyel.

La mazorite ti endike, ki malgre kot *ESA* i annan enn de defayans, sa pa pou anpes zot travay avek *CEO*, pou retir sa bann malez ki minim e fer lorganizasyon marse. Mon ti zwenn avek sa 2 travayer ki'n met konplent avek *Board* kont *CEO*. Sa madanm travayer ti eksprim son bann swe.

Premyerman, vwar son landrwa travay san okenn viktimizasyon. Ki Resours Imen sa lazans i reevalye son saler, pou donn li sans aprann plis avek lezot zofisyè dan *ESA*.

E pou ki i ganny bann formasyon ki ava kontribye anver son devlopman. I ti konfirman, parey i ti'n deza dir oparavan avek *Board*, ki i pare pou travay avek *CEO*.

Lo lot kote, sa travayer msye ki ti met konplet ek *Board*, ti fer resorti ki i a voudre ki sa let i sorti dan son *file*. Akoz i santi ki en k aparey ti kapab ganny rezourd dan en *tête-à-tête* avek *CEO*. Finalman i ti enform mwan ki i ti pare pou travay ankor avek *CEO*.

Swivan tou sa bann seans, mon ti zwenn avek *CEO* e mon ti enform li lo tou bann konsern ki ti'n ganny met dan mon latansyon. San dir li lekel ki'n dir kwa. E i ti asir mwan ki i pou fer neser pou adres sityasyon.

Finalman, le premye Zen menm, mon ti zwenn ek tou travayer *ESA* dan prezans *CEO*, avek *PS* Responsab pou Lendistri avek Devlopman Lantreprenarya, pou enform zot ki *CEO* pe retourn travay menm zour. E ki mon pou kont lo li, e mon kont lo zot pou kontinyen fer sa bon travay ki *ESA* ti deza pe fer. Tou dimoun prezan ti agree.

Mr Speaker son Zedi le 4 Zen, mon ti fer en vizit kot *ESA* avek *PS*. E nou ti ganny sans koz avek *CEO* e osi avek sa 2

konplenan. Zot ti fer nou konpran ki i ti tro boner pou evalye sa sityasyon e ki zot ti bezwen plis letan.

CEO ti enform mwan ki i ti pou zwenn ankor avek sak travayer endividuelman e bouz de lavan. Swivan sa 2 zour rankont ki'n ganny fer dan mon prezans. Sa bann aksyon swivan in e ankor pe ganny pran.

PS pe zwenn avek sa 2 konplenan pou evalye progres. Apre sak rankont, *PS* i donn mwan en revu sityasyon. Pou sa travayer madanm, kot i konsern son saler, *CEO* in fini fer le neser e anvoy bann rekomandasyon kot *DPA*.

PS, in met a latansyon sa travayer madanm, bann kour ki i kapab antreprann *online*, e in menm koz avek son *immediate supervisor* pou donn li loportinite travay dan tou seksyon lorganizasyon.

Sa pe ganny fer. I enportan note ki sa travayer madanm i deza pe antreprann en kour dan *Office Management* kot *TGIM* ki'n ganny finanse par *ESA*.

Mr Speaker *PS* pe kontinyen swiv sityasyon. Kot i konsern sa msye, *PS* in travay avek li tout an *respectant* lotorite *CEO* e avek son konsantman pou revwar son

striktir travay. Ki ava donn li plis lendepandans dan son louvraz. *CEO* in agree avek sa programm.

PS in reste an kontak ek sa msye e pe swiv sityasyon. *CEO* lo son kote, in fini konplet son bann rankont endividyel, e in eksprimen ki in kapab ekout e apresye konsern tou bann travayer. In osi, i osi annan dimoun ki pe siport mwan avek *PS* dan *mentoring CEO* dan son *leadership* parey *Board* ti'n rekomande.

Lo bann size mikro, pti e mwayen antrepriz ouswa *MSMEs*, zot pa'n ganny afekte dan okenn fason avek sa sityasyon. Zot in war malgre sa ki'n arive sa lazans in kontinyen delivre lo son manda.

Bokou programm in ganny fer e lasistans in ganny donner pandan labsans e apre retour *CEO*. Alor in montre ki en lorganizasyon an antye ki pe travay pou benefis *MSMEs*, pa ni *CEO* tousel, pa ni *Board* tousel.

Mon ava profit sa lokazyon pou koz lo sa ki lazans in fer depi nou pe fer fas avek pandemik *COVID-19*. Zot ava rapel ki *ESA* ti ed Minister Finans pou *process* bann *call FA4JR*.

Ensi ki ed bann *MSMEs* pou ranpli zot form e *cash flow*.

Pandan menm moman *ESA* in delivre *training online* lo ki mannyer pou ranpli en form *cash flow*.

Parey Labank Santral ti anonse, *ESA* in kontinyen ed bann *MSMEs* avek zot *cash flow* anba *Relief Loan Scheme* pou bann *MSMEs*. 43 sa bann laplikasyon in ganny aprouve pou en total R13 milyon. Malgre restriksyon *COVID-19*, bann programm ogmant kapasite bann *MSMEs* i kontinyen.

2 semenn pase, ti annan en kour lo ki mannyer pou koud *face mask*. Nou ekspekte 2 programm dan semenn ki pe vini pou adres gid lasante debaz dan bann biznes.

E lot lo transformasyon nimerik. E sa pe travay etrwatman avek Lazans Komers e Lendistri, Lasanm Komers e Lendistri ensi ki bann lezot lasosyasyon biznes pou asire ki bezwen bann *MSMEs* pa ganny met akote.

Ansanm avek Departman Lendistri e Devlopman Lantreprenarya, e *SIB*, zot pe met anfors en striktir kot resours i ganny partaze. E kot okenn biznes pa ganny kit deryer.

Lo son kote, Departman Lendistri e Devlopman Lantreprenarya in osi

reprioritize son sektor e dan son legzersis in met lanfaz lo bann program ki pou ogmant kapasite bann *MSMEs* dan lanvironnman *COVID-19*.

Plis konsantrasyon i lo prodiksyon lokal, valer azoute, inovasyon, transformasyon nimerik, ladopsyon teknolozi eksportasyon, eksetera.

Pou konklir Mr Speaker, mon ti a kontan reasir zot ki *CEO* i annan en *management team* ki pe ed li pou egzekit zot program dan zot lorganizasyon.

E i pran gidans avek son *Board*. E byento *Board* ava ganny rekonstitye apre ki bann Manm in ganny, in soumet zot demisyon. Okenn desizyon ki *CEO* i pran, i pas atraver *Board* pou rod gidans. Mon konfidan ki latmosfer kot *ESA* in amelyore *substantiellement*.

Mon swete ki mon larepons i met azour, i met nou azour lo sa sityasyon kot *ESA*, san ki mon konpromet lenformasyon personnel lo bann endividi an kestyon. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Onorab Woodcock.

HON WAVEL WOODCOCK

Mersi Mr Speaker. *VP* apre lenvestigasyon ki bor ti fer, en rapor ti ganny prepare par *Chairperson Board ESA*. E mon annan en kopi sa rapor. E sa rapor ti ganny laprouvasyon tou Manm ki enkli *Vis-Chairman*, 5 Manm *Board*, tou *Board Directors* ti aprouv sa rapor.

E desizyon ki *Board* ti pran, se pou *request* avek *Public Sector Commission* atraver *DPA*, pou *terminate CEO* Lanplwa, *CEO ESA*.

VP dapre lenformasyon ki mon'n gannyen, se ki apre ki *Board ESA* ti'n fer sa rekomandasyon, ou ti apros *Chairman Board* e demann *Board* pou donn *CEO* en lot sans. Mr Speaker mon pa la pou anfors ou ouswa kestyonn desizyon *Board*.

Mon kestyon i lo lenterferans Egzekitiv dan desizyon bann *Board*, ki annan *oversight* lo bann *public enterprise*, lo bann *public agency*.

E ozordi Gouvernman pe kloz lo latransparans, lo bonn governans e rann kont. Eski i normal pou Egzekitiv enterfer dan desizyon ki en *Board* i pran?

En lot kestyon *regardant* sa sityasyon, se, akoz ki *DPA* e *Public Sector Commission* pa'n kontakte *Board* pou sey

negosye e pou demande akòz ki zot in pran en tel desizyon? Ti napa sa kontak, sa antretyen ant *Board* avek *DPA* e osi *Public Sector Commission*.

E mon lot kestyon. Eski *DPA* ouswa *PSE* ti fer okenn *investigation*? Akòz ki *DPA* in pran desizyon pou al kont rekomandasyon *Board* san antre dan en dyalog avek *Board*?

Eski lafason ki zot in adres sa sityasyon i pa'n al kont bann gran prensip parey zot koze zot menm, bonn gouvènan, latransparans ek rann kont? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Vis-Prezidan.

THE VICE-PRESIDENT MR VINCENT MERITON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon a *réitère* sa ki mon ti dir dan lentrodiksyon. Mon lentervansyon se pa pou enterfer dan zesyon *ESA*. Me pou gard sa antite ansanm. Fas a defi e rol, e fonksyon ki i ti bezwen delivre dan sa letan *COVID-19*. Wi mon ti koz avek *Chairman Board*. E wi mon ti demann li donn *CEO* en dezyenm sans.

Ler in dir mwan non, mon'n fini li lanmenm Mr

Speaker. Dezyenm, *Board* ti soumet son rapor kot *PSC* avek son rekomandasyon.

E parey mon'n dir, zot ti deliber lo 2 opsyon. E *PSC* ler in etidye rapor *Board*, e ler in etidye *appeal* ki *CEO* ti mete. Parey mon'n dir dan mon lentrodiksyon, i ti santi ki sa aksyon ti kapab ganny minimize pou en *warning*.

E apre ki i ti ekspekte ki *Board* i kapab travay ek li pou son devlopman e aneife i tous lo bann serten rekomandasyon ki zot ti mete dan opsyon limero 1, ki ou ava'n lir dan rapor ki ou annan Onorab.

E zis pou lenformasyon Lasanble, mon a get en pti kou sa bann kondisyon ki ti'n mete avek opsyon limero 1.

Bann opsyon, bann kondisyon ki ti'n mete, ki premyerman, ki sa travayer ki partner *CEO*, i ganny transfer dan en lot pos an deor *ESA*. Ki sa madanm travayer i gard son pos aktyel koman en *staff ESA*. E detrwa lentervansyon i pou ganny organize, pou ki bon relasyon ant siperyer e sibordonnen i ganny etabli. Trwazyenmman ki Sef Egzekitiv i swiv en sesyon *mentorship*.

Katriyenmman ki sesyon lentervansyon i ganny organize ant *CEO*, *Deputy CEO* e adres bann defi ki zot annan. Ki Sef

Egzekitiv *ESA* i pran aksyon disiplin avek Direkter Resours Imen. E ki tou viktimizasyon i sese. E ki en plan modern, Resours Imen i ganny aprouve par *Board* e ganny enplimante.

Sizyenmman, ki *Board* pou rankontre tou Direkter e diskite ek zot. E donn zot sipor pou moderniz *ESA*. Setyenmman, ki *Board* pou rankontre avek tou *staff* a en moman apropiye pou promouvwar bonn gouvènanans.

Wityenmman, defayans pou obzerv tou bann kondisyon ki'n ganny mansyonnen pli boner. Pou fer ki pos Egzekitiv, Sef Egzekitiv *CEO* i ganny terminen.

Ou a war dan mon lèntrodiksyon Onorab, laplipar sa bann kondisyon in ganny zwenn. A leksepsyon ki entervansyon *Board*, ki mon mazine i kapab ganny fer ler nou ava rekonstitye *Board* pou adres bann defi.

Trwazyenm kestyon ou'n demande Onorab. *PSC* dan son lanket, dan son konsiderasyon parey mon'n dir, i ti konsider rapor *Board* avek *appeal* ki *CEO* ti'n mete. E osi mon mazine ki avek *hindsight* ki *Board* ti kapab swivan sa desizyon ki *PSC* ti'n pran. *Board* ti'n kapab fer rapel avek *PSC* kont sa desizyon. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Onorab Sandy Arissol.

HON SANDY ARISSOL

Mersi Mr Speaker. Bonzour *VP* avek Ms Antat. Bonzour tou Manm Lasanble ek tou bann dimoun ki a lekout. Mr Speaker mon ti a kontan demann Minis, an relasyon avek sityasyon *COVID* ki nou war nou ladan.

E plizyer nou bann ser ek frer Seselwa zot in perdi zot lanplwa. E la nou ti annan sa sityasyon kot *ESA*. Kot laba nou annan plizyer zenn Seselwa ki pe travay. Zenn Seselwaz.

Nou annan en zenn *CEO* Seselwaz ki laba. Nou ti annan bann profesyonnel lo bann *Board*. Mon ti a kontan zisteman demann Minis, Vis-Prezidan, Mr Speaker.

Eski tou sa bann kondisyon ki ou'n donn nou, Vis-Prezidan an relasyon avek sa travay ki ou ou'n fer laba. Pou zwenn bann travayer an konsiltasyon avek *CEO*, avek bann lezot dimoun ki responsab kot *ESA*.

Eski ou kapab garanti nou, poudir tou sa bann rekomandasyon ki ou menm ou'n lir avek nou Lasanble Nasyonal ozordi.

I pou annan en swivi lo la e pou annan, e ou pe donn garanti bann travayer. Poudir pa akoz i ti fer konplent avek *CEO* ki prezan i pou ganny pini a lavenir, oubyen pou ganny gete en fason. Zis akoz in annan en mal antandi. Pou ki tou dimoun dan sa lantrepriz a santi zot an sekirite.

Zot pe travay avek en *joie de vivre*. Parske zot bezwen mazine poudir zot rann en servis bann antreprenner laba deor. E tousala en lot group Seselwa. So Minis, donn nou ankor en garanti pou i tou sa bann Seselwa ki kot *ESA*, ki son *CEO*, ki bann travayer ki laba. Pou ki zot garanti zot plas travay avek sa sityasyon ki nou ladan. E ou, ou pe swiv sa bann sityasyon ki pe arive.

Pou ki a lafen dizour e pli tar nou pa ganny ankor bann sityasyon ki kree sa lenpas dan bann pti lantrepriz parey nou annan isi, parey sa enn nou pe koz lo la *ESA*. Mersi bokou Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Vis-Prezidan.

THE VICE-PRESIDENT MR VINCENT MERITON

Mersi Onorab. Onorab wi mon ti a kontan ozordi

piblikman e byen for, donn sa garanti ki mon pe fer tou dan mon kapasite pou evite ki en tel sityasyon i repete. Mon'n pou fer tou dan mon kapasite e mon'n dir sa avek tou bann *staff* e avek *CEO*. Ki okenn keksoz ki en dimoun i dir, pa kapab ganny servi kont li.

Ozordi nou annan laliberte lekspresyon. Ki mon demande ki sa ki zot eksprimen dan en lespri respe. E ki nou pa mank respe Sef pou sa *subordinate*. E *subordinate* pou son Sef. Ki nou gard en sityasyon lafanmir.

ESA i en, sa tim laba i en pti fanmir ki donn tou. Mon konn zot depi ler ti *SENPA*. Mon'n konn zot depi ler zot in transformen pou vin *ESA* ansanm avek *Chairman*, avek Manm *Board*, kot zot in ganny aprouve ek *Chairman* avek Manm *Board*. Kot zot in ganny akonpanyen pou antreprann en nouvo defi.

Nou priyorite ozordi se asire ki nou pe donn sipor bann mikro, ptipti e mwayen lantrepriz. Nou ekspekte dan en fanmir ki i annan bann difikilte.

Be se pou sa rezon ki mwan mon'n vini, mon'n entervenir, pa pou pran rol person, pa pou bour lipye, pa pou pyetin lo travay *Board*.

Me zis pou asire ki sa i marse. Mon'n dir zot mon pou retournen. Me ler *Board* i ganny rekonstitye, avek gre *Board*, ek Laval *Board* ek permisyon *Board*. Akoz nou pe koz en sel langaz.

Mwan parey *Board* nou enterese pou gard sa organiz antye e pe fonksyonnen. Mon ti a kontan alors donn sa langazman ki se sa ki nou pou fer. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Onorab Sebastien Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon ti a kontan demann Minis, vi ki nou annan plizyer *Board* e tou bann lapwentman i ganny fer par, *basically* par Prezidan atraver *delegated powers* parey *PSO* i donnen. Be osi annan *delegation of powers* ki seksyon 18 i donnen.

Ki Gouvernman pe fer pou asire ki bann *Board* i azour avek manda ki *PSO* i donn zot pou zot kapab akt anba la?

E ki parfwa petet si en *Board* i pran en desizyon, i pa ganny vwar ki son desizyon pe ganny *countermanded*. Par lefe ki probableman son desizyon ki in pran pa anliny avek *PSO*.

So, eski zot pe fer en travay pou ki i annan en ledikasyon pou ed bann *Board* konpran sa sityasyon? Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Vis-Prezidan.

THE VICE-PRESIDENT MR VINCENT MERITON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker sak lorganizasyon i ganny dirize par en Lalwa. E anba sa Lalwa i annan en lenstans ki pran responsabilite pou donn serten direksyon. Swa lo nivo stratezik oubyen *administrative* sa bann lorganizasyon.

I souzantandi ki depi *Board*, depi *Chairman Board* ek son Manm avek son *staff* i konn sa Lalwa koman son 10 ledwa.

Me an menm tan i annan en nesesite ki *DPA*, *PSC*, ki ansanm avek Biro Prokirer Zeneral i donn en formasyon kontinyel lo enterpretasyon e lenplimantasyon bann Lalwa spesifik avek *PSO*.

Pou fer sir ki sa 2 i may ansanm. E pa al an kont kanmarad. Pou fer sir ki dan sa proses, bann prosedir kler, bann prosedir i *seamless*. E pou fer sir ki tou dimoun i al a menm longer donn, ler nou pran en aksyon.

Swa kot i konsern *training*, kot i konsern aksyon disiplinier. Oubyen kot i konsern lezot aksyon ki konsern promosyon sa sekter e konsekaman sa lenstitisyon. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker anba Konstitisyon sa sityasyon ki'n evolue *kot ESA*, i en sityasyon ki L'Egzekitiv i bezwen dil avek. E byensir *PS* i *part and parcel*. E ou koman Minis, *eventually* ou ki bezwen *oversee* sa.

Eski ou pe dir nou poudir, ou pe donn nou en garanti ki ou Minister, ou koman Minis, ou pe fer tou pou asire. Akoz *ultimately* ou ki responsab. Ou pou fer tou pou asir ki sa sityasyon kot *ESA* i ganny rezourd.

E ki re-konstitisyon sa Board i ganny fer dan en dele letan pli pros posib.

Pou allow *ESA* annan en *governance structure* ki a permet li kontinyen delivre lo son manda. Parey ou *PS* ti fer kler ler i ti vin prezant Bidze son Departman, kot i ti eksplik nou ki manner *ESA* i fit dan rol ki

son departman i oule zwe an se ki konsern *small and medium enterprise*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Vis-Prezidan.

THE VICE-PRESIDENT MR VINCENT MERITON

Wi Mr Speaker. Mr Speaker mon ti a kontan donn mon garanti ki *Board* i fini rekonstitye, i annan dernyen rekomandasyon ki nou'n gannyen. Ki nou les *Board* fer son travay. Mon'n donn travayer langazman ki mon pou zwenn zot, mon ava zwenn zot ansanm avek *Board*.

Pou nou kapab presye evalye sityasyon ki'n arive la. Mon'n dir taler in ganny amelyore *substantiellement*. E get lezot laspe zesyon administrasyon *Board* e gete kote ki nou annan serten lackin ki nou bezwen amelyore. Pou fer sir ki priyorite i reste delivre en servis avek bann mikro mwayen, mikro ptipti e mwayen antrepriz dan en sityasyon kot zot pli bezwen nou led ki zanmen.

Me malgre sa sityasyon ki'n arive kot *ESA*, mon'n dir taler, e mon repete, ki tou keksoz in fer parey, dan labsans *CEO*, e apre retour *CEO*.

I montre ki sa masin ti pe roule. Ki nou kot *ESA* nou konsyan rol ki i annan lo nou zepol. E ansanm avek sipor ki nou'n gannyen avek *PS*, nou'n donn sa responsabilite. Me le moman ki *Board* i rekonsilye nou pran en pozisyon deryer. Me tout an gardan serten rol ki Lalwa i donn nou pou gete ki mannyer nou siporte pou fer marse sa lorganizasyon. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Onorab Ramkalawan.

HON WAVEL RAMKALAWAN

Mersi bokou Mr Speaker. Mr Speaker mon, letan mon pe ekout *VP* reponn kestyon. E mon sipoze osi koman *Chairman FPAC*, kot nou'n ganny sans pou nou koz en pe lo *ESA*.

Mon krwar ki i enportan pou nou, letan nou pe balans lenportans sa lorganizasyon, pou fer sir ki tou keksoz i mars byen.

E la mon kapab dir Mr Speaker, parey mon ti dir letan *FPAC* ti zwenn. Mon krwar ki *PS* ki annan sa *oversight*, pe fer en travay vreman fantastik. Kestyon ki mwan mon anvi demande, e byensir i pou annan bann problemn *staff* ensidswit

tousala. Nou pa la pou nou vin ziz personn. Me selman nou pe plito met lanfaz lo *management*. Lo striktir. Parski lo en kote, i vre ki nou koz an term responsabilite en *CEO*.

Responsabilite en *PS*, responsabilite en *Accounts Officer*, tousala. E letan ou met en *Board*, sa *Board* li i bezwen fer sir ki tou sa bann keksoz pe mars byen.

Akoz *the buck* dan en serten sans i *stop* laba. Alor, dan sa lespri, mwan mon anvi demande premyerman, eski letan bann problemn in komanse, ki *Board* in komans adres sa bann size. E kot apre letan i annan serten Manm *Board* enkli son *Chairperson* ki'n demisyonnen.

Eski a okenn moman in annan, e ou koman Minis, Mr Speaker, in annan okenn dyalog, pou ou par egzanp rankontre sa bann Manm *Board* ki'n demisyonnen?

Parski dan premye plas, letan ou'n apwent en dimoun koman *Chairperson Board*, en lot koman Manm *Board*. Se bann pozisyon enportan. Alor, eski in annan okenn dyalog, pou regarde. Be ki egzaktaman sa bann problemn? E eski nou kapab rod en solisyon ki ava favorab pou tou dimoun?

Oubyen eski bann dimoun in prezant zot demisyon. Ou *Chairperson* in prezant demisyon, lezot Manm *Board* in prezant demisyon. E ki in napa okenn dyalog. Sa mon ti ava kontan, premyerman ou donn en lesplikasyon.

E apre sa, mon anvi osi, e petet sa i pou bord lo, i pou overlap avek en kestyon ki Onorab Woodcock li menm li in demande. Dan sa desizyon ki'n ganny pran, parski sa desizyon i al kont desizyon *Board* li menm. *Ok?* In annan, i tout, i al dan diferan direksyon. E la kot *DPA* li menm li, *DPA* dan son let, in mete ki poudir sa aksyon bann keksoz ki'n arive, i pa *ethical*, i pa etik.

Sa i dan let sa. E alor, mon anvi petet la demann en kestyon, an mezir ki byensir nou bezwen ankouraz okenn dimoun ki fer fot. Pou li, parey ou pe mansyonnen, *mentoring*, ensidswit. Me eski Minis pa santi ki poudir dan milye sa sityasyon, petet i annan lezot refleksyon bokou pli serye ki devret ganny pran.

Parski la nou pe set en standar la. Ou'n fini set en presedans. Kot la i la ki pou arive. E bann *Board* i kapab santi zot, bann *Board* i kapab santi zot vin pli fay atraver sa.

E nou, nou konnen ki poudir nou bezwen *empower* bann *Board* pou zot kapab pran zot responsabilite. E zot responsabilite i osi anver *CEO*, okenn-

Alor mon anvi konnen si zot pa santi ki poudir sa ki'n arive avek *ESA*, san gran konsiltasyon isi laba, ki poudir ki i posib ki zot in set en move presedans pou bann lezot lazans ki annan en *Board*. Mersi bokou Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Vis-Prezidan.

THE VICE-PRESIDENT MR VINCENT MERITON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker avan ki i ti annan sa bann demisyon lo *Board*, mon ti annan en koze avek Chairman *Board*. Apre, in napa. Met petet *with hindsight* ti'n kapab annan serten diskisyon. Me selman lot keksoz ki nou bezwen pran konsiderasyon, parey ler mon ti lev telefonn mon ti koz avek *Chairperson* si nou ti kapab zwenn.

Mon ti mazine ou dakor avek mwan, ki *Chairperson* osi ti kapab lev telefonn, *VP*, konmsi mon pa satisfè avek sa, annou koze.

Sa i premye opsyon. Dezyenm opsyon, *Board* osi ti'n kapab *appeal* avek *PSC*. Me selman i bann leson ki nou tire avek sa ki'n arive. E ki serten refleksyon pli profon i devret ganny fer.

Kot i konsern sa ki'n arive li menm li kontenir lensidan. Bann pratik otour ki'n donn *rise*, ki'n *give rise* sa bann aksyon ki'n arive. E osi pou gete ki parey mon'n dir, gete ki bann lakin ki kapab annan dan gouvrenans, bann striktir ki nou met an plas.

Si i annan en lakin nou bezwen rod en fason pou nou *iron it out* rod en solisyon. Me selman sa, sa levennman ou pe get li koman en presedans. Me osi mon oule get li en ka an izolasyon.

Ki pa devret repete, pou li kapab, met an dout nou lanfaz lo latransparans, rann kont avek bon gouvrenans. I nou responsabilite, pou ranforsi kapasite bann *Board* pou zot kapab delivre. Me dan sa delivre zot servis, zot fonksyon, zot pa zot tousel. I annan osi lezot lenstan ski egziste.

I annan bann *Board*, i annan *PSC*, konmsi i annan *Public Service Appeals Board*. Konmsi nou bezwen get tousala ansanm koman en lasenn. E

get tou bann mayon ki mannyer i ansennen avek kanmarad.

Tout an *respectant* tou bann loblignyasyon e responsabilite ki nou'n donner lo sa bann lenstans anba Lalwa. Vwala ki mon kapab dir Mr Speaker. Be selman i pa pe okenn fason ni get prensip zeneral ki nou pe mete, ki Prezidan Faure i koz lo la toultan, *transparency, accountability* ek *good governance*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Onorab Ramkalawan.

HON WAVEL RAMKALAWAN

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon oule sey konpran sa ki Vis-Prezidan pe dir.

Me selman mwan mon anvi demann li ankor. Parski sa ki, letan mon pe koz lo en move presedans. Se parski zot menm zot, Gouvernman i apwent en *Board*, apre Gouvernman i apwent *CEO*. E sa ki zot les arive, malerezman, serten konfli ant *CEO* avek *Board*.

E ki finalman zot pa'n les sa *Board* pran son desizyon e fer son travay lo li menm. Me Gouvernman in enterfer pou li *side* avek kote *CEO*. Mon la mon pa pe koz an term okenn personnalite mwan. Mon pe

koz lo prensip *Board*, *CEO*, ti kapab nenport landrwa.

Me eski la, ki mannyer keksoz i ete, eski ou pa krwar ki poudir dan sa lenstans, i pou fer ki okenn *Board* ki ou nonmen, bann *Board* pou'n fini, bann Manm pou'n fini konnen, ki poudir *CEO* i annan en pouvwar.

Akoz se Vis-Prezidan li menm ki'n vini. E ou premye lapel avek Manm *Board* sete pardonnen. Pardonnen e les keksoz kontinyen deroule. Eski vreman nou pe etabli bann *Board* ki for? Oubyen eski nou pa pe al lo bann sityasyon kot nou pou ganny febles olye lafors. Sa i enn.

Dezyenmman, ankor enn fwa lo anlany avek sa. Eski Minis i kapab dir avek nou, vi ki ou ti annan bann dimoun ki ou'n apwente, parski *Board* *ESA* ou'n perdi, pa zis 2 dimoun, i annan 3 dimoun ki'n perdi.

Ou'n perdi ou *Chairman Board*, kekfwa pou en lot rezon. Apre sa ou'n osi perdi en lot Manm *Board*. 3 dimoun ki ti solid. Ki pe arive avek sa bann lezot dimoun?

Parski *in the first place* ou ti krwar ki poudir sa bann dimoun, ou ti admir zot abilite pou met zot dan sa bann pozisyon. Eski ou pa krwar

Minis, ki poudir aköz sa enterferans, dezormen, sa bann dimoun demen si ou ofer zot en plas lo okenn *Board*. Zot pou dir be zanmen ankor nou pou vini!

Akoz letan nou ava pe fer nou travay i pou annan lenterferans par Vis-Prezidan li menm oubyen par lezot o zofisye dan Gouvernman. Mersi bokou. E finalman an relasyon avek bann travayer. E vre ou'n nonm *PSAB*, lot, lot, lot, tou sa bann zafer.

Me selman, avek sa ki pe arive, eski ou krwar ki poudir tou bann travayer zot pou santi zot alez. Oubyen ankor enn fwa aköz sa enterferans, bann travayer pou santi ki poudir inital, nou debout.

Parski i kler ki poudir sa dimoun i annan tou sipor lo en kote. E ankor enn fwa, i fer ki ou ladministrasyon, ou lo nivo *Board* e tou. Lo nivo ladministrasyon sa lorganizasyon ki zwe en rol tre enportan, i kapab afeblir en kantite. Mersi bokou.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Vis-Prezidan.

THE VICE-PRESIDENT MR VINCENT MERITON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker ou vwar, *Board* ti fer rekomandasyon avek *PSC*.

E i annan en rekomandasyon dan 2 opsyon ki zot swazir. E ler *PSC* in zwenn, zot pa'n zis get sa rekomandasyon, zot osi zot in get sa rapor antye. Zot in osi get sa let ki *CEO* ti'n mete. E ti get sa dan son totalite. E baze lo bann fe ki'n vini devan *PSC*, zot in plifere donn en sans *CEO* pou li kapab retourn travay.

Me avek letan gete ki mannyer keksoz i ete. E zot in dir dan premye opsyon. Si tou sa bann pwen ki nou'n mete pa ganny zwenn, *then* i pou otomatikman vedir ki *CEO* pa kapab kontinyen reste e ser sa lorganizasyon.

So, baze lo sa ki'n arive, baze ki i ti en rekomandasyon. E *PSC* ti bezwen azir lo en rekomandasyon, e *Board* pa pran desizyon. I bezwen rekomande. Akoz dan Kontra, i annan *Board*, *Chairman Board*. I annan *PSC*, e sa dimoun li menm. E, so ou war kot sa 3 i devret ansennen. Kot pa ansennen, mon krwar, parey mon'n dir taler ki *Board* ti kapab *appeal* avek *PSC*.

E Lalwa Zistis Natirel i demande ki *PSC* i ekout sa, ti ava'n tal tou kart lo latay, e ti ava'n ganny sans konmsi reget

dan sa zafer. Olye ki donn en dimoun i donn zot demisyon.

Ou war Onorab, nou oule rod en balans an menm tan kont non lenterferans, me an menm tan permet ki i annan serten sans lazistis ki pou ranplase. Sa ki mon krwar ki *PSC* in fer. Me prezan pou lefitir.

Mr Speaker sak lenstans, sak lorganizasyon i ganny dirize par en Lalwa e i annan son *Board*. Mon krwar sa ki'n arive pa devret ganny gete koman nou pe diminyen rol *Board*. E ki rol *Board* pe ganny pran par *CEO*.

CEO pa en *super person*. I osi i annan en lankadreman ki i travay ladan.

E ou a remarke dan sa 7 kondisyon ki in mete, si pou *CEO* kapab ekout son bann dimoun, adres bann lakin ki i annan pou li kapab bouz devan.

Mon krwar *Board* ti anvi bouz devan e sot par lao sa *standing block* parey Angle i dir. E selman a lafen kont zot pa'n pran sa opsyon limero 1 koman en rekomandasyon. Zot in pran opsyon limero 2 pou *terminate* son lapwentman dan lenterere piblik.

So, be *PSC* ler in konsider sa, in war ki i pa apropiye. 1. E dezyenmman plito nou donn

li en *warning* e kontinyen travay e apre nou evalye sa sityasyon.

Se egzaktman sa ki nou pe fer. Nou pa anvi ki ler nou anmenn en Lalwa isi, pou zot aprouve, zot pran sa avek en pes disel, avek serten dout parey Angle i dir. Pou ki nou pa krwar dan, nou pa krwar dan pouwar *Board* kont pouwar *CEO*.

Me o kontrer mon krwar sa 2 i konplimant kanmarad. Me i annan par ler bann difikilte. In annan en problem in *arise* e nou anvi- i regretab sa ki'n arive. E taler ou'n demann mwan serten refleksyon.

I bezwen annan serten refleksyon lo lanatir ki sa ki'n fer sa ki i arive pou nou evite ki i arive ankor. Mon pa le al an detay lo bann keksoz ki'n arive parey ou'n dir, nou pa oule zize.

Me selman sa i en lesan ki nou devret note, depi Gouvernman, depi Biro Prokirer Zeneral. Pou gete ki mannyer sa i pa vin en palto fann deryer. Me i vin en leksepsyon lo lekel nou tir en lesan. Pou fer sir ki latransparans e bonn governans i kontinyen reye Mr *Chairman*.

Vwala rezondet aköz nou entervenir, se pou gard sa lorganizasyon ansanm pou lentere *CEO*, son bann *staff* e

osi avek servis ki nou donnen pou bann mikro, mwayen, pti antrepriz. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Onorab Woodcock.

HON WAVEL WOODCOCK

Mersi Mr Speaker. *VP* mon dernyen kestyon, i eski in annan en medyasyon ki'n ganny fer ant *CEO* avek *Deputy CEO* ki ti enn bann konplennan. Pou asire ki i napa en latmosfer toksik dan sa landrwa atraver.

Akoz mwan mon lentere i se ki, konmsi, zot, zot travay byen ansanm, ki i nepli annan sa bann konfli, sa bann, konmsi ki sa sityasyon i pa en sityasyon ki pou relev ankor dan lefitir. Mersi Onorab. Vis Prezidan.

THE VICE-PRESIDENT MR VINCENT MERITON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon pe donn mon langazman ki nou oule tir okenn toksisite ki kapab annan ant *CEO* avek sa msye ki ti fer konplent devan *Board*.

Akoz nou realize ki pou deliver en bon servis, nou bezwen kapab koze. Parey mwan ek *PS*. Mon bezwen kapab koz avek li. Nou bezwen

kapab sirmont okenn diferans personnel ki annan.

E get lobzektif primordyal sa lorganizasyon ki nou reprezante. Ki departman oubyen Minister Lendistri avek Devlopman Lantreprenarya i pa get nou lentere personnel.

Nou lentere personnel i vin segonder. Me sa ki pli enportan sa servis, sa zimaz ki nou departman i donnen.

E la menm parey ki *CEO* avek sa msye, sa travayer msye ki ti konplent devan *Board*, i annan travay kontinyel ki pe ganny fer pou nou retir, parey mon dir ou Onorab, okenn toksisite pou ki ler i pir, ki nou kapab kontinyen travay.

Akoz, lasarite i konmans *chez soi*. Ler *CEO* avek sa msye ki ti konplent devan *Board* i kapab pli byen travay ansanm, ou pe kree en latmosfer ki pli fezab pou bann *staff* kapab delivre. Sa mon langazman mon oule donnen Mr Speaker. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Vis-Prezidan. Bon nou'n ariv a lafen seri kestyon pou Vis-Prezidan. E Vis-Prezidan mon ti a kontan remerisi ou. Nou pa pou pran *Bills* ki ou'n deza, nou'n konmans travay lo la isi Lasanble apre midi, anvi ki nou

annan kestyon Minis Dezinyen apre midi.

Me nou ava donn ou randevou demen bomaten. So nou a kapab, nou ava eskiz ou parmi nou Vis-Prezidan.

E *PS* Antat osi, mersi bokou.

(THE VICE-PRESIDENT AND HIS DELEGATION WAS EXCUSED FROM THE HOUSE)

MR SPEAKER

Bon mon ava pas laparol avek *Chairman* Komite *COVID Response*. Onorab Ferrari.

HON JEAN-FRANCOIS FERRARI

Mersi Mr Speaker. E pou tre bref. Mon ti a kontan Mr Speaker, dir ou ki Komite Lasanble Nasyonal lo repons Gouvernman lo pandemik *COVID-19* ti rankontre avek plizyer lazans, departman e reprezantan serten Kominote Fermye.

Pou diskite lo bann defi ki devan nou. Sa ti premye rankont konsiltatif ki nou Komite ti fer.

E sa semenn nou ekspekte rankontre avek Minister Finans pou diskite avek zot e ganny en pe leklersisman lo bann, nou proze *FA4JR* ki lasistans saler

ki Gouvernman in donnen anba diferan sekter.

Bi sa bann legzersis se pou konpran bann kompleksite sa sityasyon e asire ki Lasanble i zwe son rol *oversight*.

E fer sir ki tou sa ki Gouvernman i anonse i ganny respekste. E son bann repons i kadre avek konsern e bezwen diferan sekter dan nou lekonomi e dan nou nouvo sosyete.

Mr Speaker en seri propozisyon an realite 6, in ganny fer atraver sa rapor enterimer, ki mon pe prezante ozordi.

Enn, Komite pe lans en lapel avek tou ferme. Agrikiltir e Lasosyasyon Fermye, partou lo tou bann zil. Pou zwenn ansanm dan en sel lafors, pou fer tande zot lavwa.

I selman atraver sa linite ki zot pou kapab avans zot pwennvi. E elev bann lobstak ki dan zot semen, e elimin sa divizyon ki kapab arive antre zot. Akoz, zot tou zot pe, zot devret pe azir dan en sel direksyon.

E sa i ava fasilite dyalog avek Gouvernman. (2) Komite i lans en lapel avek Labank Santral, pou trouv bann mwayen nesese pou asire ki Sekter Lagrikiltir i kapab ganny bann *foreign exchange* nesese,

pou fer vini bann prodwir ki zot bezwen dan en fason ki zot kapab kontinyen zot prodiksyon.

Sa sipor Mr Speaker i merit sirtou al pou bann ki angaze dan sa sekter e ki ti pe fer lenportasyon sa bann prodwir zot menm, me ki la avek bann presyon lo *Foreign Exchange* zot pe depan lo Lazans Lagrikiltir.

E Lazans Lagrikiltir pa kapab reponn a tou bann demann ki tou bann ferme pe rode. E alors, nou lapel se pou Labank Santral. Reasir sa sekter avek *availability foreign exchange*.

(3) Mr Speaker, i en demann pou ki Komite *COVID* i ganny reprezante lo Komite *high level* lo sekirite alimanter.

Lo a pwenn Mr Speaker i nesese pou note. E ki enn nou Manm Komite, Onorab Gill, ki pa prezan ozordi, in fer li kler ki i pa siport, (*yes* Onorab mon pa'n vwar ou), ki i pa siport sa propozisyon.

Akoz i santi ki sa i kapab fer ki Lasanble pa pou kapab fer son rol *oversight* si li menm li i partisip dan serten diskisyon avek Gouvernman. Lezot Manm pa'n fer sa lobzervasyon. Me Onorab Gill in fer li. E nou respekste sa. E nou fer konnen poudir sa i son pozisyon.

Mr Speaker katriyenm. Komite i lans en lapel avek Departman Komers dan Minister Finans. Pou prezant en plan stratezik lo lenportasyon bann prodwir manze dan pei, dan sa moman ki nou pe pas ladan.

Pou fer dan en fason ki i annan plis meyer kordinasyon ant komodite ki ganny prodwi lokalman e bann ki ganny enporte.

Sa Komite i santi i pou ed bann ferme e peser e lezot prodikter pou vann zot prodiksyon, sirtou prodiksyon ki asezonnen, si i annan kot ler i annan en prodwir ki annan bokou dan pei. Nou pe al antre dan sezon tomat, bann keksoz koumsa ki annan en kordinasyon avek Sekter Komers. Pou fer sir ki nou pa pe enport menm keksoz, menm moman ki i annan *availability* lo marse.

Limero 5 Mr Speaker Komite i lans en lapel tre for pou ki *STC* i konsantre tou son zefor e son resours dan sa peryod kriz *COVID* pou enport bann prodwir a en meyer pri posibil. Avek bi pou kit sa bann pri komodite debaz pli ba posibil. E la, i annan en lensistans ki *STC* i konsantre son zefor lo sa bann prodwir, premye nesosite, prodwir debaz parey nou dir.

E ki i kapab tir son lizye lo enn de sa bann pti proze, bann prodwir *deluxe* ki i pe fer vini. E finalman Mr Speaker pwen limero (6).

Komite i demande ki kapasite stokaz pou prodiksyon lokal i ogmante pou bann ferme ki prodwir legim, fri, pwason e lavyann.

Dan en fason ki zot ava ganny meyer posibilite pou zot tenir zot bann prodwir pou en peryod en pe pli long, ziske ler zot kapab kontinyen vann tou sa bann prodwir.

Alors Mr Speaker sa i 6 pwen enterimer ki nou met devan Gouvernman. I en refleksyon Lasanble Nasyonal. Nou ti a kontan ki Gouvernman, L' Egzekitif i pran an kont sa bann pwen ler zot pe angaze avek sa Sekter Prodiksyon, sirtou Sekter Prodiksyon manze dan nou pei.

Mon remersye ou Mr Speaker. I annan en kopi ki i ava ganny delivre lo ou biro tre byento. E nou ava sirkil en, nou ava demann Sekretarya pou fer sirkilasyon sa pti rapor byen kourt e osi vit ki posibil. Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Ferrari. Yes
Onorab Paul Ernesta.

HON PAUL ERNESTA

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker zis en pti koreksyon letan Onorab Ferrari in koz lo pozisyon ant Onorab Gill.

Mon mazine petet in annan serten en pti omisyon. Akoz mon osi mon'n prezant mon pozisyon lo la. Zis sa pti koreksyon Mr Speaker. *Thank you.*

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Ferrari.

HON JEAN-FRANCOIS FERRARI

Ok Mr Speaker. Me mwan si mon'n mank sa i mon lafot. Nou ava fer fason entegre li. Me mon remersye Onorab Ernesta pou son partisipasyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Ferrari. Yes Onorab Sebastien Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon ti a kontan fer en pledwari avek Komite. Pou ki zot in zwenn avek en groupman Lasosyasyon Fermye. Me i annan pli gran Lasosyasyon fermye ankor, ki zot pa ankor zwenn avek. Mon ti a kontan ki avan Komite i fer okenn rekomandasyon adisyonnèl.

Ti ava bon anmenn tou sa bann Lasosyasyon Fermye ansanm. Pou ki nou asire ki nou pe koz avek tou bann manm sa sekter. Akoz, se sa konsern ki ou pe tande en pti pe partou.

Vizavi bann diskisyon ki pe arive avek bann diferan antite. Akoz bann ki form parti en lasosyasyon, pa pe, pa form parti en lot, erezman *issues regarding* sa.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Mon krwar sa i sorti kler dan premye pwen. Se sa mon krwar lenspirasyon sa Komite. Onorab Ferrari.

HON JEAN-FRANCOIS FERRARI

Mersi Mr Speaker. Zisteman Mr Speaker, mon krwar sa pwen in sorti kler. E i bokou pli enportan la ki Onorab Pillay in pran laparol. Akoz Mr Speaker, mon bezwen dir devan sa Lasanble.

Ki i annan en lesey delibere pou diviz bann fermye dan plizyer group. Plito ki anmenn bann fermye ansanm, i annan en lesey delibere pou diviz zot! E sa in resorti dan *statement* Onorab Pillay.

E mwan Mr Speaker mon ava dir avek bann fermye, mon repet avek zot ankor. Silvouple

pa les zot ganny divize! Pa les zot ganny may zanbet!

Akoz i annan dimoun, e i annan dimoun pli o ankor ki Onorab Pillay, ki pe sey anmenn sa largiman pou diviz bann fermye plito ki pou anmenn zot ansanm. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Ferrari. Zis klarifikasyon, nou pa pou antre dan en deba. Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. I enportan ki nou fer en klarifikasyon. Kot mon krwar ou'n realize poudir, dan sa ki mon'n dir mon pa'n fer okenn alizyon.

Oubyen fer okenn, dan okenn fason, pe sey *lead* ki mon pe sey diviz fermye. Mon pa an kontak avek okenn Lasosyasyon Fermye. Mon swiv sa ki pase lo medya. Mon ekout sa ki dimoun pe dir. Menm bann dimoun ki dan sa bann lasosyasyon in koz lo la.

Si sa bann lasosyasyon enn i reprezant lot, pou mwan pa sa ki enportan. Sa ki enportan se ki Seselwa i benefisyavek komodite debaz ki zot bezwen.

Mon krwar Onorab i devret *retract* sa *statement* ki atraver mon *statement* ki mon'n

fer, ki mwan mon pe sey diviz Lasosyasyon Fermye.

Napa nanryen pou *LDS* ankoler ladan!

MR SPEAKER

Mersi, mersi. Onorab.

HON SEBASTIEN PILLAY

Zot in fer en keksoz mal, zot aksepte. Se tou.

MR SPEAKER

Mersi. Mersi. Mersi. Onorab Pillay mon'n gannyen ou klarifikasyon, me petet mon osi mon pou azout en pti bout.

I annan enn ki'n fek formen ankor. Mon krwar i annan apepre 6 lorganizasyon ki pe regroup fermye.

E napa, konbyen i annan? I annan 8, i annan 8, *ok*. Mwan mon ti krwar 6, i annan 8. Me mon krwar lapel ki pe sorti kot Lasanble, lapel i kler. Si i annan 8 lorganizasyon, i annan divizyon, zot pou feb, zot pou tonbe. I bezwen annan linite parmi bann fermye. E menm dan sa 8 i annan fermye ki pa dan okenn.

I annan gro fermye ki pe prodwir en kantite, ki pa dan okenn lorganizasyon. So mon krwar i en moman kot fermye pou bezwen vin ansanm pou zot kapab reprezant zot lekor dan en sel lavwa. Mon a donn en

dernyen parol Onorab Waven William.

HON WAVEN WILLIAM

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon zis anvi *endorse* sa rapor enterimer ki'n ganny fer par *Chairman*. An menm tan, mon krwar sa premye pwen parey ou'n dir Mr Speaker, lapel pe ganny lanse agrav ek tou bann fermye pou inifye. Me i bon ki Lasanble osi konnen, akoz sa pa ankor vin piblik.

Me Chairman avek mwan menm, nou annan en kopi en let ki pe endike ki Dr Barry Nourrice, in demisyonn-en lo sa *High Level* Komite.

E sa i annan koz pou konsern. E se pou sa rezon mon krwar ki sa premye pwen la, i enportan. Akoz pou le moman nou pa konnen lekel. Lefe ki Mr Barry Nourrice in demisyonnen lo *High Level Committee* pou *Food security*. Nou pa konnen lekel ki pe reprezante lo la. So mon krwar poudir sa rapor i byen, pou le moman. E nou ava swiv, kwa ki al an progre. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab William. Bon, *yes* Onorab Ferrari.

HON JEAN-FRANCOIS FERRARI

Mr Speaker, mon ti a zis kontan ou gid nou silvouple. Akoz i koman *Chief Whip*. Mon ti a zis kontan si Lasanble i kapab donn nou en pti direksyon lo *mask*. Akoz i mon konesans ki Minister Lasante kekfwa in donn en direktiv, mon pa konnen.

Me selman ki ou pe mazin. Akoz i annan serten ki pe mete, serten ki pa pe mete. Mwan menm mon ennler mon mete, ennler mon tire. Konmsi donn mon en gidans si i *optional*. Si i optional nou *go*, mwan mon santi pou mon sekirite mon kontan mete.

Me zis, mon ti a zis kontan ganny en pti direksyon lo la, pou nou kapab avanse. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Bon anvi ki zot war mwan osi mon pa pe mete. Mon annan mon prop pwennvi, mon pou gard mon pwennvi pour mwan mon pa pou dir nanryen piblik. Mon pa kapab dir ek Manm mete, pa mete.

Me parey ou'n dir, si ou santi pou ou prop sekirite, ou prop lasante, ou oule mete, mete. Me mwan mon annan mon rezerv, mon serten rezervasyon. E mon gard li pou mwan. Bon, *Assembly*

Business Committee pe - *yes*
Onorab Ramkalawan.

(BREAK)

HON WAVEL RAMKALAWAN

Mr Speaker, selman mon anvi zis fer sorti en pti pwen. Ki sa bann dernyen *mask* ki nou'n ganny kado avek Lenn mon krwar, i pa *meet* sa standar ki Dr Gedeon in ensiste lo la. Parski i annan zis 1 *layer*. E tou bann *mask* ki sipoze minimonm 2 *layers*.

Alors sa bann *mask* ki la, la, sa bann *mask* nwanr ki nou pe servi, ki nou'n ganny kado, i pa zwenn sa standar. Mersi bokou.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Bon mon pati anvi al dan sa direksyon. Me mon krwar i annan en kantite *mask* ki pe ganny servi ozordi an piblik ki pa pe *meet*.

E se sa mon dir, mon annan mon serten rezervasyon. E mon pa pou al pli lwen lo la. Bon, *Assembly Business Committee* pe rankontre 1er kar dan *Speaker's Conference Room*.

Nou pou rebran nou travay. Lasanble i *adjourn*. Nou pou rebran nou travay 2er apre midi. Kot nou ava rankontre Minis Dezinyen, pou nou pran bann kestyon.

MR SPEAKER

Bonn apre midi tou Manm Onorab. Mon a dir en bonn apre midi spesyal pou Minis Dezinyen ki akonpanyen par Dr Patrick Herminie ki *Secretary of State*.

E Ms Geralda Desaubin ki CEO pou *Agency for Prevention of Drug Abuse and Rehabilitation (APDAR)*.

Bonn apre mdii osi tou, tou dimoun ki a lekout e pe swiv travay Lasanble Nasyonal. Minister Mondon, *welcome* dan Lasanble Nasyonal avek ou delegasyon.

E nou ava al direkteman lo kestyon. E mon ava *call on* Onorab Wavel Woodcock pou poz son premye kestyon pou Minister Mondon. Onorab.

HON WAVEL WOODCOCK

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis Dezinyen e tou dimoun a lekout. Mon kestyon i *comme* swivan;-

Eski Minis i kapab eksplik sa Lasanble akoz ki *Dove Drug Reduction Program Centre* pe ganny *relocate* dan en nouvo landrwa?

(A)Kote sa nouvo landrwa pou sitye? (B)Konbyen sa nouvo landrwa pou koute?

(C) Akoz ki zot pe lwe sa nouvo, avek ki zot pe lwe sa nouvo landrwa? E (d) Eski i annan plan pou redevelop sa vye landrwa? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. *Minister*.

THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON

Bonn apre midi Mr Speaker. Bonn apre midi tou bann Manm Onorab e tou dimoun a lekout. Mr Speaker premyerman mon ti a kontan fer resorti ki *Dove Drug Reduction Program Centre* pa pe neserman ganny *relocate*. Me plito pe frenmen koman en sant rezidansyel pou rehabilitasyon.

Apard ki program rezidansyel, sa sant ti osi servi pou kordin loperasyon program distribisyon program *methadone* dan kominote.

Ofer bann swen psikososal. E *review* par dokter ler zot mont Praslin e osi fer bann tes laboratwar parey tes lirin.

Mr Speaker nou ava rapel ki *Dove Centre* ti orizinalman ganny konstri koman en *Juvenile Center*. An Novanm lannen pase, Zidisyer ti fer rekomandasyon for avek Gouvernman, pou annan en

sant detansyon pou bann zenn ki komet serten lofans e ganny anmennen devan *Juvenile Court*.

Swivan sa demann, en vizit ti ganny fer an Fevriye sa lannen par bann zofisyè APDAR, ansanm avek zofisyè sorti Departman zafer Entern e Minister Lafanmir.

Rekomandasyon ti ganny fer avek Konsey Minis, pou fer *Dove Centre* vin en *Juvenile Detention Facility*.

Par laswit, sa sant ti ganny *handover* avek Lotorite Prizon le 01 Zilyet 2020. E la APDAR ti bezwen rod en lot landrwa pou zot loperasyon. I ti neser pou APDAR ganny li en batiman ki annan ase lespas pou *accommodate* tou son *staff*.

E pou osi kapab fer en klinik, ki ler dokter i monte i kapab vwar bann kliyan. I ti osi neser pou APDAR ganny en landrwa pou donn sipor *psychosocial* son bann kliyan.

E osi fer bann tes laboratwar neser.

Atraver sa dimoun ki pe okip propriyete Mr Ciseau, Mr Andre Ciseau Praslin, APDAR ti ganny kontak avek Mr Ciseau ki annan en batiman ki kapab reponn a son bezwen.

APDAR ti fer en vizit ansanm avek Mr Ciseau pou enspekte sa lakaz. E landrwa ti

ganny vwar koman ideal pou son loperasyon.

APDAR in evantelman siny en kontra avek Mr Ciseau pou en sonm R50mil par mwan, pou en peryod 2an. Sa landrwa i enkli 2 lakaz, enn pli gran pou bann servis. Tel parey *psychosocial* e lespas pou bann *staff* travay.

E en lot pli pti pou dokter fer bann *review* avek kliyan. Sa i fer ki *APDAR* pou fer en *savings* konsiderab apepre R35 mil par mwan lo son kou loperasyon, an vi ki i pou nepli pe fer depans lo manze e lezot nesosite debaz ki bezwen pou en program rezidansyel.

Mr Speaker etandonnen ki sa landrwa pe al ganny servi pou rezon ki i ti ganny konstri, i pa pou nesosit okenn redevlopman ekspekte si a lavenir nou bezwen azout fasilite an plis pou serten program pou bann zenn ki pou an detansyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Woodcock.

HON WAVEL WOODCOCK

Mersi Mr Speaker. Minis le 23 Oktob 2015, sa sant *Dove Reduction Program Centre* ti ofisyelman ouver avek en

slogan, ‘*My life - A new beginning.*’

E dapre statement ki ti ganny fer par Minis Bastienne sa letan, ki ti Minis pou *Home Affairs*, ki ti pou senboliz lespwar lape e nouvo komansman. Sete Minis Bastienne ki ti fer louvertir sa sant.

E i ti dir ki sa sant pou ofer en program konpreansiv, en program konpreansiv. Psikolojik, medikal e spirityel pou siport bann *drug users* pou re entegre zot dan lasosyete.

Sa program ti konmans avek 12 *drug addicts*. E dapre zot, zot ti pran anviron 175, 174 ki ti lo lalis pou espere pou antre lo sa program.

Bann ki ti pou dan sant ki ti pou fer sa, pou swiv sa program. Gouvernman ti investir 8 milyon, R8 milyon pou *renovate* vye *YRTC Amitie Praslin*.

Pou met sa program ansanm e *recruit* bann spesyalis. Mon keston ki mon bezwen demande, se aköz ki i apre tou sa depans ki Gouvernman in fer lo sa sant, ki enkli renovasyon, *fencing* e ki pe, avek en *gym* ek tou lekipman, *Computer Room*, *but why* lezot fasilite ki ozordi *APDAR* pe ganny bouze dan 2 lakaz.

E dan mon lopinyon i pa *conducive*, e napa sa lespas pou enplimant sa program ki zot ti dir zot pou fer. Ki zot sipoze fer. Eski sa relasyon, sa re alokasyon e depans ki zot pou bezwen fer lo sa nouvo landrwa i pa pou en gaspiyaz larzan?

Mon mazine i annan serten depans, ki zot pou bezwen fer lo sa 2, lo sa 2 batiman.

Sa enn ki zot pou fer klinik avek sa lot ki pou, lofis pou baze. E ler mon pe get dan Bidze mwan Mr Speaker mon'n al get dan Bidze anba *Capital Projects*. Mon pa war okenn landrwa ki montre en tel proze pou re-devlop sa landrwa, pou fer renovasyon lo 2 lakaz.

E *in fact* Mr Speaker mwan mon pou fer lapel atraver ou Mr Speaker. Pou demann Oditer Zeneral pou fer en *audit* sa sant.

E lo sa depans ki pou ganny fer pou sa re-alokasyon ek renovasyon lo sa 2 nouvo *building*. La dan sa letan *COVID* avek tou sa-

MR SPEAKER

Onorab. Onorab ou'n poz, dan ou *statement* ou'n poz 2 kestyon.

Sa kestyon pou Oditer Zeneral, sa nou pou pran li pli tar. Eski ou'n fini poz ou

kestyon, nou a les Minis reponn.

HON WAVEL WOODCOCK

Ok. Mon annan ankor kestyon Mr Speaker.

MR SPEAKER

Bon. Zis mon oule fer kler ankor. Bomaten nou'n pran 2 kestyon *the whole morning*.

Akoz sa i vini, aköz bann gran *statement* ki nou fer. Annou tant pou nou sey al direkteman lo kestyon. E apre midi la Minis i annan li 4 kestyon. *Ok*, pou nou kapab sey fini ek sa. Poz ou kestyon direk.

Wi ou annan serten referans ki ou'n fer. Par egzanp avek sa Bidze 8 milyon *and all that*. Sa i normal. Me annou tant pou nou al direkteman lo nou kestyon. *Go ahead* Onorab.

HON WAVEL WOODCOCK

Mon lot kestyon, Minis in dir poudir desizyon, en *Cabinet decision* in ganny pran pou ki sa sant prezan pou reganny transformen dan en sant pou bann *juvenile delinquent*.

Pou vin en *Juvenile Detention Facility*. Me selman ti annan en plan ki ti, en lanons ti ganny fer devan sa Lasanble, ki

en sant ti pou ganny fer Cap Ternay.

Mon bezwen demande ki'n arive avek sa deklar, gran deklarasyon ki ti ganny fer, ki ozordi zot pe dir-

MR SPEAKER

Ankor, Onorab, Onorab. Ou keston i relye avek sa sant Praslin. *Ok*. Mon krwar mon pe redonn ou laparol, ou pe al pli lwen.

Ou pe fer referans, ou pe demann keston ki pe arive ek Cap Ternay.

HON WAVEL WOODCOCK

Non Minis. Akoz, Mr Speaker Minis in dir poudir sa sant ki kot sa *Dove Rehabilitation Centre* i ete, zot pe al fer en *Juvenile Detention Center*.

MR SPEAKER

I in dir i pe retourn lo son bi avan, son *purpose* avan ki ti en *Juvenile Detention Center*.

HON WAVEL WOODCOCK

Wi, wi. *But the purpose*, zot ti'n fini fer en *change of use*, zot in fini, e servi sa sant pou reabilitasyon sa bann zenn ki addict avek bann diferan drog.

E i ti annan en lanons ki ti ganny fer devan sa Lasanble. Ki Cap Ternay ti pou annan en

sant ki ti pou ganny fer pou sa bann *juvenile*.

MR SPEAKER

Onorab, Onorab.

HON WAVEL WOODCOCK

Ok, mon a reste lo mon premye keston.

MR SPEAKER

Annou donn sans pou nou poste keston. Mon a donn sans Minis reponn. *Ok*, ou pe retournen ankor, ou pe sorti lo ou keston. Minister.

**THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON**

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker napa okenn depans ki pe al ganny fer par APDAR lo sa 2 lakaz ki zot pe al lwe.

Partisyon ki pou ganny fer kot i nesese, sa i pe ganny fer par sa *landlord* li menm, sa dimoun ki pe lwe sa lakaz.

APDAR pa pe al fer okenn depans lo sa 2 lakaz. Dezyenmman, sa *building* parey ou'n dir Onorab, ti ganny fer louvertir. Petet sa letan ti annan sa nesese, sa *building* mon konnen poudir ti ganny *funded* osi par UNODC.

E i ti ganny fer pou en *Juvenile Detention Center*. Apre i annan en lot bezwen ki'n arive, in ganny servi *at the time* pou

nou kapab fer sa program reabilitasyon.

Be prezan, *APDAR* nou'n *move on* la. Nou'n santi osi poudir, mon pa konnen konbyen fwa nou pe koz en *Juvenile Detention Center*. Konbyen fwa nou'n koz, nou ankor pe koze, e nou'n santi poudir letan in arive ki nou bezwen *set up* sa *Juvenile Detention Center*.

E se pou sa rezon ki nou'n dir, poudir nou devret fer li retourn pou on plan orizinal pou lekel i ti ganny konstri.

E parey nou konnen, plan pou fer sant rezidansyel Cap Ternay in annan en kantite komantr ki'n ganny fer.

In annan en kantite lobzeksyon ki'n ganny fer. E finalman nou'n bouze, nou pa pe al ver sant rezidansyel Cap Ternay. Sa sant prezan pe al ganny fer kot en bout later ki Gouvernman in idantifye Bon Lespwar.

Vwala Mr Speaker, mon espere mon'n en pe bourye dan kekyon petet ki Onorab in poze. Me selman mon espere ki mon'n kapab reponn, donn en pe lenformasyon baze lo sa ki'n demande. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Woodcock.

HON WAVEL WOODCOCK

Mr Speaker nou annan nou en *Procurement Oversight Unit* Sesel.

Eski Lalwa Procurement in ganny swiv pou swazir sa landrwa la Anse Kerlan dan larantre Lemuria, sa 2 lakaz pou fer sa sant?

Ki mwan dapre mon lopinyon ler mon'n gete, i pa *conducive*.

2 lakaz, napa okenn *fencing*. Konmsi, mon pe kekyonn sa desizyon ki *APDAR* in pran san ki in swiv bann prosedir *procurement, tender*. Pou ki, konmsi, avan ler zot desid lo sa lokasyon, sa landrwa ki zot pe fer sa sant. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER MRS MACSUZY MONDON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker pou lwe bann landrwa, nou annan en Komite, en Komite ki'n ganny *set up* par Gouvernman.

Ki vwar tou bann nesosite, bann bezwen, *office space* ki bann lazans oubyen bann dimoun osi dan *public service* i bezwen servi. Nou pa al kot

Procurement pou lwe lakaz. Parey nou konnen.

E sa Komite i ganny kontakte, nou ganny permisyon Komite, nou dir li kwa ki nou bezwen.

E nou dir li, letan nou'n kapab, nou'n idantifye en landrwa nou dir li. E nou ganny laprouvasyon Komite pou nou kapab lwe sa landrwa.

Procurement pa ganny *involve*. I parey osi letan Minister Lasante, Minister Ledikasyon i bezwen lwe lakaz. Par egzanp pou met travayer ladan, napa *procurement* ki ganny *involve* ladan.

Nou lwe lakaz baze lo bezwen ki nou annan. Pou nou kapab servi sa bann lakaz. E se egzaktaman sa ki nou'n fer.

Nou'n ganny permisyon Komite, pou nou kapab lwe sa 2 lakaz, pou *APDAR* kapab servi lo Praslin. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Churchill Gill.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Churchill Gill.

HON CHURCHILL GILL

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis. Minis pour benefis bann paran Praslin, vi ki ou'n

eksplike ki prezan drog pou al rebran son pratik ki i ti'n sipoze fer.

Si ou kapab eksplik nou si kot *APDAR* in ale la, ki nivo servis ki i kapab donnen? Apre ler in ariv sa nivo si i pou annan sa bout kot zot pou bezwen desann Mahe, si i annan sa pou benefis bann dimoun Praslin pou konnen poudir be Praslin zot kapab donn tel kalite servis, ler zot in *exceed* sa zot ganny bouze Mahe. E donn nou leksplikasyon silvouple. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker *APDAR* pou kontinyen donn tou bann servis ki i pe donnen, eksepte sa servis rezidansyel.

Akoz a lavenir sa servis pou ganny ofer Bon Espoir e si i annan nesosite ki bann dimoun Praslin pou bezwen desann Mahe pou vin dan en servis rezidansyel, zot ava desann zot osi pou zot kapab profite avek sa servis. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Ferrari.

HON JEAN-FRANCOIS FERRARI

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon kestyon ti lo menm laliny ki Onorab Churchill Gill.

Eski Minis i kapab dir nou si i napa en danze konmkwa ler ou pe *disrupt* sa program sirtou son laspe psikososyal ki sa i kapab remet an koz tou sa travay ki'n ganny fer dan lepase? Ou alors reasir nou poudir bann travayer ki pe ofer sa bann travay psikososyal pou reste lo plas e pou kapab kontinyen ed sa bann pasyan ki bezwen.

Epi mon dezyenm kestyon e mon krwar ki i en lokazyon aproprye pou mon demande. Mon ti a kontan, e Minis mon kestyon i serye kantmenm i annan en konotasyon en pe politik. Eski sa nouvo sant ki zot pe bouz ladan, dir nou ki i pa pou vin en sant kot ler en dimoun i vin pran son tretman *methadone*, i ganny dir poudir Ramkalawan in dir pa donn ou. Selman nou, nou pou donn ou.

Konmsi i enportan sa alor akoz sa i pa ariv zis Praslin, me i ariv dan lezot landrwa osi otour Mahe, silvouple. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER MRS MACSUZY MONDON

Mersi Mr Speaker. Onorab wi, klinik psikososyal pou kontinyen dan sa nouvo landrwa parey mon'n dir tou ban servis ki *APDAR* pe donner pou kontinyen eksepte rezidansyel.

E lo Praslin osi *APDAR* i annan plizyer lokasyon kot i pe donn e sa sant pa pou neserman *methadone* ganny servi pou distribye *methadone*.

Komanter Onorab mon pa kapab fer komanter` lo sa komanter ki on fer parske mon pa konnen si sa bann keksoz i ganny dir par bann dimoun ki pe donn *methadone*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Ramkalawan.

MR SPEAKER

Onorab Ramkalawan.

HON WAVEL RAMKALAWAN

Bonn apre midi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis avek ou delegasyon. Mr Speaker mon anvi premyerman demann Minis an relasyon avek sa nouvo normal ki nou'n koz lo la. Vi ki Minis in mansyonn bann prosedir oparavan kot i annan sa Komite ki pou lwe bann

landrwa ensidswit, me etandonnen ki ozordi nou pe viv dan nouvo normal e kot en kantite lakaz ki pa pe ganny lwe, e i annan en kantite dimoun ki trouv zot avek en lakaz vid, eski Minis pa krwar ki ti poudir i ti pou bokou apropriye, pou donn tou dimoun ki annan lakaz sa posibilite, pou zot met en lof devan olye ki zot al swazir en dimoun spesifik?

E la Mr Speaker mon pe dir sa, akoz i annan en kantite dimoun dan *area* Grand Anse ki ti pe lwe lakaz avek bann etranze ki travay lotel e ki ozordi sa bann *rent* in fini. Alor akoz donn posibilite zis en dimoun?

Dezyenmman Mr Speaker mon ti ava kontan demann Minis kan e dan ki Bidze eski sa size *relocation of the centre* ti leve? Dir mwan spesifikman kan nou fer aprouv en nouvo Bidze pou lannen 2020 e sa pa dan Bidze! Mersi bokou.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER **MRS MACSUZY MONDON**

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker premye pwen Onorab parey mon ti'n dir letan ou pe rod en lakaz pou ou ofer bann servis parey, ou bezwen rod en lakaz

ki reponn a sa bezwen ki pou permet ou donn sa bann servis ki ou, ou bezwen pe donner.

Me selman sa lakaz osi mon panse ti en lakaz ki'n vin vid zisteman pandan sa moman e ki'n ganny idantifye koman sa lakaz ki nou bezwen.

Me si a laveni nou santi ki nou pou bezwen fer tou bann formalite pou nou lwe lakaz a lavenir;- si nou ariv a sa nivo, si i annan en nesesite pou nou fer li, nou ava fer li. Me selman *de toute fason still* i pou bezwen sa lakaz ki ou pe rode, reponn a sa kriter.

Par egzamp nou bezwen lakaz kot nou bezwen annan *excess toilet*;- enn pou bann *female clients*, enn pou bann *female staff – female clients and staff* ek enn pou bann *male clients and staff*. Donk sa i bann konsiderasyon ki APDAR in bezwen pran letan i ti pe rod en lakaz pou li lwe.

Kot i konsern Bidze Onorab dan sa legzersis dan sa moman kot Finans ti pe fer bann legzersis pou revwar Bidze COVID. Dan sa Bidze an relasyon avek sityasyon ekonomik ki nou ladan e APDAR osi ti fer son travay lo son Bidze e i pa pe kout li larzan an plis pou li zisteman *move* dan sa lakaz, a sa lokasyon kot i pe *move*.

Se pour sa rezon ki mon'n dir lo komansman dan mon *Statement* i pe en *savings*. En *savings* apepre R35 – R40mil tou le mwan. *Ok?*

Donk nou tou bann Minister ti ganny demande *justement* pou revwar zot Bidze avan ki Minister Finans ti re *allocate*, rebran re-partaz Bidze e *APDAR* osi ti fer sa legzersis pandan sa bann moman Onorab. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Ramkalawan.

HON WAVEL RAMKALAWAN

Mr Speaker, mersi bokou. Mr Speaker, Minis in dir sa lakaz ti parmi enn bann lakaz ki'n vin vid. Ki mon napa problemm avek sa. E ofet i vre. Parske mon konnen sa landrwa. Me mwan mon ti ava kontan demann Minis konbyen lakaz ki 'n vin vid ki zot in aktyelman vizite - ki zot in aktyelman vizite pou zot regarde si i pa pou zwenn sa neseseite?

Dezyenmman Mr Speaker, mon ti ava kontan ki Minis i dir avek nou ki mannyer *APDAR* in kapab fer en *savings*, kan dan sa nouvo Bidze ki Lasanble ti aprouve apre sa bann zafer *COVID* Bidze, *APDAR* ti'n ganny

koupe? Bidze *APDAR* i enn sa bann Bidze ki'n ganny koupe.

E alor finalman eski Minis pe dir avek nou ki *APDAR* li en lorganizasyon ki fer sa ki li i anvi e ki i par lao Lalwa? E ki se sa lafason ki keksoz i deroule dan sa pei? Mon ti ava kontan ganny en bon leksplikasyon lo sa.

E dan sa menm relasyon Mr Speaker, alor eski Minis ti a kapab dir avek nou konbyen *APDAR* ti pe lwe sa ansyen batiman ki zot ti pe servi? E konbyen? E in nonm nou konbyen i ti pe pey sennla konbyen avan ti koute e konbyen sa enn pou koute? Mersi bokou.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER **MRS MACSUZY MONDON**

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker lo komansman mon ti dir poudir sa 2 lakaz pe kout *APDAR* R50mil par mwan. E kot *APDAR* ti ete Onorab sa *building* i pa ti pe lwe. *APDAR* i ti fer kontak avek msye Vincent Cedras pou ed li pou kapab rod en lakaz pou li lo Praslin. E letan sa msye in idantifye sa lakaz *APDAR* in al vizite in war poudir sa lakaz i apropiye pou

li kapab ofer sa bann servis ki li i anvi fer.

Kot i konsern Bidze Onorab, Bidze APDAR in ganny koupe avek lezot Bidze. Sa ki vin dan mon lespri la par egzantp 'overseas travel', 'entertainment.' Serten bann aktivite ki ti pe ganny fer, son Bidze in ganny koupe li osi.

Me sa ki pa'n ganny koupe se son Bidze pou 'consummables.' Sa Bidze. E se sa son Bidze 'recurrent' ki i pe servi *justement* pou li kapab fer son loperasyon avek. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Sebastien Pillay. Onorab mon krwar ki Minis in reponn ou bann kestyon.

HON WAVEL RAMKALAWAN

Mr Speaker mon ti pe zis dir li, in dir in fer lekonomi. Minis in dir avek nou kot zot ti pe lwe avan zot pe ti peye. La zot pe al pey R50,000 par mwan. Ki mannyer eski sa i kapab apel en lekonomi? Pa fer sans.

MR SPEAKER

Mersi Minis leklersisman.

THE DESIGNATED MINISTER **MRS MACSUZY MONDON**

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker kot *Dove Centre* avan depans APDAR ti apepre 95,000 pou *run* sa sant tou le mwan avek tou bann servis ki i ti pe ofer, *ok?*

E son estimasyon ki in fer la kot in *move* zisteman, son *monthly expenses* pou desann pou vin apepre dan 60,000 se pour sa ki mon dir i pou fer en *savings* lo son bann depans! Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Sebastien Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mon premye pwen se ki avek sityasyon COVID-19 ki pe kontinyen annan en lenpak, e prenon kont ki sa servis enportan ki APDAR i anmennen, e ki mwan mon pa get APDAR avek okenn ostilite, aköz i annan plizyer travayer APDAR ki annan en travay pou zot fer e zot bann kliyan.

So eski Minis pe dir ek nou poudir atraver sa 2 lakaz zot pou kapab delivre en servis ki ava a laoter ki sa bann kliyan i bezwen dan sa rezyon? Sa i enportan pou piblik konnen. E mon dezyenm kestyon petet en lobzervasyon.

Eski Minis i santi ki petet serten kestyon pe vin en pe fot aköz probableman i sa endividi

ki ou pe lwe sa lakaz ki ou pe sey fer -

MR SPEAKER

Non Onorab, Onorab.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mon an deor? *Ok.*

MR SPEAKER

Minis premye kestyon Onorab Pillay.

**THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON**

Mersi Mr Speaker. Wi Onorab tou servis pou ganny delivre lo menm nivo parey, i ti pe ganny delivre an sa sant kot *APDAR* in sorti, sel servis ki nou pa pe ofer se sa servis rezidansyel. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Bon nou napa ankor Kestyon Siplemanter ankor lo la. Mon ava prezan remersye e eskiz Dr Herminie avek Ms Desaubin. E mon ava demann *parliamentary reporter* pou fer rantre 2 lezot Manm delegasyon.

(SS HERMINIE AND HIS DELEGATION WAS EXCUSED FROM THE HOUSE)

MR SPEAKER

Bon mon a dir bonn apre midi e mon ava *welcome* Mrs Cecile Kalebi ki Sekreter Prensipal pou *Culture* e Mr Emmanuel D'Offay ki *Special Advisor* pou *Culture*. Mrs Kalebi e Mr D'Offay bonn apre midi e *welcome* dan Lasanble Nasyonal. Mon ava prezan demann Onorab Wavel Woodcock pou li poz son kestyon. Onorab Woodcock.

HON WAVEL WOODCOCK

Mersi Mr Speaker. Pou mon trwazyenm i annan en kestyon ozordi, i al koumsa;

Eski Minis i kapab dir ek sa Lasanble kan ki bann travayer Libreri Praslin ki'n ganny afekte avek *fungus* pou ganny peye zot konpansasyon? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

**THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON**

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker permet mwan pou fer en pti revi sityasyon *fungus* letan mon pe reponn kestyon Onorab. Apre en desizyon ki ti ganny pran par Prezidan Faure an 2017 pou etabli en Komite pou fer rapor lo sityasyon *fungus* dan Libreri Nasyonal, e baze lo rezilta sa rapor bann travayer Libreri

Nasyonal Arsiv avek *Record Center* ti ganny peye zot konpansasyon an 2 porsyon. Ki an tou ti ariv en total R32milyon.

Ti pran Biro *Attorney Zeneral* 6mwan pou konplet sa travay pou 2017 aplikan e ti pran preski lan pou kapab konplet tou peyman konpansasyon ki ti ganny fer an 2 porsyon.

Mr Speaker parey mon ti fer resorti pandan mon entervansyon dan Lasanble lo sityasyon *fungus* an Septanm 2018 dapre rapor *fungus* 2017 ti annan serten nonm travayer ki pa ti ganny konsidere pou kalifye pou en peyman konpansasyon.

Se pour kwa ki mon Minister ti anmenn en propozisyon kot Konsey Minis an Zilyet 2019 pou demann aprouvasyon pou re ouver laplikasyon pou konpansasyon *fungus* pou sa bann lokasyon swivan. La Bastir, Lenstiti Kreol, travayer Libreri Nasyonal brans Praslin, La Digue e osi apezan ICCS.

Nou ti prezant papye avek *Cabinet* e sa i ti ganny aprouve ki menm prosesis i ganny aplike pou komans evalye bann nouvo laplikasyon. En lofis ti ganny kree an Out 2019 pou asiste

bann aplikan e distribye bann form.

Fodre note ki sa lofis depi son kreasyon an Out in reste ouver, vi ki dimoun pe kontinyen vin rod bann form pou konpansasyon.

Ziska ozordi sa lofis in ganny en total 280 aplikan. En premye *batch* 121 form aplikasyon in ganny anvoye kot biro *Attorney Zeneral* le 01 Mars 2020 e le 16 Me 2020 en dezyenm *batch* laplikasyon ti ganny anvoye.

Mr Speaker mon note ki dan sa 280 aplikan i annan selman 12 aplikan ki sorti Praslin. Avek sa sityasyon difisil ki nou ladan ozordi, ou ekspekte ki pou annan en pe retar dan sa prosesis. E mon pa kapab konfirman egzaktaman kan bann aplikan pou ganny peye.

Mr Speaker mon oule fer resorti ki Departman Kiltir ti anvoy son Zofisye ki responsab pou son Biro Konpansasyon *Fungus* lo Praslin ek La Digue le 26 e le 30 Zen 2020.

E tou bann *staff* to ganny enformen ki zot dokiman i kot biro *Attorney Zeneral*, e koman nou ganny okenn lenformasyon nou ava kominik sa avek zot.

Mr Speaker parey mon'n anonse dan mon bann lentervansyon avan se Biro

Attorney Zeneral ki deside lekel ki pou kalifye pou peyman konpansasyon. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Woodcock.

HON WAVEL WOODCOCK

Mersi Mr Speaker. Minis i annan plis ki 2an sote, depi ler sa bann travayer libreri i annan bann ki ankor la i annan bann ki'n arete i annan bann ki'n anpli form 2 fwa.

E ziska ozordi i ankor annan en bann ki mon konnen akoz mon an kontak avek zot e mon konnen en bann ki ziska ozordi zot lasante i ankor ganny afekte avek sa *issue fungus*.

E ler premye konpansasyon ti peye Mahe bann dimoun lo Praslin zot zanmen zot in ganny peye ziska prezan. Konmsi mon santi poudir sa kantite letan ki pe pran pou pey sa bann dimoun i enzis, i *unfair*.

Mwan senpleman ki mon pe rode se en *timeframe* kan ki sa bann dimoun i kapab ganny *at least, part of a compensation or something*. I mean tou sa letan ki zot pe espere *they deserve something* pou sa troma ki zot in pas ladan. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

**THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON**

Mr Speaker bann dimoun ki ti pe travay lo Praslin Onorab, zot pa ti kalifye dan sa premye legzersis ki ti ganny fer.

Parey mon'n mansyonnen letan mon'n reponn kestyon poudir zis travayer Libreri Nasyonal arshiv e *Record Center* ki ti ganny konsidere Mahe pou peyman konpansasyon.

Aprè ki bann travayer zot osi zot in ekri zot in fer demann poudir zot osi zot santi zot merit ganny konsidere. Se la kot nou'n *entame* sa dezyenm legzersis pou nou kapab vwar tou bann laplikasyon bann lezot dimoun ki pa ti'n ganny konsidere dan sa premye legzersis ki ti ganny fer. E se pour a rezon ki a i pe pran en pe retar.

E Mr Speaker mon panse ki biro *Attorney Zeneral* depi letan ki nou'n soumet in bezwen kapab fer komanserten travay. E parey mon dir i pa en travay ki pran en pti gin letan ki pou fer akoz i annan tou sa bann form aplikasyon ki ou bezwen pas ladan revwar, regarde si tou bann kriter in ganny *meet*, parey nou dir pou

nou kapab fer sir, si sa dimoun i kalifye pou en peyman konpansasyon. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Terence Mondon.

HON TERENCE MONDON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon oule demann Minis si zot pe fer en swivi lo kondisyon lasante sa bann dimoun?

E ki provizyon zot pe fer si zot bann dimoun ki vreman zot lasante petet pe deteryore baze lo sa sityasyon? E dezyenmman eski ti deza annan en provizyon dan Bidze pou sa lannen pou konpansasyon sa bann dimoun? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

**THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON**

Mersi Mr Speaker. Wi Onorab nou fer swivi lo kondisyon lasante sa ban dimoun. E i annan ki fer bann *medical test* ase regilyerman. E parey letan nou ti pey premye konpansasyon. Nou ti bezwen esper kalkile tou la kantite larzan ki nou bezwen pou nou kapab pey sa konpansasyon.

E i pa vedir ki nou annan tou sa larzan dan nou Bidze pou nou peye. Me normalman ki nou fer nou soumet en eleman avek Minister Finans, e Minister Finans i donn konsiderasyon pou nou kapab ganny larzan pou nou kapab pet a bann konpansasyon.

Donk mon panse ki pou sa group osi menm prosedir i ava ganny swiv. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Wilbert Herminie.

HON WILBERT HERMINIE

Bonn apre midi Mr Speaker. Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis avek ou delegasyon. Minis pou lenformasyon piblik akoz i annan bokou dimoun ki ankor *still* pe ekoute sirtou lo sityasyon konpansasyon pou *fungus* e bokou zot i ankor pe *still* vin war mwan.

Minis eski ou kapab donn nou en pe plis detay kote sa lofis ki zot in fer zot konplent? E ou osi donn nou en pe lide kan dernyen dat ki zot pe aksepte konplent sorti kot Manm piblik or travayer? Zis fer sa kler pou lenformasyon piblik. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON

Mersi Mr Speaker. Onorab sa biro i kot Departman Kiltir kot Maison Lesplanad anvil, *ok?* E ziska prezan nou pa'n etabli en *cutoff point* pou kan nou pou pran dernyen laplikasyon.

Akoz parey mon dir ou nou santi in annan plizyer dimoun apre ki nou'n pey premye *batch* konpansasyon, i annan plizyer dimoun ki'n ekri apre i annan dimoun ki'n kite travay e pe dir ki zot osi zot santi ki zot bezwen ganny konsidere.

E petet e pour sa rezon ki nou napa en *cut off point* pou nou kapab. Nou pe konsider tou bann laplikasyon ki pe vini pou le moman en nou pe anvoy kot Biro *Attorney Zeneral*. Kot *Maison Esplanade* sa biro i lo katriyenm letaz. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Ferrari.

HON JEAN-FRANCOIS FERRARI

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi ankor Minis, bonn apre midi Ms Kalebi. Bonn apre midi Mr D'Offay lontan nou pa war ou, be ler zot in tir ou lo

televizyon nou pa war ou. Bonn ape midi.

Mon ti a kontan demann Minis sa legzersis i sipoze en legzersis ase teknik pou idantifye bann dimoun ki kalifye.

Mwan mon ti ava kontan konpran akoz sa travay kalifikasyon la sa travay teknik i bezwen ganny fer kot Biro *Attorney Zeneral*?

Mon pe demann sa kestyon akoz nou konnen nou ki biro *Attorney Zeneral* i *overloaded* avek travay.

Nou ti ava ekspekte ki zot ti'n fini fer tou bann travay teknik *and then it will be the legal aspect will be then decided by the Attorney General*.

Eksplik nou en pe akoz mon per pou dir sa i en *bottleneck* ki pe fer nou ganny en pe retar silvouple. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON

Mersi Mr Speaker. I egzaktaman koumsa Onorab. Tou bann travay preliminar, tou bann travay teknik i ganny fer anba dan sa bato parey nou dir ki nou'n ouver kot Departman kiltir e letan nou anvoy dosye kot *Attorney Zeneral*, *Attorney*

Zeneral i decide lo peyman konpansasyon.

Baze lo bann kriter ki ti ganny etabli zisteman an sa premye rapor. *Ok*, mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Sebastien Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis ek ou bann delegasyon. Zis mon ti a kontan demann Minis, prenon kont ki sa i en size ase sansib, e sa bann travayer dan mazorite ka i bann dimoun ki'n donn en bon pe zot letan sa departman.

Eski ou Minister pe fer sir ki zot annan en sistenm *monitoring* an plas, en sistenm si oule lakonpanyman pour ki i annan konversasyon ki ganny fer avek sa bann dimoun? Me ki pa zis vin en legzersis dan zis pey en dimoun, *and then think* poudir *the problem goes away*. Eski i annan sa kalite travay ki pe ganny fer? Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON

Mersi Mr Speaker. Wi Onorab nou konsyan nou osi poudir ki sa i en size sansib. E zisteman in annan mon apel pou premye *batch* nou ti annan en Komite bann travayer ki ti reprezant, en pti Komite ki ti pe reprezant bann travayer ki nou ti annan sa dyalog regilye avek zot ki zot ki apre zot, zot ti zwenn avek bann travayer e sa i kontinyen sa dyalog i kontinyen.

E nou annan plizyer bann dimoun ki menm avan ki zot ranpli zot laplikasyon zot vin vwar *PS* zot vin vwar *advisor* oubyen zot vin vwar mwan. Pou kapab koze pou vin ganny en dyalog pou zot regarde pour ki zot pa ti konnen sanmenm sa zot pa ti *apply*, la prezan ki zot anv *apply*.

Donk i annan sa dyalog se pour sa rezon ki nou'n ouver sa biro pour nou kapab zisteman donn tou sans bann dimoun pou zot kapab vin devan, e diskite, avan ler ki zot decide pou zot ranpli zot form laplikasyon.

E menm nou ed zot pour zot kapab ranpli zot form laplikasyon e si ler zot pe ranpli i annan keksoz ki zot pa tro sir bann dimoun ki la dan sa biro i ed zot pou zot kapab fer sir ki zot ranpli byen zot form laplikasyon. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker petet Minis pa'n tro konpran mon kestyon. Mon kestyon i pa ki sa bann dimoun i ganny led pou ranpli sa bann form oubyen anmenn sa bann konplent devan.

Mon kestyon i par egzanzp *let's say* mwan mon en travayer larsiv e mwan mon travay kot larsiv pandan 20an, mon'n ganny sa problem, byensir koman en travayer larsiv mon annan en *institutional memory* par lefe ki mon'n fer sa louvraz pandan bokou letan.

Dan bann sironstans kot nou annan en anplwaye ki pe rod en konpansasyon vizavi en *issue*, Mr Speaker mon pe demann sa kestyon.

Eski ou Minister pe fer en prosesis kot ou annan *counselling*, en kontak ki ganny *maintain* avek sa bann *staff* ki zot reste prodiktiv e zot kapab met sa peryod si oule difisil deryer zot, e *move on* avek zot lavi, zot travay? Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

**THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON**

Mersi Mr Speaker. Wi nou annan sa dyalog regilye Onorab. 90 pousan sa bann *staff* i ankor la avek nou i ankor pe travay ek Departman Kiltir e resaman nou'n osi apwent en *Health and Safety Officer* dan departman.

Zisteman pour kapab diskit avek zot *counsel* zot parey ou pe dir, ed zot pour zot kapab zisteman konpran kwa ki'n ariv zot oubyen kwa ki'n arive.

E an menm tan osi pour gid zot si i nesese si zot bezwen *set* en gidans si zot annan serten lenkyetid par egzanzp lo lafason ki zot in ganny afekte mon panse avek zisteman sa *Health and Safety Officer* ki nou'n apwente sa i ava ede ankor pou nou kapab fer sa travay ki ou pe propoze ki ganny fer. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Bon mon ava remerci Mrs Kalebi avek Mr D'offay pou akonpanyi Minis pour sa kestyon e mon ava demann zot pou eskiz zot parmi nou.

(MRS KALEBI AND HER DELEGATION WAS EXCUSED FROM THE HOUSE)

MR SPEAKER

Mon ava demann *parliamentary reporter* pou apel lot delegasyon ki pou akonpany Minis pour lot kestyon. Mon zis enform bann Manm Lasanble ki nou pou fini tou bann kestyon pou Minis Dezinyen apre dernyen nou ava pran sa kestyon ki pou Onorab Henrie.

E mon osi tou enform Lasanble ki nou annan en kestyon anba standing order 21(3) ki'n antre yer, an vi ki Minis i deza dan Lasanble nou fer Minis ganny sa kestyon yer e Minis i pare pou reponn sa kestyon.

Ok nou pou pran li dernyen i pa lo *Order Paper*, me nou pou pran li dernyen e sa i sorti kot Onorab Noline Sophola.

MR SPEAKER

Yes Onorab Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mr Speaker avek ou permisyon nou ti ava demann ou lendilzans pou nou pran kestyon Onorab Ernesta avan apre pou nou pran kestyon Onorab Sophola si i posib, akoz Onorab Ernesta.

MR SPEAKER

Se sa ki mon'n dir, nou pou fini avek Onorab Ernesta, Onorab Sophola apre nou ava pran sa enn pour Onorab Henrie.

Bon mon ti a kontan dir bonn apre midi e *welcome* dan Lasanble Nasyonal Mrs Marie-Celine Jeannevol ki Sekreter Prensipal pou Gouvernman Lokal, e Mr Daniel Adeline ki Direkter Zeneral pou *Planning* avek *Maintenance*.

Mon ava donn laparol toudswit Onorab Paul Ernesta pou li poz son kestyon. Onorab.

HON PAUL ERNESTA

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker Minis ek ou delegasyon e bann koleg Onorab, tou dimoun a lekout. Prezizeman dimoun Takamaka bonn apre midi.

Mr Speaker mon kestyon i *comme* swivan; Avek sityasyon COVID-19, eski Minis i kapab eksplik sa Lasanble, ki bann lazisteman Departman Gouvernman Lokal in fer vizavi bann proze lo nivo distrik? E ki lenpak sa i annan lo bann proze ki ti'n deza ganny soumet? Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker an Desanm 2019 Departman Gouvernman lokal ti al war li avek 79 pti proze distrik pou en valer R15.6milyon, ki ti pe ganny enplimante me ki pa ti ankor konplete.

Nou ti osi annan 23 pti proze pou an valer R3.8milyon ki ti'n pare pou kontrakter siny kontra pou kapab konmanse, sa ti fer an tou en total 102 proze pou en valer R19.4 milyon.

Sa ti'n fini ganny prevwar parey nou ti enform Lasanble dan sesyon prezantasyon Bidze 2020, a lafen lannen 2019 110 proze in fini konplete.

Mr Speaker pou lannen 2020 en alokasyon R30milyon pou lenplimantasyon pti proze tin ganny bidzete.

Sityasyon koze par pandemik COVID-19 boner sa lannen, in anmenn parey nou tou nou konnen bokou lenpak lo nou lekonomi.

Sa sityasyon I nesedit en revizyon Bidze par governman atraver Minister Finans. Le 24 Avril 2020 nou ti ofisyelman resevwar en kopi *Approved Amended PSIP 2020* e sa ti enkli R30milyon pou lenplimantasyon bann pti proze distrik.

Apard ki sa bann proze 2009 ki monn mansyonnen,

323 pti proze pou lannen 2020 ti'n deza osi ganny soumet a vizit fezabilite sa bann proze ti'n deza konmanse depi Novanm 2019.

Pou nou pa ganny retar pou enplimant tou sa bann proze. Departman konsiltasyon avek distrik ti deside pou vizit omwen 5 premye proze priyoriter, dan bann distrik kot dokiman nesese ti'n fini annord e pare.

Ler nou dir annord Mr Speaker savedir nou'n fini ganny aprouvasyon pou *wayleave*, nou'n fini fer diskisyon avek zabitan. E dosye in ganny organize avek tou bann dokiman nesese, 5 proze par distrik ti pou fer en total 130 proze dan premye *cycle*.

A lafen premye *cycle* dapre nou plan, pou komans enplimantasyon i tonm lafen mwan Zanvye 2020, departman ti kapab reisir son letid dezabilite lo selman 70 proze dan sa 130 ki ti'n ganny propoze aköz pa tou distrik ki tin pare avek son 5 proze ki nou ti pe demande.

An menm tan nou ti a kontan fer resorti ki nou kontinyen fer fas avek menm problem par egzansyon permisyon pou *wayleave*, e retar avek serve. An tou 15 proze pe esper *wayleave* pou

nou kapab kontinyen avek e 65 proze semen pe espere pou serve kapab ganny fer.

Mr Speaker nou ti komans dezyenm *cycle* an Fevriye 2020 pou lezot proze enkli sa balans 60 ki sorti dan premye *cycle*. An menm tan nou ti komans prosedir *procurement* pou sa 70 proze ki tin pas atraver letid fezabilite, e ti'n pare pou lenplimantasyon.

Malerezman bann devlopman relye avek sityasyon *COVID-19* dan pei e bann mezir ki Lotorite Lasante Piblik ti pe entrodwir in met serten retar anliny avek nou plan. Bann vizit pan kapab ganny fer parey nou tin programen o fiy amezir ki plis restriksyon mouvman ti vin an fors.

Le 11 Me 2020 departman ti resevwar atraver Lotorite *Planning* bann gidans e mezir prevansyon an relasyon avek sektè konstriksyon dan Sesel. Sa i osi aplik pou bann proze enplimantasyon, ki ganny enplimante pardon par Gouvernman Lokal.

Mr Speaker travay normal ti repran ver lafen Me 2020. An konsiltasyon avek distrik, nou ti war li nesese pou nou revwar e re aziste nou *procurement plan* pou fer fas avek nouvo realite.

Aktyelman nou annan 177 proze 2019,2020 lo diferan staz

depi *vetting* ziska lenplimantasyon. Nou pe osi rod laprouvasyon oubyen gidans avek *Procurement Oversight Unit (POU)*, pour ki fason nou kapab pli byen *fast track* en pe nou bann proze dan sa moman difisil.

Mr Speaker sa sityasyon *COVID-19* in afekte nou kalifikasyon lenplimantasyon pti proze distrik e nou pe fer nou mye pou nou kapab aziste otan ki posib.

Apard ki retar lo konmansman bann proze nou antisipe pou ganny retar pou konplet serten proze.

Avek sityasyon ekonomik ki persiste an relasyon avek *COVID-19*, nou osi pe war lezot defi aparet tel ki mank serten materyo konstriksyon lo marse, pri proze li menm ki pe ogmante, sityasyon finansyel ki bann kontrakter i annan, e rediksyon lo nivo bann mendev.

E an menm tan abilite bann kontrakter pou swiv bann gidans lasante vizavi sektè konstriksyon.

Mr Speaker nou konnen ki sa moman ki nou pe pas lasanm pe anmenn bokou lensertitid, e ki fer ki nou pa pe kapab prezid ki pou arive, me departman pe sey konsider tou posibilite kot i konsern

lenplimantasyon nou bann proze. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Ernesta.

HON PAUL ERNESTA

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker Minis in fer resorti zot ban difikilte ki zot pe fer fas avek si oule pou enplimantasyon bann proze. Konsern i reste la nou'n ariv deza lanmwaye, nou'n fini pas lanmwaye lannen pa reste nou bokou letan pou fini.

Eski bann proze ki pa ganny sans fini e petet bann larzan ki zot in deza dir zot in deza fini prozekte pou sa lannen si nou kapab kontinyen osi ganny son lenplimantasyon lannen prosenn?

Aprè dezyenman enn bann keksoz ki mon konstate i osi en konsern lo bann *survey*, mon war bann *survey* ki ganny fer dan distrik parey mon konnen Takamaka nou annan nou 4 distrik enn pase dan mon latet vitman i annan kot Hibonne/Brutus laba ki annan en pe difikilte ziska prezan pou kapab fer son *survey* pou kapab *proceed* ek son lenplimantasyon.

Eski Minis i kapab dir nou ki zot pe fre vizavi sa? E osi lo kote reorganizasyon zot departman pou asire apard kot

procurement zot pe travay avek pou asire ki bann proze i ganny akselere e enplimante. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker wi, definitivman tou nou bann proze ki nou pe konmanse sa lannen ki pa konplete i pou kontinyen lannen prosenn. Akoz nou oule tou proze ki nou komanse normalman nou kontinyen e nou fer sir ki i ganny konplete.

Onorab se pour sa rezon ki nou dir ki nou pe sey rod gidans avek *POU*, pou nou kapab osi esey *fast track* pou gete ki mannyer nou kapab *fast track* serten proze pou nou kapab konplet otan proze ki posib pandan sa lannen.

Kot i konsern *survey* wi i en problem ki la avek nou pandan sa, lannen pase osi nou ti annan sa problem menm lannen avan e nou bezwen fye lo *MHILT* pou kapab ed nou avek *surveyor* pou nou kapab zisteman *survey* sirtou nou bann gro proze semen ki nou war poudir nou pe fer fas avek.

E se pour sa rezon osi ki petet sa enn semen in pri. Me nou pe panse mon konnen

poudir ti annan plan pou *MHILT* anmenn plis *surveyor* pou nou kapab zisteman akseler en pe lo sa bann difikilte ki nou pe gannyen avek sa bann gro proze semen. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Terence Mondon.

HON TERENCE MONDON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon kestyon i relye avek en proze Zarden Zanfan Ste Ange Estate. E mon anvri demann Minis, Eski sa proze in konplete? Si wi, akoz zot pa'n vwar li nesese pou met en pe lekipman si i si proze i en Zarden Zanfan? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

**THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON**

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker non proze pa ankor konplete. Zisteman nou annan en proze avek en lakonpanyen sinwan ki pe met bann lekipman lo tou nou bann *playground* ki nou pe fer. Mon krwar La Digue fek konplete la tou resaman e byensir nou annan plan osi tou pou nou vin met bann lekipman dan sa zarden zanfan ki nou'n fer St Ange. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Egbert Aglae.

HON EGBERT AGLAE

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis, *PS* ek ou delegasyon. Minis mon kestyon i *comme* swivan;-

Minis dan sa letan ki nou ladan la avek *COVID-19*, eski ou Minister pe mazin osi revwar serten kalite proze ki *suit* nou relevans la ozordi pou kapab osi prepar nou distrik menm avek bann lezot devlopman fitir ki pou vini apre *COVID*?

Minis mon pe demann sa kestyon par egzanp mon pou donn ou en senp legzanp, eski la nou pou al kontinyen fer parey nou koz proze kominoter, laplenn, kort, anvri ki nou annan sa *social distancing* ki nou pou bezwen obzerve. Sa i enn sa bann legzanp. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

**THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON**

Mersi Mr Speaker. Wi Onorab ou annan rezon. Definitivman i annan serten proze petet nou ti'n planifye ki nou bezwen pe re mazin lo la e revwar. Me definitivman si i annan proze ki

nou'n komanse, nou pa anvè ki sa bann proze dan milye semen.

An menm tan nou anvè ki nou konplet nou, nou bann proze ki nou'n deza konmanse me lot i annan nouvo proze ki nou santi ki nou kapab petet anvoy li pou en pti pe pli tar sa diskisyon i sa refleksyon ki pe ganny fer sirtou o nivo nou *Vetting Committee*. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Aglae.

HON EGBERT AGLAE

Minis Mersi pou ou larepons e mon byen kontan ou'n akeyir sa.

So mon mazine poudir dan bann dezyenm kar lannen mon ti a demande ki Minister ansanm ek Lotorite Distrik *MNA* ansanm ki ler pe fer preparasyon pou 2021, nou kapab asiz ansanm ki ler pou fre preparasyon pou 2021 nou kapab asiz ansanm vwar lekel sa bann proze ki nou pe mazine i kapab ganny enplimante apre *COVID* e pandan *COVID*. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON

Mersi Mr Speaker. Wi Onorab definitivman sa legzersis pou ganny fer kot nou pou byensir enkli zot osi Lotorite distrik pou nou kapab zisteman revwar bann boner bann proze.

Sirtou petet bann proze ki nou pa'n kapab enplimante ki ti la pou 2020, ki nou pou bezwen anmyel li pou 2021. E osi bann proze ki nou pe mazine enplimante lannen prosenn. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Regina Esparon.

HON REGINA ESPARON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker eski Minis i kapab dir nou ki lanfaz Minister pe mete pou konplet bann proze, konmsi pou priyoritiz bann poze ki pa ankor konplete malgre sa bann defi ki ou'n fer resorti.

Parske mon pe regard lo kote Glacis mon annan 3 proze ki'n konmanse pa ankor fini ek fason zot pe priyoritize pou gete lekel ki annan plis priyorite pou kapab konplete? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON

Mersi Mr Speaker. Onorab nou, nou ti a kontan konplet tou proze ki nou'n konmanse. Akoz parey mon'n dir taler nou pa anvè kit proze i lanmwaye semen.

Nou ti a kontan tou sa ki nou'n komanse ki nou konplet li. Nou konsider tou koman priyòrite pou nou kapab konplet li sa lannen oubyen si nou bezwen konplet li dan premye kar lannen prosenn.

Donk nou pe fer nou mye pou nou kapab konplet tou sa bann proze ki nou'n deza komans dan bann distrik. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Esparon.

HON REGINA ESPARON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker petet Minis si i ti kapab al sa konsiltasyon avèk Lotorite Distrik.

Nou konpran i annan defi nou, parey lo kote Glacis, nou, nou ti a kontan dir ek Minis be *ok* sa 1 ki la nou priyòrite pou boner la avan Out parey nou *parking daycare* pou konplete pou nou ouver nou *daycare*.

Epi leres pli tar dan lannen ti ava konplete. Konmsi annan sa konsiltasyon avèk Lotorite distrik pou nou osi

donn nou *say* ladan lekel ki nou priyòrite. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER MRS MACSUZY MONDON

Mersi Mr Speaker. Wi nou'n fer en premye rankont Onorab e nou pe planifye fer ankor enn dezyenm zisteman pou nou kapab rediskit bann proze parey nou'n dir dan sa *new normal*.

E monpanse ki sa i pa pou pran bokou letan pou nou kapab pe fer li. Monpanse ki pandan mwan Out nou ava kapab pe apel zot pou nou kapab diskite bann lezot proze. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Sylvanne Lemiel.

HON SYLVANNE LEMIEL

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi Minis avèk ou delegasyon. Mr Speaker petet mon ti pou kontan demann Minis, i annan 4an depi ler nou'n antre 2016, mon konnen i annan proze ki Anse Royale nou, nou'n soumet sirtou semen. Mon konpran poudir ki zot annan difikilte *survey*, me selman 4an pou pran pou nou kapab ganny

lasistans pou *survey* sa bann semen. E menm Mr Speaker nou ti'n ganny dimoun volonter ki ti'n pare pou ed nou tras sa bann semen dan distrik.

Zis *survey*, mon i a kontan konnen, eski Minister *MHILT* in gannyen serten *surveyor*?

Mon rapel lannen pase i annan serten diskisyon ki ti pe ganny fer kot sa bann *surveyor*, ti sipoze ed *Local Government*. Akoz mon konnen ki zot annan sa problemm resours imen e petet zot ankor *still* annan sa problemm resours imen, akoz nou war poudir i annan ankor en kantite retar ek proze.

Menm si sa lannen nou'n met sa kantite proze la ki nou pe *forecast* pou fini, *I doubt it* si pou fini akoz problemm resours imen. Nou konpran sa, nou dir mersi tou pou sa ki zot in komans fer e sa ki zot ankor pe fer.

Me selman mon ti a kontan konnen si i annan son lyezon en negosyasyon, petet *MHILT* i donn nou 1 sa bann *surveyor* ki'n gannyen or si i pe 1 gannyen i atas avek *Local Government* ki zot fer nou bann travay e ki nou kapab met en pti pe plis lavi lo nou bann proze. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER MRS MACSUZY MONDON

Mersi Mr Speaker. Wi, Onorab mon'n note ou pwen. Nou osi nou konsernen par sa bann sirtou sa bann gro proze semen ki pe pran tou sa bann lannen pou nou fini.

E nou'n menm fer demann avek *MHILT* ki nou ganny *at least 1* sa bann *surveyor* konmsi ki ganny plase dan departman pou zot kapab zisteman degaz en pe sa ban proze ki annan en bon pe letan la ki dan *pipeline*.

So hopefully nou ava kapab ganny en *surveyor* ki ava kapab travay avek nou, pou nou kapab *survey* sa bann semen e nou a kapab rezourd tou sa bann propoze semen ki'n pri pou en pe lannen la. *Ok?* Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Bon mon pou fer ankor 2 kestyon. Enn sak kote latab mon ava donn laparol Onorab Gervais Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi tou dimoun. Mr Speaker letan Minis ti pe reponn kestyon vitman mon'n fer en pti *survey* parmi serten mon bann koleg *MNA* la pou demann zot.

Ou ti konnen ou'n ganny konsilte lo sa 5 proze ki pou reprioritize dan ou distrik? Larepons serten wi serten non.

E mon kestyon pou Minis i en kestyon ki mon'n deza demann li, se ki si i annan en prosedir travay ki ou Minister i ensiste avek Ladministrasyon Distrik pou dir annou fer li koumsa.

Parske ler proze ti vini orizinalman *MNA* ti bezwen *sign-in* lo la. Me ler i re *prioritize* serten *MNA* pa'n ganny konsilte. Ki mannyer nou pou *move forward* lo sa size? Sa i mon premye kestyon.

Dezyenmman koman *Chairman COGA* depi ki nou'n vini dan nou bann rapor ki nou annan la dan mon lanmen 2016, 2017, 2018, nou'n demande ki bann Departman, bann Minister, Gouvernman e partikilyerman *Local Government*.

Akoz i annan en kantite bann proze lo nivo distrik ki Lasanble i vote lo la e nou war dan dokiman lekel bann proze konmsi ki zot donn nou en rapor.

Eski i annan en rapor ki ganny fer lo nivo Minister *either quarterly report, annual, monthly or whatever it is*, kot nou konn progre bann proze e ki alor nou aköz sa i en lasirans

ki zot in fin i fer letan Bidze in vini.

Prezan bokou fwa nou pa konnen, la yer war nou'n get televizyon nou'n tann en detay 3 Departman Gouvernman ti pe donnen lo bann retar ki proze pe gannyen.

Be nou menm nou koman en Komite nou pa okouran sa bann lenformasyon. So mon lot kestyon la i se ki eski nou ti kapab tonm dakor ki i annan sa lesanz pour ki Lasanble i pa reste dan fernwanr lo size bann proze dan distrik? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER **MRS MACSUZY MONDON**

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker wi nou annan rikord tou nou bann proze aköz nou fer *procurement plan* e nou *update on a quarterly basis* tou *status* tou nou bann proze kote nou'n arive avek sa ki'n komanse sa ki an progre, kan zot sipoze konplete.

E sa lenformasyon si Lasanble i anvi ki nou partaz sa lenformasyon avek zot, nou kapab aköz mon war li devan mon la i lo en gran *sheet A3* ki montre tou bann proze zot *status* kote nou ete avek.

Kot i konsern lesanz Onorab ou *DA* dan ou distrik i sipoze pe kominik avek ou. Parey letan nou dir nou ti'n demann tou le zour, *actually* nou ti'n demann 5 proze sa lenformasyon ti'n sipoze vin kot ou kot *MNA* pou dir departman in demann nou pou nou donn 5 proze priyorite pou zot kapab komans fer bann letid *feasibility* lo la e pour nou kapa fer bann proze marse.

Mon krwar petet nou devret komans regarde lekel sa bann distrik kot sa bann kominikasyon, kot sa lesanz pa pe arive ki kot nou, nou bezwen komans entervenir e organize pou ki sa i arive. Parey ou'n dir nou'n annan en sistenm kot ou sipoze sinyen.

Me kekfwasi osi ler nou'n deside lo bann proze kekfwasi osi si i demann en dezyenm sinyatir pour fer bann *MNA* okouran poudir lala sa 5 proze ki nou pe swazir napa naryen ki anpes nou pou met nou dezyenm sinyatir lo la. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Jude Valmont.

HON JUDE VALMONT

Mersi Mr Speaker, bonn apre midi. Bonn apre midi Minis ek

ou delegasyon, tou koleg Onorab, tou Manm piblik ki pe swiv nou. Minis mon konnen bann *challenges* ki zot pe fer fas avek an term pti proze. Me selman mon ti a voudre demann lo kote *maintenance* akoz *maintenance* i mars ansanm ek pti proze li. Eski *maintenance* i aktyelman pe ganny fer lo bann parey nou dir *court* e laplenn? Eski zot pe ganny *challenges* la osi?

E dezyenm kestyon i an liny avek kestyon ki mon 2 koleg, Onorab Ernesta ek Lemiel in demande, mon ti a kontan konnen konbyen *request* pou *survey* ki zot annan *pending*? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER **MRS MACSUZY MONDON**

Mersi Mr Speaker. Wi Onorab, travay *maintenance* i kontinyen an menm tan osi ki nou pe enplimant bann pti proze nou Bidze, nou plan *maintenance* osi nou kontinyen fer sa travay kot i nesese pou fer parey nou pe dir o nivo bann distrik ki swa lo laplenn.

Oubyen mon konnen la resaman nou'n konmans en serten travay *maintenance* par egzant nou'n profite dan bann

letan *COVID* pou nou refer en pe maintenance par egzanp bann sant kominoter ki ti bezwen en pe travay *maintenance*.

E mon krwar byento sa mwan la nou pou komans reouver nou bann sant kominoter, e donk sa travay i kontinyen kot i konsern kantite *case* ki nou annan dan serve.

La nou annan 65 proze semen ki bezwen ganny serve ki nou pe atann. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Ernesta.

HON PAUL ERNESTA

Thank you, Mr Speaker. 2 pti dernyen kestyon vitman Minis ou'n nonm nou en pe pre mon krwar ou'n dir 5 proze priyoriter ti'n demande par distrik.

Eski *at this point in time* ou kapab dir nou, petet pa neserman dan distrik, ki pli bokou e pli pti gin proze ki zot in kapab fer dan en distrik *at this point in time*?

Aprè dezyenman i annan sa Mosyon ki tanzantan mon krwar ozordi avek sa nouvo normal tou dimoun i oule kontribye. I annan dimoun bokou fwa ki demann pou zot osi pou parey Onorab Lemiel in dir pou zot *involve* par egzanp zot kapab vini zot annan *JCB*

vini vin tras semen, apre zot donn Gouvernman Lokal i donn materyo pou fer.

Eski zot in deza komans mazin dan sa direksyon ki kapab ede pou *speed up*, e letan zot in ganny *involvement* kominote dan lenplimantasyon bann proze? *Thank you*.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER **MRS MACSUZY MONDON**

Mersi Onorab. Wi mon krwar nou ankouraze, dan nou bann file proze nou demande ki ler bann *file* i ganny soumet par *DA* ki i annan a rikord ki annan diskisyon ki'n ganny fer avek bann zabitan dan distrik.

Nou met bokou lanfaz lo la pour ki zabitan i konnen ki proze ki pe ganny fer dan zot distrik sa i kapab an plizyer faz i kapab lo konmansman, *ok* kot nou diskite bann *proposal* pou bann proze.

Me i kapab osi kot apre nou zwenn pou nou kapab donn raport nou progre ki'n ganny fer e donn zisteman *status* proze, e kan ki nou pe mazin pou nou enplimant proze.

Onorab kot i konsern ou pe dir bann proze ki nou'n fini vizite *ok*, i annan 70 ki nou'n

fini fer i annan, nou annan 47 ki *BOQ* in fini travay lo la. E lo *vetting* avek *tendering* nou annan apepre en 20tenn pou le moman.

Ok nou annan apepre ankor 86 *case* bann proze ki ou pe travay lo la an se moman *ok*? Donk an tou nou annan apepre en total 177 proze pou 2020 ki nou'n deza komans fer serten travay lo la, *ok*?

E nou kapab donnern osi bann diferan staz, nou annan 36 ki lo *tender*, nou annan 17 ki nou'n fini siny kontra nou annan 19 ki *construction* i an proze, nou annan en 20tenn ankor ki lo *vetting stage* e nou annan sa 15 la ki'n pri dan *wayleave*.

Ou konnen letan mon koz *wayleave* mon ti a kontan petet osi zis petet fer en pti komantr i *sad*, i fer lapenn pou vwar par ler menm si ou pe rod *wayleave* pou fer proze kot ou annan bann zabitan ki avek dezabilite ki pe reste konmsi nou bann dimoun zot pa sansib a sa.

E malgre nou'n lager pou *wayleave* nou pa kapab arive pou ganny *wayleave* pou kapab fer en semen pou nou kapab fer transpor arive pou fasilite transportasyon nou bann dimoun avek dezabilite.

Petet ozordi mon profite pou fer en lapel pour dir nou

bann dimoun. Annou annan en pti pe plis konprenezon, annou *être* en pti pe pli sansib, annou donnern pti pe plis sipor, ler nou pe diskite nou pe demande pou nou kapab ganny en *wayleave*. Zisteman pou nou kapab fer li pli fasil pou nou ariv kot nou bann zabitan. Sirtou nou bann zabitan avek dezabilite. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Bon avek sa mon ti a kontan remerci le 2 Zofisyé Mr Adeline avek Mrs Jeannevol e nou ava eskiz zot parmi nou.

(PS JEANNEVOL AND HER DELEGATION WAS EXCUSED FROM THE HOUSE)

MR SPEAKER

E mon ava demann *parliamentary reporter* pou fer rantre le 2 lot Zofisyé pou nou pran en dernyen kestyon pou Minis Dezinyen.

Bon mon ti a kontan *welcome* Komisyoner Lapolis Mr Labonte, e son Depite Komisyoner Mr Songor dan Lasanble Nasyonal. Bonn apre midi e *welcome*. Zot pou akonpanyen Minis dan sa prosen kestyon ki devan nou.

Mon ava pas laparol avek Onorab Noline Sophola pou li poz son kestyon. Onorab.

HON NOLINE SPHOLA

Mersi Mr Speaker. Pou donn mon sa loportinite pou poz mon kestyon. Bonn apre midi Minis ek ou delegasyon, tou Manm Onorab, tou dimoun a lekout spesyalman bann Digwa. Minis mon kestyon i *comme* swivan;-

Avek konsern lo size kordgard La Digue, eski Minis responsab pou zafer entern i kapab donn sa Lasanble leklersisman lo, ki difikilte Minister pe rankontre vizavi konstriksyon sa batiman?

E eski Minister pe pran konsiderasyon sa prosedir avek *UNESCO* pou deklar sa kordgard en parti entegral nou Patrimwann? Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

MINISTER MACSUZY MONDON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker Minister li menm pa pe rankontre difikilte vizavi konstriksyon sa batiman.

Tou travay preparasyon pou konstri kordgard La Digue in fini ganny fer. Kontra in fini sinyen avek kontrakter e konstriksyon ti'n programen pou komanse semenn pase Merkrede le 15 Zilyet.

An vi serten konsern ki nou konpran ki'n ganny souleve par serten zabitan La Digue, Lapolis avek *MHILT* ti ganny enformen pou tenir avek konmansman travay, e ki en meeting ti pe ganny organize Vandredi le 17 Zilyet pou eksplik zabitan bann amannman ki pe ganny fer lo plan.

Konsern ki'n ganny souleve parmi sa apepre kenzenn dimoun ki ti prezan, e osi reprezantan *Monuments Board* se ki sa *building* i ganny garde parey i ete koman en mize e ki Lapolis i rod en lot landrwa pou konstri son stasyon kordgard.

Mr Speaker en kordgard i en batiman sekirite. Son lokasyon in bezwen stratezik pou loperasyon Lapolis.

Dan bann nouvo kordgard ki nou pe konstrir sirtou kot i konsern kordgard La Digue, in ganny konseptyalize koman en *sub-headquarters* avek tou fasilite servis e sistenm modern pou loperasyon Lapolis.

Provizyon in osi ganny fer pou plis lespas pou lezot servis sekirite Nasyonal. Mr Speaker sa proze ti komans ganny planifye depi an 2017.

Me mon konpran si zabitan La Digue i annan serten rezervasyon lo sa proze, mon ti

a sizere ki zot anvoy zot ban rekomandasyon kot gouvernman pou konsiderasyon, tout an prenon kont to bann faktor enportan ki relye avek proze.

Antretan nou'n bezwen nou *relocate* nou bann Zofisyè Lapolis, akòz zot pa kapab kontinyen travay dan sa sityasyon ki zot ladan.

Onorab kot i konsern prosedir pou deklar kordgard La Digue koman en Moniman Nasyonal, lenformasyon ki mon annan se ki sa prosedir pa ankor komanse, me selman an 2010 ti annan en zefor nou ti met La Digue antye koman en zil lo sa ki nou apel en *tentative list*.

Ki tou bann pei i anvoy kot *UNESCO* pou konsiderasyon. E parmi sa ti annan apepre 10 sa bann lalis ki nou konsidere koman bann leritaz Nasyonal ki nou bezwen prezerve, zis 2 ladan ki *UNESCO* ti mete lo son *tentative listing*, sa se *Silhouette e Mission Lodge*. La Digue pa ti ganny konsidere.

Me letan sa i ganny arive byensir nou konpran poudir i pa zis nou ki demande sa parey mon'n dir plizyer pei i ganny demande. E si la *Monument Board* i santi poudir nou osi nou bezwen gard kordgard La Digue, kit li pa demoli li, pa

konstri kordgard la dan sa landrwa kote i sipoze ete, prosedir pou fer La Digue vin en Moniman Nasyonal i ava bezwen ganny fer par *Board*. E i annan en ase gran prosedir ki ganny fer e sa i ava ganny konsidere pou lavenir. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Sophola.

HON NOLINE SPHOLA

Mersi Mr Speaker. Mersi Minis pou ou lenformasyon byen detaye. Minis nou konnen ki en norm ki plizyer departman i ganny konsilte ler en plan pe al kot *Planning* pou laprouvasyon. E i annan ki mandatwar. E i annan osi ki serten sa bann departman i ganny apele ler i neserer, parey nou dir *ADON*.

Minis eski ou kapab dir nou tou ban Departman apropiye, ti ganny konsilte pou fer komanter lo sa plan kordgard? E si ti napa okenn departman ki ti eksprim zot konsern? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER MRS MACSUZY MONDON

Mersi Mr Speaker. Onorab normalman i responsabilite

Planning, letan en proze i ariv devan li pou li fer sir ki tou bann konsiltasyon neserer i ganny fer avek tou bann sekter konsernen. E petet mon ti a kontan osi dir poudir lo *Planning Board* i annan en prezantan Departman Kiltir.

Si prezan dan sa legzersis nou santi poudir i annan serten sekter ki ti merit ganny konsilte e ki pa'n ganny konsilte. Nou, nou napa en problem pou dir nou bezwen refer konsiltasyon ek sa bann sekter ki pa'n ganny konsilte.

Me selman mon krwar parey ou konnen kot i konsern Lapolis li menm i annan serten konsiltasyon, serten diskisyon petet pa'n ase me selman i annan en serten konsiltasyon ki'n ganny fer o nivo. Avek Lotorite Distrik letan nou ti pe komans koz lo plan pou *design* pou fer kordgard. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Gervais Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Mon premye kestyon. Minis in dir ki nou ki sa plan orizinalman ti ganny konsevwar an 2017. Be si mon pe mazine la an term konsiltasyon avek bann dimoun La Digue.

Bokou distrik i fer zot en *meeting* piblik komansman sak lannen, mon panse krwar ki sa plan nouvo kordgard ti'n merit ganny *capture* dan sa bann *public meeting*. E ki byen devan sa bann dimoun La Digue ti'n merit kapab *voice* zot konsern.

Donk mon anvi konnen ki'n arive ki zis la resaman ki mon tann bann dimoun la Digue pe koz lo sa proze? Sa i mon premye kestyon.

Dezyenman koman *Chairman* Komite ki get bann zafer kiltir mon'n en pe trakase par lenformasyon ki mon'n gannyen ki dir Departman Lapolis pa'n okouran demars *Monument Board*. Zot pa'n okouran.

Prezan letan mon pe regarde be Minis in ganny konfyete responsabilite *Home Affairs* ki Lapolis i tonm anba la ansanm avek kiltir depi Zilyet 2017.

Savedir tou lede *Monument Board* avek Lapolis i dan menm, anba responsabilite Minis Dezinyen. Donk mon anvi konnen kote ki kominikasyon pa'n pase ki aprezan ozordi dan piblik nou pe antann sa blanm move kominikasyon ant sa 2 antite? Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON

Mersi Mr Speaker. Onorab wi mon'n dir desizyon konmansman diskisyon pou komansman planifikasyon pou kordgard ti komans an 2017 e an Me 2018 ki pla ti'n fini ganny deside ki mannyer pou fer kordgard La Digue.

Lenformasyon i mwan mon annan Lotorite *Planning* in di li poudir in soumet, dapre li in soumet plan kordgard avek bann *stakeholders* enkli Lotorite Distrik.

Sanmenm sa ki mon mon'n dir lo konmansman si nou, nou pa satisfè poudir sa in ganny fer parey i ti merit ganny fer par egzans sa letan petet osi sa ki'n mank fer se ki anvoy sa, se pour sa rezon ki *Monuments Board* ti ganny kree.

Anvoy sa plan osi kot *Monuments Board* si ti annan en nesosite pou nou kapab fer li. Rezon ki nou pe dir prezan ki *Monuments Board* i vini wi, aköz prezan ki *Monuments Board* i oule letan in al fer vizit La Digue.

Petet letan in tann bann diskisyon ki pe *go on* ki li in *raise* en konsern *ok*, poudir li osi i pa krwar ki sa kordgard i merit ganny fer la i krwar sa

batiman i merit ganny garde parey i ete.

Mwan mon konnen poudir o nivo nou *meeting management* nou'n diskite kot tou bann departman i reprezante, Departman Kiltir sa letan in eksplik son konsern poudir i annan petet serten fasad sa bann rol sa bann *cladding* ki devan ki nou merit garde pou nou kapab apre servi li.

E mannyer mon konpran letan non dir nou pou fer sa, i annan serten me kontantman pou dir nou pa merit tir okenn ros. Nou pa merit tir naryen, nou anvoy ki nou kit li parey i ete. Donk nou, nou ti'n dakor nou pou nou prezerv sa ban ros pou nou apre remet li lo *building* kordgard.

Parey ou pe dir i annan diferan lide ki pe sorti. *Monuments Board* pou dir pou li, ler mon dir ki nou ava fer rekomandasyon avek gouvènmman *Monuments Board* li pou li osi pou bezwen fer son vizit, fer son letid, fer son rapor, *submit* son rapor e sa i ava ganny konsidere parmi ou bann lezot konsiderasyon ki no bezwen annan.

Petet osi an menm tan i annan kekfwa serten lenformasyon ki bann serten travay kekfwa ler ki *MHILT* in fer bann *engineering works* ki

zot in al fer, ki zot in rekomande ki sa *building* i bezwen ganny demoli akoz i pa en *building* ki ou kapab travay lo la akoz i riske grenn avek ou.

An menm tan osi sa *building* parey i ete i pa ti pou kapab *accommodate* tou sa bann servis ki Lapolis sa grander Kordgard ki Lapolis li i anvi fer, e sa ta plan ki i annan pou servis ki nou anvi donnen o nivo kordgard La Digue.

Me vwala Onorab i annan parey mon dir, i annan diskisyon, pa mal diskisyon ki'n ganny fer. Me la i annan bann nouvo keksoz ki pe ganny souleve ankor. Si nou bezwen *go back to the drawing board*. nou ava retournen pou nou kapab rediskite pou nou kapab ton dakor finalman kwa ki nou anvi kot i konsern kordgard la Digue. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Sebastien Pillay.

HON SEBASTIEN PILLAY

Mersi Mr Speaker mon krwar i enportan ki nou klarifye en keksoz. E mon vwar Lapolis pe ganny marye dan en sityasyon. Lapolis i pa en departman sa Minister serten ka *administrative* Lapolis i

konstitye anba sa Minister pou fasilite striktir *management*.

So for all intend letan nou pe koz Lapolis i bezwen fer son travay. E mwan ler mon ti vizit La Digue avek FPAC mon krwar bann koleg FPAC i ava rapel ti annan bokou konsern ki ti ganny *raise* par bann Zofisyé Lapolis, e menm zabitan La Digue vizavi nesese pou annan en proper fasilite, en kordgard ki kapab deservi zot.

So, dan sa konteks Minis eski ou pa krwar ki bann diferan lazans konsernen i devret *get together* avek la swa. Nou pa kapab fer en gran *meeting* la pou avek tou popilasyon La Digue *given* sityasyon COVID-19.

Me sa bann diferan letablisman konsernen sa *Monument Bord* swa lot, zot pou bezwen *get together* avek Lapolis avek ou Minister. Pou *allow* Lapolis pou li bouze avek en proze ki nesese pou li kapab delivre en servis lo La Digue.

Pou benefisyé dimoun La Digue aköz La Digue demann pou sa servis pe ogmante, e alors Lapolis pa kapab war li pe bezwen esper *vitam aeternam* pou li kapab *move* avek en proze.

So eski ou Minister pe bouze pour ki i annan sa *meeting* pou sa antretyen ant

Lapolis avek sa bann lotorite konsernen?

E dezyenmman eski i annan travay ki'n ganny fer pou asire ki vre pwennvi la mazorite popilasyon Digwa vizavi sa kordgard, i kapab ganny *capture*?

Mon felisit Onorab Sophola pou anmenn a kestyon akoz in donn piblik an zeneral pou kapab ganny an konpran ki pe pase.

So ki zot pe fer pou zot asire ki pwennvi kominote Digwa an zeneral, ki ti'n ganny eksprimen oparavan ki zot bezwen nouvo kordgard i ganny pran an konsiderasyon pou zot ganny servis Lapolis dan distrik La Digue. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER MRS MACSUZY MONDON

Mersi Mr Speaker. Onorab nou annan 2 *meeting* ki'n ganny fer La Digue. Sa 1 dernyen ki ti ganny fer Vandredi pase avek serten reazisteman dan plan mon krwar baze lo sa ki bann dimoun ti demande dan sa premye *meeting* ki ti ganny fer avan.

Me parey ou'n antann bann dimoun in eksprim zot, zot osi la nou war nou dan en

sityasyon la kot sa ki pe ganny dir se ki kit sa *building* lanmenm, ou konpran?

Be Lapolis li pou nou al rod en lot lokasyon la pou nou fer en kordgard La Digue parey mon'n dir, e nou bezwen en lokasyon stratezik e Lapolis i bezwen dakor. Pa dimoun La Digue li pou dakor lo lokasyon, mon pwennvi pou mwan, pa ni mwan.

Lapolis ki bezwen dakor pou dir wi, sa i landrwa kot nou merit annan en kordgard. Ou vwar? E mon ti a kontan ki bann dimoun La Digue i konpran sa. Ou vwar? E i pou pran nou letan pou nou al rod en lot lokasyon pou nou konstri en kordgard.

Donk nou kapab ekspekte si nou pa bouze mon krwar plan in ganny bouze 3fwa non. I trwazyenm plan ki nou pe vin avek si nou pa kapab bouze pou fer sa kordgard la kot nou oule fer li nou bezwen al rod en lot lokasyon, mon pa konnen konbyen letan pou pran. *MHILT* pou rod en lot lokasyon pour ki Lapolis pour *endorse* pou tonm dakor avek.

Me mon pe prevwar dele avek sa proze e i pou pran La Digue plis letan ankor pou li kapab ganny en kordgard. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Bernard Georges.

HON BERNARD GEORGES

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon kestyon pou Minis se ki manner Minis nou'n ariv la? Ki manner nou pa'n kapab prevwar ki La Digue ti pou bezwen en kordgard *up-to-date* me ki annan ki en zoli batiman ki bann Digwa ek tou bann Seselwa an zeneral i anvi prezerve ki ozordi sa in vin en swa ki ou bezwen fer kot nou pa kapab arive fer en swa?

Eskiz mwan Minis sa set en keksoz ki pa'n ariv yer, depi *des annes e des annes* bann polisye ki ti travay dan sa kordgard ti konnen ki zot ti bezwen *upgrade* li.

Ki manner ki ozordi nou fas a en sityasyon kot nou pa kapab ariv en desizyon? I kler ki Lapolis i bezwen en kordgard *up-to-date* La Digue. I osi kler ki La Digue i bezwen prezerv son kiltir avek son bann moniman ki enportan.

Alor mon kestyon se sa, apard ki sa enn ki mon'n demande; eski i pa ti pou apropiye pou annan en *Monuments Board* ki ozordi i konnen tou bann moniman ki i ti a kontan garde olye esper ki

en problem i arive pou li dir be sa enn nou ti devret garde?

Eski sa *Monument Board* i asiz dan en biro, oubyen eski i pas partou e i deside dan tel distrik tel landrwa i devret ganny prezerve? Akoz mon konpran mwan bann Digwa. Akoz mon osi mon konnen ki bann vye *building* granit pe fini.

La mon'n sey fer en pti lalis, mon vwar i annan kordgard Anse Royale, *La Chapel Ste Mary* obor Airport, Legliz Baie Lazare, Legliz Plaisance, *Queens Building Anvil*, *Liberty House*, me napa zot enn de pti kordgard Glacis, Anse Etoile, eksetera ti annan (1), Mont Fleuri ti annan enn de bout granit, be zot e disparet e mon konpran ki La Digue pe demann prezerv nou kiltir.

Alor Minis 2 sizesyon silvouple. (1) nou trouv en fason pou trouv en kordgard apropiye pou La Digue e trouv en fason pour prezerv en zoli moniman La Digue ki dan sant son lavil, son vilaz.

E dezyenmman annou fer sir ki *in future* nou pe pli prevwayan. Mersi Mr Chair.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON

Mersi Mr Speaker. Onorab mersi pou ou bann sizesyon. I domaz ki dan bann diskisyon preliminèr petet sa bann keksoz ki pe sorti ozordi la i pa'n sorti akòz si i ti'n sorti mon asire i ti ava'n ganny diskite depi lontan e letan nou ti pe prevwar i ti ava'n ganny planifye pou kordgard La Digue. Sa bann keksoz ti ava'n ganny konsidere.

Wi, mon dakor ek ou *Monuments Board* i bezwen, i son manda pou li vwar zisteman lekel bann moniman dan pei ki nou bezwen prezerve. E ki bezwen fer propozisyon avek gouvènman ki sa bann moniman i ganny deklare koman Moniman Nasyonal.

Devan mwan la par egzant, mon annan mwan en lalis mon krwar 76 moniman, landrwa, mon nepli konnen mon menm, en bann mon pa ni menm konnen en bann *site list* lo La Digue ki nou pe ganny demande, ki nou bezwen prezerve oubyen ki pou bezwen a lavenir ganny deklare koman moniman Nasyonal.

Mon pa ni konnen petet si mon donn sa Onorab. Onorab i kapab dir mwan si tou sa bann keksoz i ankor egziste dan La Digue. Me i annan en travay ki mon dakor ek ou ki *Monuments Board* i bezwen ganny fer e nou

bezwen met byen bann kriter ater kwa finalman ki nou deside i bezwen reste koman en Moniman Nasyonal.

Mon krwar lo kordgard La Digue nou'n deza fer serten renovasyon si mon pa tronpe en pe lannen pase. Me sa bann renovasyon ki nou'n fer i pa'n dir lontan. E se pour sa rezon ki ozordi nou vwar petet sa kordgard dan sa leta plito ki i ete ozordi.

Mwan mon swe se ki La Digue i ganny li son kordgard, i ganny li sa kordgard ki kapab donn li tou sa servis ki Lapolis i anvè donner lo en zil parey La Digue.

E mon krwar pli vit posib ki nou kapab tonm dakor kan ki nou fer a mon krwar i ti ava byen pou tou zabitan La Digue parske nou, nou pa pe kapab fonksyonnen ankor dan sa kordgard nou.

Nou'n fini sorti dan sa kordgard *ok*. E nou'n fini *relocate* nou bann dimoun. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Chantal Ghislain.

HON CHANTAL GHISLAIN

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker premye kordgard La Digue ti konstrir plis ki 118an pase.

1902 pli prezizeman e i ti an bwa.

And apre mon krwar sa enn nouvo kordgard, mon pa konnen si i dan 1956 mon pa byen konn byen son sa. Me selman i ti konstri an ros. *And* parmi bann lenstityon gouvènmantal ki'n konstri an ros parey Lopital Logan La Digue osi ti konstri an ros.

Me tousala in ganny renovasyon. Mon kestyon i eski zot in fer en tes fizibilite sa bann ros?

Akoz mon konpran lontan zot pa ti servi siman zot ti servi *LASO* avek ros, pou konnen ki kantite for sa ros i ankor for.

And a pe Mr Speaker eski Minis i kapa dir ek sa Lasanble krwar ki pe anpes nou fer en *building* an ros, pou kapab tout an prenon kont an gar dan sa larsitektir, sa kordgard refer li, me selman fer li an ros. Kwa ki pe anpes nou fer sa? Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER **MRS MACSUZY MONDON**

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker *MHILT* zot in fini fer, zot in fer travay ki zot *assessment* ki zot sipoze fer lo striktir sa batiman e se pour sa rezon ki zot in dir

poudir ki sa batiman i bezwen ganny demolir.

Mon krwar zot in menm dir poudir i *structurally unsafe ok?* Menm si nou pou gard li la koman en mize nou pou bezwen fer en kantite travay lo la pou nou kapab gard li.

Onorab mon ti a kontan mon osi nou fer en *building* an ros pou La Digue, me la dan sityasyon ki nou ete la, mon pa konnen si nou kapab *afford*.

Nou annan nou 5milyon ki'n pare la pou sa lannen pou nou kapab komans kordgard La Digue baze lo sa plan ki nou'n fer. Me selman lo plan mon krwar nou'n, *still* nou'n mete en pe ros.

Nou'n fer provizyon konmsi pou nou pa tro perdi sa fasad, sa *cladding* avek ros. Mon krwar dan bann dernyen diskisyon letan nou'n revwar plan ankor nou'n remete ankor.

Me pou fer en *building* konpletman an ros mon krwar sa i pou n lot travay evalyasyon ki *MHILT* pou bezwen fer poudir gouvènmàn konbyen ki sa *building* pou koute.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Ghislain.

HON CHANTAL GHISLAIN

Mr Speaker mon pa pe dir Minis fer sa *building* antye an ros.

Dizon par egzantp son bann pilye e menm son fondasyon anba fer li en, mont li an ros pa zis met *cladding* konmsi kol ros lo la.

Me selman mont son bann pilye ek ros avek dan son kote ki i reprezantatif parey i ete *and then* fer bann lezot keksoz ki nou fer modern. akoz tou keksoz ki nou bezwen, parey mon dir sa *building* ler ti ganny konstri oparavan lar kordgard ti ganny konstri ti an bwa, nou'n vwar ki avek letan nou pa kapab kontinyelman kit en kordgard an bwa, nou'n fer li an ros.

Me la i pe bouz an blok me ros osi i ankor annan. La Digue i annan en kantite ros partou. Pa ni bezwen anmenn sorti Mahe pou vini. Konstriksyon bann pilye an ros son fondasyon anba an ros avek son peron avek dan son kote. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER MRS MACSUZY MONDON

Mersi Mr Speaker. Wi Onorab mon annan plan la devan mwan mon war poudir i annan serten pilye, i annan serten travay ros ki'n ganny mete *ok*? Petet i pa ase a ki nou'n mete petet nou

bezwen met plis pou nou kapab fer li en pti pe pli parey ki sa ki pou, nou anvi fer.

Nou annan 5milyon pou konmans kordgard sa lannen e an tou sa poze i sipoze kout nou 17milyon pou nou kapab fini li me si, konbyen fwa *architect*, mon krwar *architect* in travay lo sa plan 3fwa. Si nou santi ki ankor nou bezwen ankor parey ou pe dir La Digue i annan ros pa bezwen vin serse Mahe met ankor en pe plis ros ankor lo la.

Nou kapab redonn *architect* plan ankor dir li re aranze, revwar bann pilye gete si i kapab redonn nou en pe sa fasad ki nou pe rode pou anmenn li pli pre avek sa *building* ki nou annan la konmela. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Clifford Andre.

HON CLIFFORD ANDRE

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon ti a kontan demann Minis akoz zot pa fer parey ansyen Lakour Siprenm pou gard larsitektir e *contextualize* sa *building* parey i ti ete? Akoz i ti annan menm largiman avan.

Lakour Siprenm pa ti pou kapab ganny fer, e in ale in ale ozordi nou vwar li i ankor annan son menm larsitektir e in

vin en batiman ki son Minister ki a pe servi ozordi.

E dezyenmman Minis i annan apepre plis ki 300 dimoun ki'n siny en petisyon an referans avek sa size. Eski Gouvernman pou inyor zot oubyen i pou anmenn zot *onboard*, pou konsider zot bann pwennvi akoz i paret ki nou annan 2 Manm Lasanble sorti La Digue, i paret ki i annan serten landrwa ki swa i annan en serten travay pa'n ganny fer parey in devret fer.

Oubyen parey ou'n dir serten komunikasyon pa'n ganny fer e ki zabitan la Digue ozordi pe eksprim zot konsern e a in vin en nouvel ki zot dezapwente dan lafason keksoz in pase. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER
MRS MACSUZY MONDON

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon krwar dan mon premye larepons kestyon mon ti'n dir bann rekomandasyon, mon krwar i pa pou vin zis koman en petisyon i a bezwen vin en petisyon avek osi serten rekomandasyon ki nou anvi ki Gouvernman i konsidere.

Parey mon dir lo konmansman tout an prenon

kont *ok*, bann fakter enportan ki relye avek sa proze. Onorab ou propozisyon ki nou en pe parey *Supreme Court* ki nou fer li la kantite servis kantite fasilite ki Lapolis i anvi mete dan sa kordgard i pa fasil pou fer li parey i ete, *ok*.

Parske la nou pe koz *1 plus 1* apre *plus attic*. *Ok*, donk nou sa ki nou pe prevwar pou nou fer nou pa pou kapab fer li egzaktaman parey sa *building* i ete la konmela.

Me selman ankor enn fwa mon repete rekomandasyon ki ava vini kot Gouvernman, Gouvernman i ava konsidere diskite avek Lapolis pou fer sir osi ki Lapolis i pe ganny osi en kordgard ki li i bezwen pou donn sa servis ki pe prevwar pou donner lo zil La Digue. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Andre.

HON CLIFFORD ANDRE

Mersi Mr Speaker. Mersi Minis, Minis letan mon pe dir larsitektir, mon pa pe dir pa *extend*. So sa larsitektir i kapab ganny garde e i kapab mont an montan. E Minis ou'n dir ki poudir ki Lapolis i bezwen e mon krwar Lapolis a plizyer repriz in koze in dir louvraz Lapolis i bezwen en louvraz ki

enkli bann zabitan dan sa landrwa.

So si Lapolis pou vini pou en poz lo dimoun La Digue mon krwar i pa pou marse akoz zot pa pou ganny korperasyon dimoun La Digue. So mon krwar i enportan ki nou gete sa dan en konteks pli amikal. Pa vini dir Lapolis i pou fer sa ki li i bezwen e i pou inyor sa ki zabitan La Digue i ti a swete vwar.

Zabitan La Digue pa pe dir poudir ki i pa bezwen Lapolis li. I bezwen Lapolis, me i pe dir zot pran zot pwennvi an konsiderasyon. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER **MRS MACSUZY MONDON**

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker nou'n komans pran en pe bann pwennvi, se pour sa rezon ki mon'n dir sa i trwazyenm plan.

E si i annan ankor rekomandasyon ki vini ankor lo ki mannyer nou kapab re-aranz sa fasad re-ranz sa *building*. Pou nou kapab zisteman fer li vin en pe pli pre avek sa ki zabitan La Digue pe demande nou ava fer li finalman pou nou kapab ganny en kordgard ki tou dimoun i kontan. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Onorab Sophola.

HON NOLINE SOPHOLA

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker zis pou mwan rebran en pti pwen ki Onorab Andre in dir. Lapolis pa'n vin fors naryen lo dimoun. Ti annan konsiltasyon ki li i pa konnen. Pa kree konfizyon kot napa! mersi Onorab.

Mr Speaker zis pou port a latansyon Minis i annan en let ki'n sorti le 16 Zilyet mon pa konnen si in vin a ou laporte sinyen par Chairman Mr Bryan Chang-Ty-Sing kot *National Monument Board*. Ti a bon petet ou war konteni konsernan a kordgard la Digue anliny avek li.

E osi ler monn regarde i annan sa lalis ki'n anvoye, e pour mwan ozordi mon ti a demand ou Minis mon enplor ou ki zot fer en travay vin lo medya vin fer en konsiltasyon ek Digwa. Pou nou konnen tou sa ban batiman ki zot in mete dan sa lalis lekel ki zot pe konsidere, lekel ki zot pa pe konsidere.

Menm mon konpran poudir lopital osi in tonm ladan. E ler mon pe regarde La Digue pa pou devlope. La Digue pa pou devlope nou pou reste

parey nou ete. Menm ki popilasyon i agrandi menm ki nou al pli devan me nou, nou pou kontinyelman reste deryer menm por osi in tonm ladan! Mersi.

Mr Speaker zis mon pou kontinyen, Minis vreman mon enplor avek zot ki Digwa nou bezwen en kordgard. Me nou bezwen en kordgard tout an prenon kot gard sa larsitektir, gard en pe, ou pa pou kapab gard tou me gard en pe sa larsitektir.

I enportan osi ki nou bann Zofisye ki deplase se zot sorti Mahe sorti Praslin, i vin ed nou i vin donn nou en koudmen lo zil. Nou bezwen donn zot osi en landrwa ki *condusive* pou zot travay. Nou pa kapab tir zot dan zot lakaz Mahe ler nou vini nou met zot dan en kazo La Digue.

E nou pa pou ganny gard nou pa pou ganny Zofisye pou travay lo nou zil. E pli ale bann keksoz bann krim i ogmante lo zil. E an menm tan Minis mon demande ki sa konsiltasyon i ganny fer ler sa proze ki nou met lo *drawing board* i retourn ankor.

I fer li par faz, annou pa esper ler in fini tou, nou vini nou monte nou dir lala. Annou faz par faz dimoun i konsilte nou donn nou pwennvi a lafen dizour mon krwar nou pou

ganny en keksoz ki ou Minister i pou kontan ki Digwa osi pou kontan, ki nou pa pou annan sa bann keksoz ki pe arive la.

E Minis osi mon demann ou petet pou vin en pe pli angaze pou Digwa, pour nou kapab war sa kordgard ganny omwen en keksoz ganny fer par Desanm 2020. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Minis.

THE DESIGNATED MINISTER **MRS MACSUZY MONDON**

Mersi Mr Speaker. Onorab mon note to ou bann sizesyon ki ou'n fer e tou ou ban konsiderasyon ki ou pe demann nou pou fer.

Parey mon'n dir o konmansman, si nou bezwen retournen, depi *architect* ki'n travay lo plan met bann sizesyon ki'n sorti ankor devan li pour li kapab sey donn batiman ki bann dimoun La Digue pe rode.

E byensir nou ava diskite ki kalite konsiltasyon ankor ti neser ki nou bezwen fer pou nou fer sir ki out dimoun, tou bann *stakeholders* tou ban group dimoun ki sipoze ganny konsilte in kapab ganny konsilte.

Onorab wi, mon'n vwar sa let, mon'n ganny en kopi sa let

ki *Monuments Board* in ekri *PS Kalebi*. Mon'n not son konteni bann rekomandasyon ki i pe fer, me selman li osi son bann rekomandasyon ki i pe fer, i bezwen konnen en pe diskite avek *MHILT* ki bann defayans striktirel ki annan dan sa *building*.

E ki travay ki nou pou bezwen fer lo sa *building*, dizon ki nou si nou oule kit li la parey i ete ki kalite travay nou pou bezwen fer pou nou kapab kontinyen tenir li debout.

Me selman nou pou esper, sa i zis en let ki in ekri me mon krwar i a bezwen, in al vizite i a bezwen li osi fer son bann konsiltasyon. E ekrir en rapor ki i ava soumet ki nou ava konsidere pou ansanm avek tou bann rekomandasyon, ki ava sorti dan tou bann konsiltasyon ki nou ava fer a lavenir. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Minis. Bon avek sa nou'n ariv a lafen nou kestyon pou Minis Dezinyen. Mon ti a kontan remerci Minister Mondon, komisyoner Lapolis Mr Labonte e Depite Komisyoner Mr Songor. Minister mersi e nou ava eskiz zot parmi nou.

(THE DESIGNATED MINISTER AND HER DELEGATION WAS EXCUSED FROM THE HOUSE)

MR SPEAKER

Bon nou pou pran dernyen kestyon sa i kestyon anba *Standing Order 35*. Ankor i en premye dan nou Lasanble. Mon ava demann Onorab Waven William pou li poz son kestyon. Onorab.

HON WAVEN WILLIAM

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi tou dimoun ki a lekout. Mr Speaker kestyon i *comme swivan*; Eski Chairman pou Komite lasirans Lasanble i kapab eksplik pep Seselwa rol sa Komite depi ler in formen ki difikilte sa Komite pe rankontre lo swivi e progre lo bann rezolisyon Mosyon e komikman i ganny fer par reprezantan gouvènmàn dan Lasanble Nasyonal? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab William. Onorab Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi tou dimoun. Onorab Valmont in sov nou aköz nou ti pres pou napa *quorum*, mon ti

pe al dir ou nou napa *quorum*, pa pou mon pa reponn sa kestyon me zis nou ti napa. La nou *ok* prezan.

Bon mersi Onorab William pou ou kestyon, mon krwar i byen nou note Mr Speaker. Sizyenm Lasanble in kre listwar la dan son prop fason parski premye fwa ki sa provizyon *Standing Order* i ganny met a laplikasyon. Donk tou le zour nou fer en keksoz diferan.

Premye parti kestyon i koz lo fonksyon COGA, ouswa *Committee on Government Assurances*.

Fonksyon prensipal sa Komite se pour sirvey e fer swivi lo bann promes me bann aktivite ki bann reprezantan brans Egzekitiv i fer de tanzaot isi dan Lasanble Nasyonal.

Sa swivi i ganny met dan en rapor ki eksplike ki degre sa lasirans in ganny enplimante kot in enplimante nou dir si son lenplimantasyon i dan sa dele letan ki i ti donnen.

Komite i kapab osi fer lezot fonksyon ki pa neserman kouver par son *terms of reference* me ki Speaker Lasanble i kapab donn nou detanzaot.

Lot parti kestyon i demande ki difikilte ki sa Komite pe rankontre lo swivi e progre lo bann Mosyon avek

langazman Gouvernman. An se ki konsern swivi progre lo bann Mosyon, sa i pa ankor ton anba responsabilite COGA.

Si zanmen Lasanble Nasyonal i santi ki sa i devret le ka mon pa vwar rezon aköz sa pa devret en size diskisyon pou lavenir.

Nou a rapel ki Lasanble Nasyonal in sipoze etabli en rapor travay avek brans Egzekitiv kot en rezime lo bann deba Mosyon i ganny anvoye kot Sekreter *Cabinet* pou met a latansyon Minister respektif swe Lasanble Nasyonal.

Me an se ki konsern langazman gouvernman mon kapab dir ki preski 4an apre ki COGA dan sizyenm Lasanble in egziste, nivo korperasyon avek bann Minister departman avek lazans in aprezan satisfèzan.

Pou komanse pa ti neserman fasil pou rezon plito mefyans mon krwar. Me pou sirmont sa nou'n vremen pran en lapros angaze. Enn bann premye keksoz Komite i fer e pou rankontre Chairperson COGA senkyenm Lasanble Nasyonal sa ti Mr Bernard Arnephy ki ti Manm Elekte pou distrik Anse Boileau koman en legzersis *handing over*.

E osi pou kolekte otan lenformasyon e benefisyè avek

son leksperyans. Me sa ki pli enteresan, COGA in le sel Komite sizyenm Lasanble Nasyonal ki'n anmenn *Cabinet Minis* antye isi *Ile Du Port*, pou solidifye sa lapros langazman ki nou nou'n anvi etabli avek tou bann Minister Departman e lazans ouswa bann MBAs.

Nou met o travay i pa fer en konpilasyon tou lasirans, averti tou bann MBAs lo legzistans sa bann lasirans, ofer zot en dele letan pou donn Komite en kont randi lo zot lenplimantasyon ouswa rezon ki zot pa pe kapab ganny materyalize.

E sa bann detay i ganny pibliye dan nou rapor anyel ki ganny prezante dan Lasanble e i a dispozisyon tou Manm dan sant lenformasyon sa kote Lasanble isi.

Pou donn plis pwa nou travay nou osi fer vizit lo bann sit kot proze pe fer e konplete, e nou'n fer diferan *hearing* an direk lo radyo e televizyon, zisteman pou permet piblik Seselwa apresye an detay. Plan bann langazman ki gouvernman i vin fer isi anndan.

Nou'n menm al pli lwen, pou reviz nou term referans travay pou permet enteraksyon COGA avek bann lot Zofisye Gouvernman ki vin isi anndan e

i adres nou dan staz Komite ki enkli bann Sekreter Prensipal, sef egzekitiv, Chairman *Board* eksetera anfen ki nou kapab asire menm ki brans egzekitiv i delivre lo son promes.

Alor pou reponn kestyon Onorab William lo kote COGA nou napa difikilte pou fer swivi progre nou bann langazman brans egzekitiv, akoz apre 4an nou'n annan ase leksperyans nou'n ganny ase ekspoze avek diferan sironstans.

E nou'n menm fer vizit travay lesanz aletranze pour anbelir nou kapasite. Nou lekip 7 Manm i bann dimoun ki'n dekouver en pasyon pou sa ki sa Komite i fer e nou travay tre byen koman en Komite.

Me pli enportan mon krwar ki sa Komite 7 manm ki la mazorite 4 nou i sorti lo kote parti LDS e 3 lo kote parti US in montre ki nou pa'n vin lager avek person.

Me ki nou pare pou travay onnetman dan lenterere pei pou angaze ekoute e sanz lide e fer rekomandasyon dan tou nou bann rapor avek bi vwar sa bann langazman materyalize pou benefis Sesel avek Seselwa.

Me defi i reste. I annan lespas pou amelyorasyon Komite i bezwen ankor sipor materyo lekipman sifizaman *staff* pou siport travay Komite.

Kontinyen ganny lenformasyon e fodre ki sa 2 lebra Gouvernman - sa i en portan, fodre ki sa 2 lebra gouvernman i etabli byen en metod travay ki oule 2 kote i respekte.

Sa Komite Mr Speaker mon anti poudir i presidir annan menm lenportans ek Komite *FPAC* ki nou tann koz bokou lo la.

Letan en kote pe get finans gouvernman lot i bezwen swiv sa bann promes ki Gouvernman i fer akòz apre tou en gouvernman i ganny elekte pou li anmenn servis avek konfor pou popilasyon atraver bann diferan proze ki i met an mars.

Alor sa i larepons mon bann keston. Mon pa pou al dan bann detay lo bann defi Mr Speaker amwen ki bann Kestyon Siplemanter i spesifik lo sa bann pwen. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Henrie. Onorab William.

HON WAVEN WILLIAM

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker mon'n apresye larepons ki Chair Komite Lasirans in donnen.

Me mon ti a kontan demann li. Par lefe ki travay

bann Manm Lasanble isi se i annan bann keston ki ganny demande kot Minis i donn larepons e i annan bann larepons ki ganny donnen.

An menm tan dezyenmman i annan Mosyon kot atraver bann Mosyon i annan bann rezolasyon oubyen bann rekomandasyon ki ganny pase. E mon'n sezi letan ki Chairman Komite lasirans in dir ki si Lasanble i donn zot manda pou fer swivi lo sa bann komikman baze lo keston ouswa Mosyon, eski *Chairman* Komite Lasirans i krwar ki zot merit pe ganny donnen sa manda? Lefe ki laplipar nou travay koman Manm Lasanble se atraver keston avek Mosyon? So mon premye keston i sa.

E dezyenmman baze lo bann lasirans e *timeline* ki Komite lasirans in donnen baze lo bann rapor ki zot anvoye e mon asire ki a i pas atraver lofis Speaker, eski Chairman Komite i dan ti ki baz lo bann promes ki Egzekitiv in fer isi atraver zot bann reprezantan dan Lasanble. Eski i vwar zot annan bann volonte politik pou asire ki sa bann komikman i ganny realize? Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Lo premye kestyon konsernan Mosyon. Mon krwar sa zafer Mosyon i byen. Parey mon'n dir ki a en moman Lasanble i pou bezwen pran en desizyon lo la aköz bann Mosyon normalman i pe reponn en demann en lanvi laspirasyon bann dimoun ki nou reprezante isi dan nou rol reprezantasyon.

E sirtou si en Mosyon par egzanp pe pas atraver en vot sirtou 2 tyer, mon krwar savedir in monte ki Lasanble i oule ki Gouvernman i seryezman konsider sa demann. E wi mon krwar i merit, nou merit annan en laranzman avek brans egzekutiv.

Mon pou senplifye sa par egzanp mon pou dir *MOU*, mon konnen poudir Lasanble in siny en laranzman travay avek bann lezot antite par egzanp *SBC* mon krwar i dan refleksyon pandan *MOU* avek *SBC*, avek Lasanble Lazenés.

Me pour kwa pa avek brans egzekutiv, poudir aköz ou laba pou pe fer en travay. Nou, nou isi nou pe fer, me selman nou tou lede nou pe travay dan lentere pep Seselwa.

So si demen nou anmenn en Mosyon par egzanp kot nou pe demande ki Gouvernman i

get size pri lavi, seryezman. Alor bann pwennvi rekomandasyon ki Lasanble i fer sorti dan deba i ganny mete dan en dokiman ki ganny soumet avek brans Egzekitiv. Par egzanp *through* Sekreter *Cabinet* ki apre li i pas sa dokiman avek bann antite konsernen.

E ki alor demann ki lasanble Nasyonal in fer i ganny met an parti atraver Polisi Gouvernman. E si parti ki mazorite li menm li ki dan Egzekitiv parfwa i en pe pli fasil.

Be si sa sityasyon i sanze, mon krwar lavenir sa ki nou merit mazine se etabli sa relasyon travay, ki mannyer sa ki sorti isi i ganny pran konsiderasyon par brans Egzekitiv. Zis parey brans egzekutiv i anvoy son bann Prozedlwa isi ki i oule nou pase.

Alor pou benefis pei a lavenir mon krwar i enportan, Onorab ava dir ki mon krwar wi nou merit konsider sa sirtou letan en Mosyon i pe pase par plis ki 2tyer mazorite aköz vremen i reprezent sa ki Lasanble Nasyonal i anvi.

Dezyenmman mon dezyenm kestyon ki Onorab in demann mwan, lo kestyon volonte politik pou enplimant bann promes ki Gouvernman i fer.

Mon ava dir ki mon krwar ki nenport ki Gouvernman son lentansyon orizinal wi se volonte politik pou fer keksoz arive.

Me koman *Chairman* sa Komite ki mon'n santi depi Oktob 2016, mon krwar poudir Gouvernman pe fer fas avek en kantite defi. Kot depi planifikasyon ennler tro bokou proze i ganny mete pou kapasite ki kapab delivre dan dele letan ki i dir nou i pou delivre.

E nou pe tande tou letan sa bann defi i kapab vin an term resours finansyel, resours imen vremen pour enplimant proze.

Par egzanp la nou'n fek tann Minis Dezinyen avan in ale met son bann difikilte ki zot pe gannyen avek *survey*. Nou'n tann lo televizyon yer swar la kantite proze 30 proze *SLTA* in ganny retar 15 proze *Local Government*, 4 proze mazer pou kestyon later avek lakaz.

E an 2019 in annan retar dan 47 proze kominoter pou lavalan R292.4milyon. E sa Mr Speaker i montre poudir i annan, i annan en nesosite pour revwar fason ki nou planifye bann proze.

Akoz sirtou bann Manm i ganny elekte direktman, e ki bann ki'n fer pli ki en manda i ava dakor ek mwan poudir

parfwa en proze i reste lo papye pou plizyer lannen.

Onorab Lemiel taler in fek donn en legzanp 4an zot pe esper en proze spesifik dan distrik Anse Royale. Alor in ler pou nou revwar fason ki nou planifye bann proze, annou met dan nou lasyet sifizaman sa ki nou kapab manze.

Annou pa met tro bokou ki apre nou menm nou pa konnen kot nou pou komanse nou pa fini.

Donk mon krwar sa difikilte ozordi i en kestyon mank kapasite, lo diferan nivo pour nou kapab vremen delivre tou sa bann proze lo non pep Seselwa parey nou'n promet zot pou fer. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Henrie. Onorab. William.

HON WAVEN WILLIAM

Mr Speaker mon dernyen kestyon. Mon anvi demann *Chairman* Komite Lasirans.

Par lefe ki i annan bann diferan Komite Lasanble ki'n ganny formen. E i annan bann diferan bann rapor ki'n ganny ekri pou anvoy kot Manm Egzekitif.

Ki enkli bann rekomandasyon avek ban rezolisyon e parfwa bokou letan

mon kapab dir dan sa Lasanble bann Komite ouswa Manm Lasanble in fer sorti en leokri kot zot ti a kontan ganny enkli.

Pa koman en partisipan me koman en obzervater lo bann diferan Komite o nivo dan pei kot i annan bann size ki tous pep Seselwa dan nivo Nasyonal ki i annan sa nesesite anba sa prensip bonn gouvèrnans, rann kont ek latransparans kot i annan sa nesesite pou Lasanble ganny enkli.

Mwan ti a kontan demann Chairman Komite eski i krwar poudir letan Lasanble baze lo manda ki Konstitisyon i donn Egzekitif e manda ki Konstitisyon i donn Lasanble Nasyonal koman en lenstitisyon.

Eski i krwar li ki letan ki Lasanble koman en Komite ouswa lo en baz personnel bann Manm Lasanble letan i demande pou ganny enkli ouswa i demann kestyon, eski ou war li koman Lasanble pe enterfer dan travay Egzekitif, ouswa Lasanble i anvi fer sir ki lenterè pep Seselwa e lenterè Nasyonal i ganny byen sirveye? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Mon ava dir ki mon krwar letan nou fer sa bann demann, nou senpleman pe donn en koudmen pei e pep avanse. Nou responsabilite dabor se pour asire ki letan nou fini nou manda nou'n anmenn pei e pep dan an pli bon landrwa ki i ti ete yer.

E mon krwar sa bann demann i pa merit ganny zanmen vwar koman lenterferans konman pe fer dominer, koman pe teroriz brans egzekitiv. Me i pour ki nou pe amelyor lavi nou sitwayen ki nou annan en rol reprezantatif ki nou fer isi pour zot.

An fet nou bann rapor ki mon annan la devan mwan Mr Speaker nou'n toultan fer bann tel demann ki Lasanble i ganny met okouran tou bann rapor pou montre progre ki bann proze pe fer. E ki alor nou kapab vreman fer byen nou rol *oversight*, ouswa nou kapab kontribye bann lide ki mannyer pou avanse.

Par egzanp letan Gouvèrnman i dir ou i a pe ganny difikilte an grann parti avek kestyon *wayleave*. Be proze dabor inisyalman ti ganny agree, *sign on* par *DA* avek *MNA*, e apre *MNA* in aprouv Bidze.

Be si prezan pli tar demen i pe annan en difikilte i annan bann rapor ki i vini kot Minister Gouvernman Lokal i *ok*.

E kestyon ki mon'n fek demann Minis ankor mon'n deza demann li depi lannen pase. Ki i annan en rapor ki ganny etabli kot Lasanble i ganny enformen lo sa bann size poudir lala bann rapor ki'n antre pou sa premye *quarter*.

Sa bann difikilte ki nou pe gannyen dan tel bann distrik, ki prezan nou, nou kapab ede kot nou antre, e ede kot nou kapab. Donk ki alafendefen sitwayen i ava pe santi zot lavi pe soulaze letan zot pou vwar poudir bann servis, bann proze, bann aktivite pe ariv a zot laporte.

Donk sa bann demann ki nou fer pou nou ganny reprezantasyon en pe partou, se zisteman pou nou ede ki pei e sitwayen i avanse e ki lavi nou bann sitwayen ki nou reprezante i amelyore pandan sa manda ki nou pe servi e ki zot in konfyen nou avek. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Henrie. Onorab Churchill Gill.

HON CHURCHILL GILL

Mersi Mr Speaker. Bonn apre midi tou dimoun. Mon kestyon pou *Chairman COGA*, vi ki la

ou'n ganny 4an leksperyans dan sa ki zot pe fer koman en komite. E donnen sa kantite distrik ki annan e parey nou tou la anndan nou konnen, nou tou nou pe pouse pou nou vwar serten proze realize dan nou distrik. Eski ou krwar poudir i pratikal pou tou sa ki nou tou nou pe pouse la anndan, i posib pou ganny realize lo baz lan, baze lo ou leksperyans.

Apre bann kestyon ki zot koman en komite zot in koz avek Egzekitiv, bann larepons ki zot in gannyen. Eski bann rekomandasyon ki ou'n met devan baze lo sa leksperyans kot bann keksoz pa kapab konplete, i pa neserman akoz pa pe ganny fer, me selman lakantite mon krwar i koz en problemn.

Eski bann rekomandasyon ki ou'n met devan pou sey soulaz sa sityasyon, ou santi ki ou'n gannyen sa sipor kot in amenn en pe amelyorasyon lo kantite ki annan pou delivre pandan sa peryod ki sa Komite in la pou sa dernyen 4an? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Mon krwar ki si nou anvi vwar en sanzman

dan realizasyon sa bann proze, nou menm nou pou bezwen komans pran en desizyon poudir nou pa kapab demann tro bokou dan sa pti git letan. Mon santi poudir ki i pa fasil e i pa posib. Anfet i pa posib pou Gouvernman vreman fer sa kantite dan sa dele letan ki i dir nou.

E sa i en keksoz ki depi *DA*, *MNA*, bann Minis e Prezidan pou bezwen a en moman aksepte sa. Akoz si nou pa sanze, sanmenm sa ki kontinyen kre fristrasyon dan kominote. Nou konnen bann proze ki'n dan en *file*, dan en staz planifikasyon pou plis ki en deseni e i pa akseptab.

Be si nou ti pran dizon 5 par an, prezan vreman nou kapab travay e donn latansyon sa 5 proze dan tou son fason. Pou negosye *wayleave*, pou mobiliz fon, pou permet bann teknisyen *design* son bann konsep. E si nou kapab fini sa 5 dan avan lan, *fine*, nou re pran ankor en pe.

Donk, mon krwar enn ler nou en pe tro anbisye, mon pa konnen akoz nou fer sa e i kree bann problem ki apre nou bezwen defann souvan. E mon krwar ki nou bezwen sanz fason akoz nou bezwen realiz bann limitasyon ki nou annan koman en Pti Leta Zil, an term resours

finansyel, an term kapasite imen pou nou delivre sa bann proze. E donk mon krwar fason ki tou bann lebra Gouvernman i pe fer son bann planifikasyon i bezwen dezormen sanze pou ki nou pa rann nou bann dimoun fristre e dir ki nou pa pe delivre sa ki nou'n promet. Mersi Mr Speaker.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Henrie. Nou a pran en dernyen kestyon ek Onorab Waven William.

HON WAVEN WILLIAM

Mersi Mr Speaker. Mr Speaker, mon ti a kontan demann *Chairman* Komite Lasirans. Prenan an kont tou sa ki in dir, avek realite nou pti pei avek en lekonomi vilnerab, eski pa i krwar poudir travay Lasanble ozordi, an menm tan Egzekitiv i nesesit en revizyon en pti pe fondamantal nou Konstitisyon dan lafason ki in ganny ekrir ozordi? Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab. Onorab Henrie.

HON GERVAIS HENRIE

Mersi Mr Speaker. Mon ava reponn sa kestyon dan sa fason. Sa kestyon ki Onorab in demann mwan i vin apre en konversasyon ki nou fek annan

isi kot Lasanble Nasyonal semenn pase avek Ziz Renaud ki ti'n vin fer prezantasyon lo deklarasyon bann byen ki bann endividi ki dan bann pos Konstitisyonnell i bezwen fer. E zisteman letan li in ganny konfyé sa responsabilite, *Human Right Commissioner*, in dir nou poudir in vwar en keksoz fondamantal dan fason ki lenterpretasyon Konstitisyon in vini.

Tou sa letan ki in la avek bann Lalwa partikilyerman dan zot zesyon zot Bidze ki zot gannyen. E zisteman prezan bann Manm ki ti prezan, mon krwar nou'n dir be alor in ler pou nou komans fer en refleksyon lo kwa ki Konstitisyon i pe demande e ki mannyer bann Lalwa i merit vremen al anliny avek sa ki Konstitisyon pe demande.

Pli enportan, antretan ki nou pous sa lide bon gouvèrnans, ki mannyer bann lenstitisyon i pran vremen zot lendepandans, e ki bann dimoun ki ganny konfyé pou diriz sa bann lenstitisyon i pran zot rol vremen serye.

E kekfwa nou merit komans avek nou koman Lasanble pou *lobby*, komans sa konversasyon avek brans Egzekitiv e ganny sipor lezot bann antye, bann *constitutional*

bodies, pou ki nou ganny sa lendepandans finansyel pou ki vremen prezan nou anbelir nou lekor pou ki nou kapab dan en pozisyon, pou nou desarz nou responsabilite ki nou'n ganny konfyé.

Si nou pou reste lo COGA ki nou pe koz lo la, par egzannp nou vwar poudir nou annan en defayans an term *staff*, sipor. Depi ki Clerk in ale in andikap nou travay. Akoz prezan Deputy Clerk i annan son responsabilite, i annan bokou pou fer. Mrs Thelermont i annan bokou pou fer avek bann revizyon bidzeter ki'n bezwen arive, avek Bidze ki pe vini e in andikap nou travay.

Nou pe koz lo bann lekipman. Ozordi fason ki nou pe anmas bann lasirans, nou pe fer li dan en fason *manual* ki pare nou bezwen repas dan tou sa bann *verbatim* pou nou *highlight*, ekri bann Minister konsèrnen e dir zot donn nou en *feedback*. I tarde. Ozordi dan lemonn i annan bann Parlman ki pe servi en *software* ki apel *online Assurances monitoring system*.

E anfet mwan avek Deputy Clerk nou ti'n deza zwenn avek Anbasader Endyen, nou'n fer en konversasyon, akoz Lenn i annan enn sa sistenm e koman en pei

Commonwealth in pare pou li asiste nou avek sa ki nou bezwen donn li asanpsyon, mon agrandi lepep Seselwa. Me zot pare pou ed nou.

Donk, i annan osi *capacity building* koman en Manm lo *Steering Committee, small branches*. Mon okouran poudir CPA i annan bann *funds* ki *available*, me selman Mr Speaker, nou pou bezwen fer sa konversasyon ki mannyer nou pou *move forward* lo sa bann zafer koumsa.

E i osi parey mon pe dir, sa ki enportan annan en konversasyon avek bann lezot, partikilyerman Brans Egzekitiv, ki mannyer nou pou etabli sa relasyon travay ki nou bouze de lavan.

Mon pa pou kapab pa mansyonn medya, aköz eleksyon tou zot letan ganny dir ki i en *circle* 5an, medya osi i bezwen kit en latansyon lo bann promes ki Gouvernman i fer, ki mannyer i pe delivre e ki ed dimoun pou li re fer son desizyon ankor dan 5an. Pa zis kit li apre eleksyon, me get ki i pe kontinyelman fer pou evalye son performans.

Sak *MNA* i bezwen pran son responsabilite, pa zis kit li avek ban Komite pou zot swiv lo bann demann ki zot demande. Partikilyerman bann dokiman e

mon krwar si sa bann keksoz ki mon'n mansyonnen i ganny pran an konsiderasyon aköz sa i bann defi ki nou pe fer fas avek, mon krwar nou ava kapab bouze.

E ki vreman nou ava kapab met nou Konstitisyon, fer li vin vivan parey ou pe demande. E avek bann revi ki sipoze vini, annou kontiny sa konversasyon pou vwar ki mannyer nou kapab anbelir li e fer li vreman vin en dokiman vivan ki pei e pep Seselwa i benefisye anba Konstitisyon ki Lalwa siprenm nou pei. Mersi.

MR SPEAKER

Mersi Onorab Henrie. Bon nou'n ariv a lafen sa Sesyon Kestyon pou ozordi. Demen *matin* nou pou komans avek prezantasyon rapor pou *Women's Caucus*. Sa pou swiv par *Private Notice Question* ki sorti kot *Leader* Lopozisyon e apre sa nou pou kontinyen travay lo *Bills*.

Mon napa okenn lezot lanons pou mon fer. Zis mon ava, wi mon krwar *Bills Committee*, mon'n ganny sa pti lanons. *Bills Committee* pa pe rankontre demen. Zot ti pou rankontre avek Departman Imigrasyon, zot pa pou rankontre demen. *Ok*, so Lasanble nou *adjourn* e nou

re pran nou travay demen 9er
bomaten.

(ADJOURNMENT)